

#CLASSIC!

Een onderzoek naar klassieke concerten voor jongeren.
Op welke manieren kan een klassiek concert zodanig ingevuld en vormgegeven worden dat deze aansluit bij de belevingswereld van jongeren?

Enkele jongeren bij het concert #Classic!

Rachel Kieneker-Munneke

Hogeschool voor de Kunsten, Utrecht
Master of Music; Koordirectie
Studiecoach: Huub Sprang

Zwolle, mei 2019

SAMENVATTING

Dit onderzoek heeft naast een theoretische, vooral ook een praktische inslag. Het richt zich op een concept van een klassiek concert die aansluit bij de belevingswereld van jongeren tussen de 14-18 jaar, oftewel bovenbouwleerlingen van het voortgezet onderwijs.

Het concept heeft de naam *#Classic!* gekregen, wat bedacht is door de jongeren zelf. *#Classic!* is in dit onderzoek ontwikkeld op basis van een vooronderzoek van literatuur en gesprekken met professionals en jongeren. Uit dit vooronderzoek komt naar voren dat het publiek van klassieke concerten vergrijsd en dat deze concerten steeds minder door jongeren worden bezocht. Toch laat de literatuurstudie zien dat jongeren klassieke muziek wel kunnen waarderen, maar dat de 'traditionele' klassieke concerten niet bij hun belevingswereld passen. Klassieke concerten voor jongeren moeten worden aangepast aan de smaak, cultuur en belevingswereld van deze doelgroep. Informeel, ontspannen, veel contact tussen publiek en musici en de deelname van leeftijdsgenoten zijn in dit onderzoek sleutelwoorden.

De uitkomsten van het vooronderzoek zijn verwerkt in het concept *#Classic!*. Dit concept is vervolgens uitgevoerd in een concert waarbij 75 jongeren aanwezig waren en actief deelnamen. Deze jongeren kwamen van twee middelbare scholen en hadden allen een kunstvak in hun examenpakket; dans, muziek of beeldende vorming. Er lagen zitzakken op de grond, er was sfeervolle belichting en de dirigent vertelde veel over de muziek op een ontspannen manier. De jongeren werden betrokken bij het concert en deden in de laatste stukken zelf mee. Het concert had een gevarieerd repertoire en de stukken duurden niet te lang.

Het bleek een succes – 94% van de ondervraagde jongeren waardeerde het concert met 4 of 5 uit 5 sterren. De leerlingen waren onder de indruk van het concert, maar bovenal waren ze onder de indruk van de klassieke muziek. 62% van de ondervraagde jongeren geeft aan na *#Classic!* zijn mening over klassieke muziek positief te hebben bijgesteld en dat de muziek hen nu meer aanspreekt dan voor het concert. Enkele andere resultaten zijn onder andere dat de app de jongeren over het algemeen minder aansprak dan het overige (oudere) publiek en dat de jongeren kritischer zijn dan de ouderen. Maar over het algemeen zijn de jongeren toch zeer positief over verschillende elementen als vormgeving, programmering en de sfeer van het concert.

#Classic! – een klassiek concert voor en door jongeren.

VOORWOORD

Januari 2017. Een groep energieke jongeren bezoekt vanuit hun middelbare school een klassiek concert. De jongeren kijken er niet per se naar uit, maar in de voorbereiding is hun interesse toch gewekt. Een klassiek concert – hoe zou dat zijn? Het concert begint, de lampen gaan uit en het geroezemoes verstomd. Nieuwsgierig volgen de jongeren wat er op het hoge podium gebeurt. De musici gaan zitten, zetten hun bladmuziek klaar en de dirigent buigt kort. Na het eerste deel klappen de leerlingen enthousiast. Er wordt niet gereageerd maar het tweede deel wordt ingezet. De jongeren zijn wat in verwarring, maar luisteren dan toch door. Het begint wat saai te worden maar ook na het 2^e deel applaudisseren de leerlingen. De dirigent draait zich om, boos en chagrijnig. ‘Er dient niet geapplaudiseerd te worden tussen de delen!’ Het derde deel begint, maar de leerlingen zijn inmiddels afgehaakt...

Na het concert kwamen de leerlingen naar mij toe. Ze vonden de muziek op zich wel mooi, maar ook wel wat saai. Waar moesten ze op letten? Waar ging de muziek eigenlijk over? Maar bovenal vonden ze het vervelend dat ze zo lang stil moesten zitten, niet mochten applaudisseren en dat de dirigent boos op hun was geworden. Ze waren bevestigd in hun vermoeden: klassieke concerten waren niet voor hen. Nog eens een klassiek concert bezoeken? Absoluut niet.

Uit deze gebeurtenis, en de grote frustratie die het mij bracht, is dit onderzoek geboren. Hoe kan het dat er een klassiek concert, die specifiek voor jongeren bedoeld is, geen aansluiting vindt bij deze doelgroep? Maar hoe moet een klassiek concert voor jongeren er dan uit zien? Wat heeft een klassiek concert nodig om aan te sluiten bij de beleavingswereld van jongeren? Een heerlijk, uitdagend onderwerp om mijn twee passies mee samen te voegen: klassieke muziek en jongeren.

Mijn dank gaat uit naar allen die mij in dit onderzoek hebben gesteund en bemoedigd. Dank aan alle leerlingen die mee hebben gewerkt in dit onderzoek waarvan bovenal mijn bovenbouwklas muziek, jullie zijn toppers! Dank aan alle professionele musici, koren en al het jong talent wat meedeed aan het concert *#Classic!*. Dank aan de dansleerlingen, muziekleerlingen en aan de leerlingen beeldende vorming die een prachtige expositie bij het concert hebben gemaakt. Dank aan Herman Weelink die mij zijn schoolkoor toevertrouwde en dank aan Rob Vermeulen voor alle lessen en tips. Dank aan allen die mij financieel via crowdfunding hebben gesteund. Ook dank aan Huub Sprang voor de coaching in dit onderzoeksproces. Tot slot – dank aan mijn ouders die al mijn verhalen moesten aanhoren en grote dank aan mijn lieve man Arjan, die mij altijd weer opbeurde in pittige tijden, die mij nieuwe wegen liet zien als ik weer eens was vastgelopen en die mij zo vaak heeft geholpen in dit onderzoek en de uitvoering van *#Classic!*.

INHOUDSOPGAVE

SAMENVATTING	2
VOORWOORD	3
HOOFDSTUK 1 – INLEIDING.....	5
1.1 CONTEXT EN PROBLEEMSTELLING	5
1.2 DOELSTELLING	6
1.3 ONDERZOEKSVRAGEN	6
1.4 BESCHRIJVING VAN DE METHODOLOGIE	6
1.5 TERMINOLOGIE.....	7
HOOFDSTUK 2 – LITERATUURONDERZOEK.....	8
2.1 CONCERTBEZOEK IN HET ALGEMEEN	8
2.2 ENKELE REDENEN VAN EEN TERUGLOPEND PUBLIEK BIJ HET KLASSIEKE CONCERT	9
2.3 WAAROM HET VAN BELANG IS OM KLASSIEKE CONCERTEN TE RICHTEN OP JONGEREN.....	11
2.4 HET KLASSIEKE CONCERT GERICHT OP DE JONGERE; EEN NIEUWE UITVOERINGSPRAKTIJK	11
2.5 DE BELEVINGSWERELD VAN JONGEREN	12
2.6 SAMENVATTING	15
HOOFDSTUK 3 – VELDONDERZOEK	16
3.1 CONNECTIE MET HET PUBLIEK ALS BELANGRIJK AANDACHTSPUNT	17
3.2 EEN PRAATJE WERKT	18
3.3 ERVAREN BOVEN BEGRIJPEN.....	20
3.4 KEUZES IN EEN KLASSIEK CONCERT GERICHT OP BOVENBOUWLEERLINGEN	21
3.5 SAMENVATTING	22
HOOFDSTUK 4 – HET CONCEPT	23
4.1 CONNECTIE TUSSEN PUBLIEK EN MUSICI.....	23
4.2 LEERZAAM, EDUCATIEF, MAAR NOG STEEDS EEN ERVARING	25
4.3 EEN PODIUM VOOR BOVENBOUWLEERLINGEN	26
4.4 SAMENVATTING	27
HOOFDSTUK 5 – RESULTATEN	28
5.1 EEN EERSTE REACTIE OP #CLASSIC	28
5.2 RESULTATEN UIT DE ENQUÊTE.....	29
5.3 EEN VERGELIJKING TUSSEN DE JONGEREN EN HET OVERIGE PUBLIEK	33
HOOFDSTUK 6 – INTERPRETATIE VAN DE RESULTATEN	34
6.1 DE ALGEMENE MENING OVER #CLASSIC!.....	34
6.2 CONNECTIE TUSSEN PUBLIEK EN MUSICI.....	35
6.3 LEERZAAM, EDUCATIEF, MAAR NOG STEEDS EEN ERVARING	35
6.4 EEN PODIUM VOOR BOVENBOUWLEERLINGEN	36
HOOFDSTUK 7 – CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	37
7.1 CONCLUSIES.....	37
7.2 AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK.....	40
7.3 EEN WOORD TOT HET WERKVELD.....	41
BRONNENLIJST	42
BIJLAGES	44

HOOFDSTUK 1 – INLEIDING

'If we want to counter the trend of decreasing audience numbers, we need to reinvent the classical concert. We must develop more new and challenging ways of truly connecting the music with its audience.'

J. Idema

1.1 CONTEXT EN PROBLEEMSTELLING

Als muziekdocent in het voorgezet onderwijs zie ik dat de kloof tussen jongeren en klassieke muziek groot is. Klassieke concerten worden door jongeren nauwelijks bezocht en ook in de klas verliest klassieke muziek aan terrein. Het vooroordeel van de jongere over klassieke muziek is vaak duidelijk; 'saai' en 'stoffig' wordt de muziek regelmatig genoemd. De schoonheid, diepgang en complexiteit van de muziek wordt door deze doelgroep veelal ondergewaardeerd en niet begrepen.

Toch zie ik dat het bovenstaande niet geldt voor alle jongeren en heb ik ontdekt dat de jongeren de klassieke muziek wel kunnen leren waarderen. Zowel in mijn eigen werksituatie als in die van mijn collega's zijn er talloze voorbeelden te noemen waarin leerlingen die door kennis te maken met klassieke muziek een heel nieuwe wereld ontdekken waar ze van onder de indruk zijn. Bijvoorbeeld leerlingen die in een schoolkoor klassieke muziek zingen en die, door met de muziek aan de slag te gaan, de klassieke muziek leren waarderen en vervolgens niet meer los kunnen laten. Simpelweg omdat het te mooi en te bijzonder is om er geen aandacht aan te besteden. Of leerlingen die voor het eerst de Matthäus Passion horen en na zich erin verdiept te hebben aangeven dat ze nog nooit zoiets bijzonders of moois hebben gehoord. Of leerlingen die er simpelweg achter komen dat klassieke muziek ook in films en reclames voorkomt en daardoor de muziek met heel andere ogen bekijken en vooral ook beluisteren.

Deze voorbeelden geven mij de indruk dat klassieke muziek wel degelijk voor jongeren geschikt is en een verrijking kan zijn. Klassieke muziek kan diepgang bieden, emotie, rust of juist spanning. Klassieke muziek gaat verder dan alleen de muziek. Het snijdt thema's aan die onuitgesproken blijven. Daarom gun ik het elke jongere om in aanraking te komen met deze prachtige muziek. Maar het lijkt erop dat de traditionele uitvoeringspraktijk van klassieke muziek jongeren niet meer aanspreekt. De formele presentatie, lang stil zijn en passief luisteren naar de musici lijkt niet te passen bij deze doelgroep. Hierdoor zullen de jongeren niet snel een klassiek concert bezoeken, ook al zouden ze de muziek mooi vinden. Om klassieke concerten aantrekkelijk te maken voor jongeren heeft het een nieuw concept nodig. Een format wat echt past bij de doelgroep.

Met dit idee wordt al volop geëxperimenteerd. Vooral voor het primair onderwijs worden vele voorstellingen met klassieke muziek ontwikkeld, welke aansluiten bij kinderen. Pakkende verhalen zoals sprookjes worden regelmatig ingezet, net zoals theater en veel interactiviteit. Ook voor studenten en jongvolwassenen zijn er steeds meer initiatieven op het gebied van klassieke muziek. Concerten met een informele clubsfeer, waar men een biertje mee de zaal in mag nemen, de dirigent wat vertelt over de muziek en een dj na het concert plaatjes draait zijn een groot succes. Toch lijkt er een gat in aanbod te zijn van klassieke concerten voor jongeren tussen de 12-18 jaar. Klassieke concerten gericht op middelbare scholieren zijn schaars en lijken vaak niet te passen bij de belevingswereld van deze doelgroep¹.

¹ Dit vermoeden komt voort uit persoonlijke ervaringen in het werkveld.

1.2 DOELSTELLING

Om klassieke concerten aantrekkelijk te maken voor jongeren heeft het een nieuw concept nodig wat echt past bij de doelgroep. Dit onderzoek zal zich op een nieuw concept richten en zich specificeren in de doelgroep 12-18 jaar, aangezien er een gat in aanbod is voor deze doelgroep. Onderzoek² toont echter aan dat de jongeren uit deze doelgroep kunnen worden verdeeld in drie levensfasen en dat elke levensfase een andere belevingswereld kent. Het gaat hier om 'de vroege adolescenten' (10-14 jaar), 'de midden adolescenten' (14-16 jaar) en 'de late adolescenten' (16-22 jaar). Een concept voor de doelgroep 12-18 jaar is daardoor te breed en zal niet aan de vraag van elke jongere kunnen voldoen. Het is daarom belangrijk om bij het ontwikkelen van een concept zeer specifiek te zijn in de doelgroep waar het concert op is gericht.

Dit onderzoek zal zich daarom richten op het ontwikkelen van een concept voor een klassiek concert welke aansluit bij de belevingswereld van bovenbouwleerlingen van het voortgezet onderwijs (14-18 jaar). Deze leerlingen vallen in twee levensfasen, namelijk de 'midden adolescenten' en 'late adolescenten', maar zitten beide wel in de overgangperiode van deze twee fases. Het verschil in beleving is daardoor niet groot. Dit concept kan dienen ter inspiratie voor bijvoorbeeld musici, culturele organisaties en scholen, zodat zij een eigen klassiek concert specifiek voor deze doelgroep kunnen ontwikkelen en uitvoeren.

1.3 ONDERZOEKSVRAGEN

De volgende vraag zal in het onderzoek centraal staan:

Op welke manieren kan een klassiek concert zodanig ingevuld en vormgegeven worden dat deze aansluit bij de belevingswereld van havo/vwo-bovenbouwleerlingen van het voortgezet onderwijs?

De deelvragen hebben als doel de hoofdvraag ten dele te beantwoorden of van verdere context te voorzien:

- *Welke ontwikkelingen zijn er zichtbaar rondom het klassieke concertbezoek in Nederland?*
- *Wat is kenmerkend voor de belevingswereld van jongeren, en specifiek van bovenbouwleerlingen?*
- *Welke elementen uit een concert of voorstelling sluiten aan bij de belevingswereld van bovenbouwleerlingen en welke niet?*

1.4 BESCHRIJVING VAN DE METHODOLOGIE

Om een goed concept voor een klassiek concert te ontwikkelen is het van belang om duidelijke en vooral gegronde keuzes te maken, welke gericht zijn op de doelgroep. Deze keuzes worden in dit onderzoek gemaakt aan de hand van enkele stappen.

Door literatuuronderzoek wordt er een beeld geschetst van het huidige concertbezoek in Nederland en de redenen van de afname van publiek bij klassieke concerten. Ook wordt er ingegaan op het belang van klassieke concerten voor jongeren en zullen er enkele elementen van een klassiek concert naar voren komen welke wel of niet aansluiten bij de belevingswereld van deze doelgroep. Deze belevingswereld wordt ten slotte verder uitgediept en verkend per leeftijdscategorie.

² Cultureel Jongeren Profiel – CJP (2012). Een uitgebreide uitleg over dit onderzoek volgt in hoofdstuk 2.5.

Vervolgens wordt het literatuuronderzoek versterkt middels een veldonderzoek. Dit veldonderzoek bestaat uit twee onderdelen:

- Interviews met professionals uit het werkveld
- Een enquête en open gesprek met bovenbouwleerlingen uit het voortgezet onderwijs

Het veldonderzoek biedt verdieping van het literatuuronderzoek en geeft meer inzicht in de belevingswereld van bovenbouwleerlingen uit het voortgezet onderwijs. De interviews en gesprekken laten zien welke elementen uit een concert wel of niet aansluiten bij de doelgroep.

Het literatuuronderzoek en het veldonderzoek leggen de basis voor het ontwikkelen van het concept voor een klassiek concert dat specifiek gericht is op bovenbouwleerlingen van het voortgezet onderwijs. Dit concept wordt ontwikkeld, uitgevoerd en vervolgens geëvalueerd.

Tot slot volgen de conclusie en aanbevelingen.

1.5 TERMINOLOGIE

Enkele termen hebben een verdere uitleg nodig om volledig te kunnen worden begrepen:

Klassieke muziek

De definitie voor klassieke muziek in dit onderzoek vindt zijn basis in het onderzoek van Johnson (2002). Klassieke muziek wordt daarin gedefinieerd als muziek dat functioneert als kunst. Klassieke muziek behelst daardoor meer dan alleen een tijdperiode of stijl.³

Traditionele uitvoeringspraktijk/traditionele concerten

Met de traditionele uitvoeringspraktijk of traditionele concerten worden de klassieke concerten als 'Hoge Kunst' bedoeld, zoals uitgelegd door Abbing (2009). 'Hoge kunst is netjes, de kunst van wel opgevoede en beschaafde mensen met een grote beheersing om emoties in te houden'.⁴ De concerten zijn formeel en kennen vele tradities en 'vanzelfsprekendheden' als stil zijn, stil zitten, applaudisseren op het juiste moment en volledige aandacht hebben voor de muziek. Deze uitvoeringspraktijk is sinds 1850 ingevoerd door de stoelen in vaste rijen richting het podium te zetten, het podium te verhogen en een strenge scheiding tussen de foyer en concertzaal te handhaven wat zorgde voor een verschil tussen ontspanning en inspanning, tussen ontmoeting en luisteren.⁵

Belevingswereld

De belevingswereld is het geheel van ervaringen van een persoon of een groep, de manier waarop iemand de wereld beleefd. Dit is per leeftijdsgroep verschillend.

Jongeren

De term jongere kan van alles inhouden en verschillende leeftijden worden aan het begrip gekoppeld. In dit onderzoek wordt net zoals in het model van het Cultureel Jongeren Profiel van het Cultureel Jongeren Paspoort en Youngworks de leeftijd 12-25 aangehouden als het gaat om jongeren. Deze keuze is gebaseerd op het boek 'Puberbrein, binnenstebuiten' van H. Neelis en Y. Van Sark (2009). Echter, vanaf hoofdstuk 4 wordt er specifiek ingegaan op jongeren tussen de 14 en 18 jaar, de doelgroep van dit onderzoek. Regelmatig wordt er met 'de jongeren' deze doelgroep bedoeld, de bovenbouwleerlingen van het voortgezet onderwijs. Dit wordt duidelijk aangegeven.

³ Who needs classical music? Cultural Choice and musical value - Johnson (2002)

⁴ Van hoge kunst naar nieuwe kunst – Abbing (2009)

⁵ Een verbazende stilte: klassieke muziek, gedragsregels en sociale controle in de concertzaal – Smithuijsen (2001)

HOOFDSTUK 2 – LITERATUURONDERZOEK

INLEIDING

Wie een klassiek concert bezoekt zal niet verbaasd zijn als het publiek voornamelijk uit oudere mensen bestaat. Klassieke concerten kampen al jaren met een vergrijzend en een in aantal afnemend publiek. Dit hoofdstuk schetst een beeld van de situatie in Nederland rondom het klassieke concertbezoek en geeft enkele redenen voor de terugloop van bezoekers. Ook gaat het in op de noodzaak van een vernieuwde uitvoeringspraktijk en laat het hoofdstuk zien welke aanpassingen kunnen worden gemaakt om klassieke concerten aan te laten sluiten bij het potentiële publiek van nu en dan specifiek bij jongeren. Tot slot wordt er dieper ingegaan op de belevingswereld van jongeren en een uitgebreid beeld geschetst van deze doelgroep.

2.1 CONCERTBEZOEK IN HET ALGEMEEN

Klassieke concerten hebben al jaren te kampen met steeds minder bezoekers en een vergrijzend publiek. Dit is onder andere terug te zien in de cijfers die resulteerden uit het onderzoek van Bongers et al. (2017) in opdracht voor het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Het aantal bezoeken naar uitvoeringen op podia die aangesloten zijn bij de Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties (VSCD) neemt in de periode 2009-2016 af. Het aanbod van uitvoeringen op podia die aangesloten zijn bij de VSCD blijft in deze periode echter nagenoeg gelijk.⁶ Hieruit kan worden geconcludeerd dat het aantal bezoekers gemiddeld per uitvoering in aantal is afgenomen, evenals het totale aantal bezoekers. Voor rijksge subsidieerde gezelschappen die niet aangesloten zijn bij de VSCD geldt dat het aantal uitvoeringen sterk toeneemt in de periode 2009-2016. Ook het aantal bezoeken neemt iets toe, maar niet zo sterk als het aantal uitvoeringen, waardoor er toch sprake is van een afname in publiek per uitvoering. Al met al blijkt hieruit dat in de periode 2009-2016 klassieke concerten te maken hebben met een in aantal afnemend publiek.⁷

Ook in de jaren vóór 2009 daalt de belangstelling van concertbezoekers voor het klassieke concert. Van den Broek, de Haan en Huysman (2009) tonen aan dat in 2007 12% van de Nederlandse bevolking van 6 jaar of ouder een klassiek concert bezocht en dat vanaf 1995 tot 2007 een constante daling in bezoekersaantallen waar te nemen is.

⁶ Economische ontwikkelingen in de cultuursector 2009-2016 - Bongers et al. (2017)

⁷ Cultuur in Beeld - Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2017)

Naast het feit dat het klassieke concert te kampen heeft met steeds minder publiek is ook de samenstelling van het publiek in de loop der jaren veranderd.⁸ Onderzoeken naar de samenstelling van het publiek bij klassieke concerten laten zien dat oudere leeftijdsgroepen in de concertzaal oververtegenwoordigd zijn (zie tabel 1.1). In eerste instantie gaat dat om de groep 50-64-jarigen, maar vanaf 2007 geldt dat voor de groep 65-79-jarigen. Op deze laatste groep na daalt bij elke leeftijdsgroep de gang naar de concertzaal. Dit geldt voornamelijk voor de 35-50-jarigen; sinds 1995 is de aanwezigheid bij een klassiek concert bij die leeftijdsgroep gehalveerd. Uit deze cijfers kunnen we opmaken dat het publiek gedurende 1995 tot 2007 is vergrijsd.⁹

Tabel 1.1

Bezoek aan uitvoeringen van klassieke muziek in de twaalf maanden voorafgaand aan de enquête, naar leeftijd, bevolking van 6 jaar en ouder, 1995-2007 (in procenten)

Leeftijd	1995	1999	2003	2007
6-11 jaar	6	6	8	6
12-19 jaar	10	8	7	7
20-34 jaar	14	10	10	10
35-49 jaar	21	14	13	10
50-64 jaar	27	25	22	22
65-79 jaar	20	25	20	26
>80 jaar	12	15	15	11

*Bronnen: van den Broek, de Haan, Huysman - Cultuurbewonderaars en beoefenaars (2009)
van den Broek, de Haan, Huysman - Cultuurminnaars en cultuurmijders (2005)*

2.2 ENKELE REDENEN VAN EEN TERUGLOPEND PUBLIEK BIJ HET KLASSIEKE CONCERT

Het is duidelijk dat er sprake is van afname van publiek bij klassieke concerten en dat er tegelijkertijd sprake is van een vergrijzend publiek. Om het behoud van klassieke concerten te garanderen is het van belang iets aan deze situatie te doen en de vraag te stellen waarom deze vergrijzing en terugname van publiek plaatsvindt en wat de reden is waarom jongeren en jongvolwassenen steeds minder naar concerten komen.

De belangstelling voor klassieke muziek in de leeftijdsgroep 65-79-jarigen kan volgens de Haan en Knulst (2000) worden verklaard door de opvoeding en vorming die deze mensen in hun jeugd hebben gekregen. De sociaaleconomische omstandigheden en opvattingen die dominant waren tijdens hun jeugd drukten een stempel op hun mentaliteit in het verdere leven. Ruw gezegd werd vóór de jaren zestig bij middelbare scholieren en studenten bewondering voor klassieke muziek opgewekt en daarmee het belang van een ontwikkelde smaak. Doordat de sociaaleconomische omstandigheden en opvattingen veranderden was er vanaf de jaren zestig steeds minder aandacht voor klassieke muziek en ebde de waardering voor klassieke en intellectuele cultuuruitingen langzaam weg.¹⁰

⁸ Cultuurminnaars en cultuurmijders – van den Broek, de Haan, Huysman (2005)

⁹ Cultuurbewonderaars en beoefenaars - van den Broek, de Haan, Huysman (2009)

¹⁰ Het bereik van de kunsten – de Haan en Knulst (2000)

Uit deze theorie blijkt dat de interesse in klassieke muziek op latere leeftijd voor een groot deel gevormd wordt tijdens de jeugd. Kolb (2001) onderschrijft deze theorie aan de hand van verschillende onderzoeken naar de aanwezigheid van verschillende leeftijden op klassieke concerten in de US en UK.¹¹ Uit deze onderzoeken blijkt eveneens dat de grootste groep de 65-79-jarigen zijn en dat dit onder andere komt doordat deze groep andere normen en waarden hebben meegekregen vanuit hun jeugd dan de jongere doelgroepen.

Zowel Kolb (2001) als de Haan en Knulst (2000) benadrukken het belang van het op jonge leeftijd in aanraking komen met kunst en klassieke muziek, wat positieve gevolgen heeft voor het concertbezoek op latere leeftijd. Toch geeft Kolb (2000) in een eerder onderzoek aan dat er meer voor nodig is om jongeren te laten blijven interesseren voor klassieke muziek.¹² Uit dit onderzoek blijkt dat jongeren de klassieke muziek kunnen waarderen, maar dat de invulling en formele presentatie van de muziek hen niet meer aanspreekt.

Deze formele presentatie waar men wordt geacht stil te zijn en geconcentreerd hoort te luisteren is echter niet altijd op die manier van toepassing geweest.¹³ Op een deel van de barokmuziek werd vroeger gedanst en aria's uit opera's van Verdi werden soms meegezongen. Burney (1726-1823) beklagde zich tijdens zijn rondreizen door Europa zelfs over een lawaaiig en onrustig publiek en Berlioz (1803-1869) schreef in 1833 in zijn dagboek:

'In het Cannobiatheater werd L'Elisir d'Amore van Donizetti uitgevoerd. Ik trof een zaal vol mensen aan die hardop zaten te praten, met hun rug naar het toneel gekeerd; de zangers evenwel gebaarden en zongen zich om het hardst de longen uit het lijf, dat moest ik tenminste wel aannemen wanneer ik hen met mijn open mond zag staan, want vanwege het lawaai dat door de toeschouwers werd gemaakt was het onmogelijk een ander geluid te horen dan dat van de Turkse trom'

Ook Mozart ondervond dit gedrag aan den lijve tijdens zijn rondreizen als pianist door Europa in de tweede helft van de 18^e eeuw. Hij schreef in brieven aan zijn vader hoe groot het verschil tussen publieksgedrag was in verschillende steden. Zo speelde hij in Mannheim in 1778, waar men vanwege de herrie en het kabaal niets kon horen. In Straatsburg speelde hij in een zaal waar vrijwel niemand kwam opdagen en Parijs kende een onverschillig Frans publiek. Maar eenmaal terug in Wenen was hij weer erg ingenomen met de publieke belangstelling. Men luisterde aandachtig en er werd enthousiast geapplaudisseerd.

De formele setting van het klassieke concert kwam pas vanaf omstreeks 1850 in opkomst. Het publiek werd fysiek van de musici gescheiden door een podium met hoogteverschil en losse tafels en stoeltjes werden vervangen door strakke rijen waarin men zich moeilijk vrij kon bewegen. Doordat men hierdoor werd verplicht naar het podium te kijken verdween de drukke sociëteitssfeer en heerste er een stilte gedurende het concert. De lichten werden gedimd en zodra het concert begonnen was konden laatkomers niet meer naar binnen. Ook werd er een strenge scheiding tussen de foyer en concertzaal gehandhaafd wat zorgde voor een verschil tussen ontspanning en inspanning, tussen ontmoeting en luisteren.

¹¹ The effect of generational change on classical music concert attendance – Kolb (2001)

¹² You call this fun? Reactions of young first-time attendees to a classical concert – Kolb (2000)

¹³ Een verbazende stilte: klassieke muziek, gedragsregels en sociale controle in de concertzaal – Smithuijsen (2001)

Deze formele vorm van het klassieke concert die sinds eind 19^e eeuw heeft standgehouden is volgens Kolb (2001) en Abbing (2009) een belangrijke reden dat het aantal bezoekers van klassieke concerten afneemt en het publiek vergrijsst. De samenleving is informeler geworden maar het klassieke concert is achtergebleven in deze ontwikkeling.¹⁴ Deze informalisering van de samenleving heeft tot gevolg dat de belangstelling voor het klassieke concert met een formele setting afneemt.

2.3 WAAROM HET VAN BELANG IS OM KLASSIEKE CONCERTEN TE RICHTEN OP JONGEREN

Zowel Kolb (2001) als de Haan en Knulst (2000) benadrukken dat het belangrijk is om jongeren in hun jeugd kennis te laten maken met klassieke muziek. In dat geval is de kans het grootst dat deze jongeren op een latere leeftijd nogmaals een concert zullen bezoeken. Wel is het volgens Abbing (2009) van belang dat de concerten de jongeren niet afschrikken en dat de jongeren niet worden bevestigd in hun vermoeden dat klassieke muziek enkel en alleen voor een oudere doelgroep geschikt is. Een positieve ervaring op een jonge leeftijd zorgt er daarentegen voor dat jongeren sneller geneigd zijn nogmaals naar een klassiek concert te gaan.

Uit het onderzoek van Kolb (2000) blijkt dat de klassieke concerten met een formele setting niet aansluiten bij jongeren maar dat deze jongeren klassieke muziek wel kunnen waarderen en de muziek niet per definitie negatief beoordelen.¹⁵ In dit onderzoek geven de jongeren aan dat ze vaker een concert zouden bezoeken als het concert is aangepast aan hun belevingswereld. Als klassieke concerten hun uitvoeringspraktijk gaan aanpassen op deze doelgroep is de kans groot dat de concerten door een jonger en groter publiek worden bezocht. Dit heeft volgens het onderzoek van Kolb (2001), de Haan en Knulst (2000) en Abbing (2009) positieve gevolgen voor het klassieke concertbezoek van de toekomst. Ook zal de waardering voor klassieke muziek in de jongere doelgroepen worden vergroot en wordt er voorzien in een aanbod van klassieke concerten voor jongeren.

2.4 HET KLASSIEKE CONCERT GERICHT OP DE JONGERE; EEN NIEUWE UITVOERINGSPRAKTIJK

Het klassieke concert moet zijn formele vorm loslaten als zij een breder en jonger publiek wil trekken en daarnaast zijn aanbod op dit publiek aanpassen, zonder de kwaliteit van de muziek te verliezen.¹⁶ Het is volgens van der Spek (2011) van belang dat klassieke concerten aansluiten bij de smaak, cultuur en belevingswereld van de jonge doelgroep. Vercammen (2017) sluit zich daarbij aan en benadrukt dat kwaliteit niet genoeg is voor jong publiek.¹⁷ Zij hebben concepten nodig die specifiek op hen gericht zijn en aansluiten bij hun belevingswereld. Uit onderzoeken naar de relatie tussen klassieke concerten en jongeren komen verschillende manieren naar voren waarop concerten beter kunnen aansluiten bij deze doelgroep.

¹⁴ Van hoge kunst naar nieuwe kunst – Abbing (2009)

¹⁵ You call this fun? Reactions of young first-time attendees to a classical concert – Kolb (2000)

¹⁶ Come together – van der Spek (2011)

¹⁷ Audience development for classical music performances in The Netherlands – Vercammen (2017)

Zo toont Dobson (2010) net zoals Kolb aan dat bezoekers die voor het eerst een klassiek concert bezoeken bezorgd zijn dat ze niet genoeg weten van de muziek.¹⁸ Een informatief praatje voorafgaand aan- of tijdens het concert kan deze bezorgdheid wegnemen en daardoor het concert beter laten aansluiten bij de jongere. Idema (2012) geeft nog een belangrijke reden voor een informatief praatje in zijn onderzoek 'Present! Rethinking live classical music' waarin hij benadrukt dat men alleen door de muziek te begrijpen werkelijk geraakt kan worden tijdens het luisteren.¹⁹ Volgens Idema kan leren over muziek net zo fascinerend zijn als luisteren naar muziek en is het belangrijk het verhaal te belichten. Muziek spreekt niet altijd meer voor zichzelf.²⁰ Door meer te weten over de muziek kan men de muziek beter begrijpen en waarderen en kan men echt geraakt worden door de muziek.

Volgens van der Vliet (2016) is het van belang verbinding te maken met de muziek om de muziek beter te kunnen waarderen²¹. Deze verbinding is mogelijk als er communicatie bestaat tussen de musici, muziek en het publiek. Ook volgens Idema (2012) en Abbing (2009) is de communicatie tussen musici, muziek en het publiek onmisbaar in een uitvoering. Als het publiek zich kan identificeren met de musici op het podium ontstaat er een verbondenheid wat de muziek ten goede komt.

Vercammen (2017) laat in haar onderzoek zien dat concerten gericht op jong publiek vooral succesvol zijn als ze een informele setting hebben. Waar de oudere doelgroep vroeger werd geleerd om een lange tijd stil te kunnen zitten is dit niet meer weggelegd voor de jongeren.²² Net zoals popconcerten moeten klassieke concerten jongeren enige bewegingsvrijheid geven en ervoor zorgen dat het programma niet te lang duurt. Juist door deze bewegingsvrijheid en informele sfeer is volgens van der Vliet de clubsetting een groot succes. In de clubsetting wordt klassieke muziek gepresenteerd op een eigentijdse en losse manier, waar de bar de hele avond open is en men onder het concert een drankje kan halen. Idema (2012) toont in zijn onderzoek aan dat er nog meer manieren zijn om een concert zodanig aan te passen dat deze gaat aansluiten bij een jonger publiek. Voorbeelden zijn concerten waar prikkelende visuele aspecten aan zijn toegevoegd, of concerten die worden gehouden op een speciale locatie. De klassieke muziek blijft onveranderd, maar alles daaromheen, zoals locatie of presentatie, kan worden aangepast op dusdanige wijze dat de muziek ineens een andere betekenis, waarde of emotie krijgt.

2.5 DE BELEVINGSWERELD VAN JONGEREN

Bovenstaande onderzoeken geven een beeld van de belevingswereld van jongeren en welke elementen uit een concert hierbij aansluiten. Toch is dit beeld van de belevingswereld van jongeren beperkt. Het is daardoor interessant te kijken naar onderzoeken uit een andere hoek die meer inzicht geven in dit onderwerp. Zo heeft het Cultureel Jongeren Paspoort (CJP) specifiek onderzoek gedaan naar de belevingswereld van jongeren tussen de 12 en 25 jaar. Ook biedt het boek 'Puberbrein, binnenstebuiten' van H. Neelis en Y. Van Sark (2009) een stuk verdieping op dit onderwerp.

¹⁸ New audiences for Classical Music – Dobson (2010)

¹⁹ Present! Rethinking live classical music - Idema (2012)

²⁰ Het klassieke concert herzien – Huisman (2014)

²¹ Levend publiek: onderzoek naar differentiatie in de concertzaal – van der Vliet (2016)

²² Van hoge kunst naar nieuwe kunst – Abbing (2009)

Om meer kennis te krijgen van de belevingswereld van jongeren tussen de 12 en 25 jaar heeft het CJP samen met YoungWorks en Motivaction een model ontwikkeld wat inzicht geeft in de belevingswereld en motivatie van deze doelgroep. Dit model is ontstaan vanuit verzamelde data uit zowel groepsgesprekken met 80 jongeren als uit een enquête onder 1087 jongeren.

Uit het model van het CJP komt naar voren dat jongeren tussen de 12 en 25 jaar in 3 levensfasen verdeeld kunnen worden en elke levensfase een andere belevingswereld kent. Het gaat hier om 'de vroege adolescenten', 'de midden adolescenten' en 'de late adolescenten'.

De vroege adolescenten (10-14 jaar)

Deze doelgroep wil opgenomen worden in de groep en wil het graag goed doen. Ze zijn het liefst dag en nacht omringt door leeftijdsgenoten. Kunst en cultuur is vaak moeilijk te begrijpen maar door middel van actieve participatie zoals een workshop gaat de activiteit meer voor ze leven.

De midden adolescenten (14-16 jaar)

Midden adolescenten zijn op zoek naar een eigen identiteit en experimenteren om deze identiteit te ontdekken. Deze jongeren nemen meer risico en verleggen grenzen maar zijn emotioneel kwetsbaar. Ze denken na over keuzes maar vaak niet zo rationeel. Gevolgen kunnen ze moeilijk inschatten en relativeren is lastig. Actieve cultuurparticipatie speelt een grote rol in deze doelgroep door bijvoorbeeld te spelen in een bandje of gedichten te schrijven.

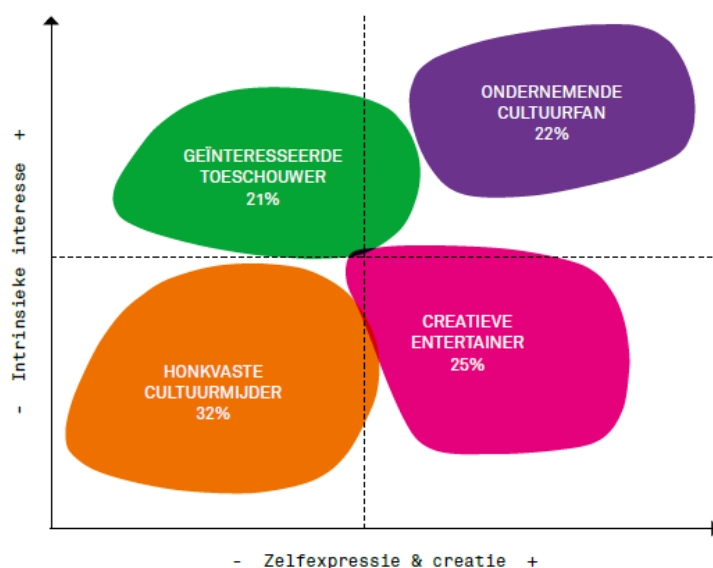
De late adolescenten (16-22 jaar)

In deze leeftijdsfase ontwikkelen de tieners zich in jongvolwassenen. Het zelfbewustzijn groeit en de jongeren krijgen een positiever beeld over zichzelf. Ze bezwijken minder snel voor groepsdruk en voelen zich verantwoordelijker. Ze vinden het belangrijk iets te leren van kunst om zichzelf te ontwikkelen en zullen sneller uit zichzelf een expositie of concert bezoeken.

Het model van het CJP laat drie levensfasen zien waarin de jongeren sterk van elkaar verschillen. Toch ziet het CJP binnen die levensfasen ook sterke verschillen en overeenkomsten in de mening van jongeren over kunst en cultuur. De jongeren zijn daardoor onderverdeeld in vier segmenten (afb. 1.1)

Afbeelding 1.1

CULTURELE JONGEREN PROFIELEN (12-25 JAAR)

Bron: Cultureel Jongeren Paspoort – Cultureel jongeren profiel (2012)

Geïnteresseerde Toeschouwer

Deze jongeren staan liever niet in de spotlights, maar genieten wel van kunst. Volgens deze groep hoort cultuurparticipatie bij de algemene vorming en daardoor gaan deze jongeren graag naar culturele instellingen. Deze groep is erg leergierig.

Ondernemende Cultuurfans

Deze jongeren zijn zelf zeer creatief en nemen graag deel aan kunst- en cultuuruitingen. Ze kunnen ontspannen tijdens cultuurparticipatie en waarderen het sociale aspect. Deze groep staat graag in de belangstelling.

Creatieve Entertainer

Deze jongeren vinden het leuk om zich te uiten door middel van kunst. Cultuurparticipatie zien ze vooral als een sociale activiteit en ze bezoeken daardoor graag een bioscoop of popconcert. Bij overige culturele instellingen ervaart deze groep echter snel drempelvrees.

Honkvaste Cultuurmijder

Deze jongeren hebben weinig interesse in de verschillende cultuuruitingen. Ze voelen zich niet op hun gemak in culturele instellingen en staan niet graag zelf in de spotlight. De voornaamste reden dat deze groep een culturele activiteit bezoekt is het sociale aspect.

Door de drie levensfasen en vier segmenten verschillen de jongeren sterk van elkaar waardoor elke groep andere behoeftes heeft wat betreft de invulling en presentatie van een concert. Hieruit blijkt dat een klassiek concert gericht op jongeren te breed is en dat het concert zijn aanbod en presentatie zeer specifiek zal moeten afstemmen op een bepaalde leeftijdsfase. Ook zal men rekening moeten houden met de verschillende houdingen ten opzichte van kunst en hierop moeten inspringen door een gedifferentieerd programma aan te bieden.²³

Toch zijn er ook veel overeenkomsten tussen alle jongeren in de leeftijdsgroep 12 tot 25 jaar. Zo komt uit het onderzoek van het CJP naar voren dat jongeren vaak het idee hebben dat ze wat moeten leren in plaats van dat ze mogen genieten.²⁴ De tieners willen best iets leren, maar alleen als ze eerst geïnspireerd en geprikkeld worden. Dan staan ze open voor kunst en cultuur. Neelis en van Sark (2009) sluiten hierbij aan in hun boek 'Puberbrein binnenstebuiten': *'Prikkel en stimuleer jongeren en verras ze met zaken die ze nog niet kennen'*.²⁵

Jongeren lijken vaak zeer zelfstandig wat men doet besluiten ze meer los te laten en hun eigen keuzes te laten maken. Toch is dit niet altijd goed. Zowel het CJP als Neelis en van Sark geven aan dat jongeren er erg veel baat bij hebben als ze structuur en kaders krijgen. De jongeren van nu groeien op in een samenleving met veel ruimte waar (bijna) alles mogelijk is waardoor ze soms extra verlangen naar grenzen, kaders en structuur.

Jongeren leven in een samenleving waar constant informatie op ze af komt, bijvoorbeeld via social media. Ze selecteren heel snel wat relevant voor hen is. Wie de jongere wil bereiken moet daardoor zijn boodschap kort houden. Een sterk visueel beeld met de juiste korte tekst wint, aldus Neelis en van Sark. Om jongeren te bereiken moet men ook rekening houden met het feit dat jongeren graag eerst van een leeftijdsgenoot horen of een culturele activiteit leuk of interessant is. Pas als hun vrienden positief zijn zullen ze er zelf ook meer voor openstaan.

²³ Klassieke muziek tijdens de adolescentie – De Nooij (2010)

²⁴ Cultureel Jongeren Profiel – CJP (2012)

²⁵ Puberbrein binnenstebuiten - Neelis en Van Sark (2009)

2.6 SAMENVATTING

Klassieke concerten kampen al jaren met een in aantal afnemend publiek. Sinds 1995 is het bezoekersaantal per uitvoering gestaag gedaald. Ook de samenstelling van het publiek is in de loop der jaren veranderd. Op de 65-79-jarigen na daalt bij elke leeftijdsgroep de gang naar de concertzaal. Dit geldt voornamelijk voor de 35-50-jarigen; sinds 1995 is de aanwezigheid op concerten bij die leeftijdsgroep gehalveerd. Hieruit valt te concluderen dat het publiek vergrijst.

Een belangrijke reden voor deze afname en vergrijzing van publiek is de informalisering van de samenleving. De samenleving is informeler geworden maar het formele klassieke concert is achtergebleven in deze ontwikkeling.

Uit onderzoeken blijkt dat als men op jonge leeftijd in aanraking komt met klassieke muziek de kans groot is dat diegene op latere leeftijd nogmaals een of meerdere concerten zal bezoeken. Ook blijkt dat jongeren klassieke muziek weten te waarderen, maar de formele presentatie hen tegenhoudt een klassiek concert te bezoeken. Het is daardoor van belang concerten gericht op deze doelgroep te ontwikkelen, de traditionele uitvoeringspraktijk te herzien en in te zetten op vernieuwende concerten met een meer informele sfeer. Deze concerten moeten aansluiten bij de smaak, cultuur en belevingswereld van het (jonge) publiek.

Uit het onderzoek van het Cultureel Jongeren Paspoort blijkt dat jongeren drie levensfasen kennen. Elke levensfase kent een eigen belevingswereld waardoor het van belang is een concert specifiek te richten op een bepaalde levensfase in plaats van in het algemeen op jongeren. Ook verschillen de jongeren binnen een levensfase sterk van elkaar in hun mening over kunst, cultuur en culturele instellingen. Daardoor heeft het CJP de jongeren binnen de levensfasen opgedeeld in vier segmenten: Geïnteresseerde Toeschouwer, Ondernemende Cultuurfan, Creatieve Entertainer en Honkvaste Cultuurmijder. In een concert kan er rekening worden gehouden met deze vier groepen door een gedifferentieerd programma aan te bieden.

Toch zijn er ook overeenkomsten binnen de doelgroep van jongeren tussen de 12 en 25 jaar. Deze jongeren hebben het nodig geprikkeld, gestimuleerd en verrast te worden. Constant komt er informatie op deze doelgroep af via onder andere social media, waardoor men creatief moet zijn om de doelgroep te bereiken. Jongeren selecteren heel snel wat relevant voor hen is. Hoewel jongeren zelfstandig lijken verlangen ze vaak naar structuur en kaders.

HOOFDSTUK 3 – VELDONDERZOEK

‘Some people argue that concerts should only be about listening to the music. But, in fact, listening to music is something we can also just do at home. Live performances should be more about communicating with the music. Performers and presenters, who truly want to create a connection between the music and their audience, should consider illuminating the music as part of their core business. Learning about music can be as fascinating as listening to music. Those who truly believe in this idea will find the ways to make this happen.’

J. Idema

INLEIDING

In het vorige hoofdstuk is naar voren gekomen dat het klassieke concert steeds meer te maken heeft met een in aantal afnemend publiek. Een belangrijke reden lijkt te zijn dat de formele setting van het klassieke concert niet meer past bij het publiek van nu, en specifiek niet meer bij jongeren.

Dit hoofdstuk gaat dieper op de uitkomsten van het literatuuronderzoek in en zal zich richten op de vraag *‘Welke elementen uit een concert of voorstelling sluiten aan bij de belevingswereld van bovenbouwleerlingen van het voortgezet onderwijs en welke niet?’* Om deze vraag te kunnen beantwoorden is er tweemaal een gesprek van anderhalf uur middels een semigestructureerd interview gehouden met professionals uit het werkveld die regelmatig klassieke concerten geven voor jongeren tussen de 14 en 18 jaar. Deze professionals zijn Leonard Evers (artistiek leider Capella Amsterdam en dirigent/artistiek leider Ricciotti Ensemble) en Annerieke Groen (regisseur opera Onegin, opera voor bovenbouwleerlingen van het voortgezet onderwijs).²⁶

Een aanvullend perspectief is geboden door vijftien jongeren tussen de 14 en 18 jaar. Dit zijn leerlingen van de openbare middelbare school Stad & Esch te Meppel die het bovenbouwvak muziek volgen. Aan de hand van drie filmfragmenten van verschillende klassieke concerten zijn deze leerlingen in een enquête en open gesprek bevraagd over hun voorkeur in een klassiek concert²⁷. De uitkomsten van de enquête en de interviews zijn geanalyseerd en verwerkt in dit hoofdstuk.

In de interviews met professionals en gesprekken met leerlingen zijn vier hoofdthema’s naar voren gekomen die interessant zijn voor dit onderzoek, te weten:

1. *Connectie met het publiek als belangrijk aandachtspunt*
2. *Een praatje werkt*
3. *Ervaren boven begrijpen*
4. *Keuzes in een klassiek concert gericht op bovenbouwleerlingen*

Aan de hand van deze thema’s zijn de volgende paragrafen opgebouwd.

De eerste paragraaf gaat in op de connectie tussen publiek en musici, wat als ontzettend belangrijk wordt ervaren door het veld. De tweede paragraaf gaat dieper in op de voor- en nadelen van een praatje in een concert en sluit daardoor aan op paragraaf 1.

De derde paragraaf gaat in op de educatieve waarde van een concert en paragraaf vier richt zich specifiek op de keuzes die volgens het veld kunnen worden gemaakt om het concert aan te laten sluiten bij bovenbouwleerlingen van het voortgezet onderwijs.

²⁶ Zie bijlage 3 en 4 voor de complete tekst van de interviews en verdere informatie over datum, tijd en locatie

²⁷ Zie bijlage 1a voor de specifieke vragen van de enquête en links naar de filmfragmenten

3.1 CONNECTIE MET HET PUBLIEK ALS BELANGRIJK AANDACHTSPUNT

De formele setting van het klassieke concert, zoals ontstaan is in 1850 met rechte stoelen, donkere zalen en een hoog podium, maken een connectie tussen publiek en musici bijna onmogelijk. Wellicht is dit de reden dat deze formele setting steeds minder populair is bij het publiek van nu. Deze connectie is volgens Leonard Evers (artistiek leider Capella Amsterdam en dirigent/artistiek leider van het Ricciotti Ensemble) namelijk noodzakelijk om het hedendaagse publiek aan te spreken. Eerst dient er een connectie gemaakt te worden, voordat het publiek verrast kan worden met de klassieke muziek die er gespeeld wordt. Met die connectie kan er een wereld opengaan voor het publiek en kan er veel moois ontstaan. Deze connectie kan worden gemaakt in een persoonlijke en informele sfeer, welke het publiek uitnodigt om samen de muziek te beleven. Dit bevestigt de resultaten uit de literatuurstudie, waar volgens van der Vliet (2016) het van belang is verbinding te maken met de musici om de muziek beter te kunnen waarderen. Deze verbinding is mogelijk als er communicatie bestaat tussen de musici, muziek en het publiek

Volgens Evers helpt een laagdrempelig karakter in een concert het publiek om die connectie te maken. Zolang de dirigent in een rokkostuum dirigeert, zonder een woord of blik met het publiek te wisselen en op een hoog podium staat, is het maken van een connectie lastig. Maar zodra de musici in 'gewone' kleding spelen, veel praten met het publiek en op dezelfde hoogte staan als het publiek is die connectie makkelijker te maken. In principe creëren de musici dan een 'ons'-gevoel in plaats van een 'wij-zij' gevoel. De tweedeling tussen musici en publiek vervaagt. Ook Annerieke Groen ervaart in haar opera voor jongeren dat een laagdrempelig karakter waarin veel contact met het publiek is goed werkt. Als een voorstelling afstandelijk is maakt dit het contact met het publiek erg lastig, terwijl dit contact er juist voor zorgt dat het publiek meegaat in het verhaal en de voorstelling kan blijven volgen. Deze connectie tussen publiek en musici creëert Groen onder andere door zeer interactief te werken en de jongeren te blijven betrekken bij het concert.

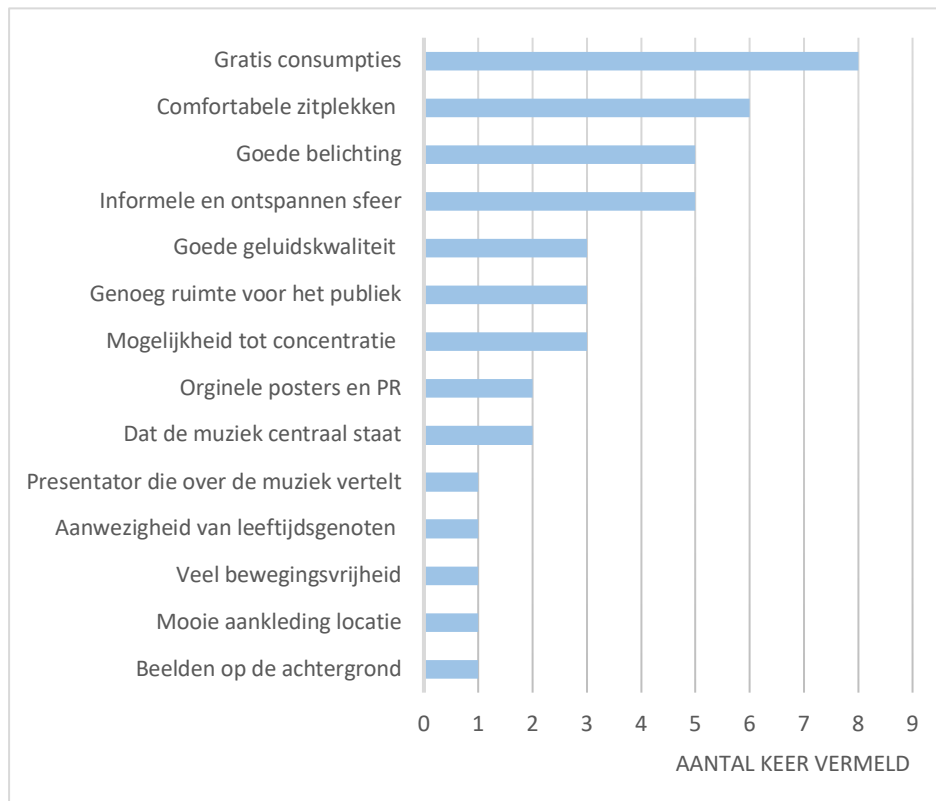
Dit laagdrempelige karakter lijkt ook belangrijk gevonden te worden door de bevroagde jongeren. Al bij vraag 1 van de enquête (*Als jij zelf een concert mocht organiseren – hoe zou die er dan uitzien? Wat vind jij belangrijk bij een goede concertervaring?*) worden verschillende elementen uit een concert genoemd die passen bij een laagdrempelig karakter, zoals comfortabele zitplekken, informele en ontspannen sfeer en een presentator die wat over de muziek verteld (zie grafiek 1.1). Ook 'goede belichting' wordt regelmatig genoemd, waarbij de jongeren aangeven dat deze belichting wat moet toevoegen en dient om het concert een extra ervaring mee te geven, zonder dat deze belichting afleidt. Op deze manier werkt belichting mee aan het laagdrempelige karakter van het concert. Gratis consumpties spreken de jongeren zeer aan in een concert en de mogelijkheid om deze onder het concert te kunnen halen. Aan de andere kant vinden sommige jongeren het ook belangrijk dat er concentratie mogelijk is, zodat ze zich goed op de muziek kunnen focussen.

Volgens Evers kunnen ook de andere elementen goed werken om een concert laagdrempelig aan te kunnen bieden. Zo is het interessant om een concert gratis toegankelijk te maken, wat de economische drempel weghaalt en meer mensen de kans geeft het concert te bezoeken. Ook kan het werken om naar het publiek toe te gaan en hen op te zoeken in openbare ruimtes zoals een stationshal of marktplein. Op die manier is de setting laagdrempelig omdat het publiek niet de stap hoeft te zetten naar het concert, maar het concert op zich af kan laten komen. Dit is precies wat Groen doet in haar opera voor jongeren. Ze bezoekt de jongeren in hun eigen omgeving; de school. De jongeren kennen de omgeving en hoeven geen grote stap te nemen om het concert te bezoeken. Op deze manier voelen veel jongeren zich meer op hun gemak dan dat ze een culturele instelling bezoeken voor een concert.²⁸

²⁸ Cultureel Jongeren Profiel – CJP (2012)

Grafiek 1.1

Uitkomsten vraag 1 van de enquête – Wat vind jij belangrijk bij een goede concertervaring?

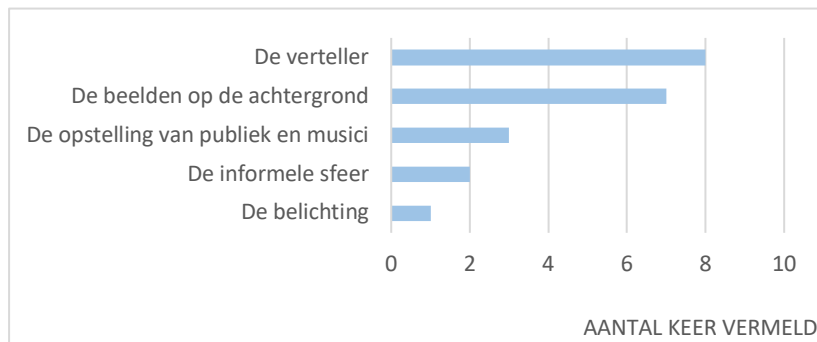
3.2 EEN PRAATJE WERKT

Zowel de jongeren als Evers geven aan dat een praatje in een concert goed kan werken en dat dit vaak aanspreekt bij het publiek. Zo kregen de jongeren in de enquête drie filmfragmenten van klassieke concerten te zien, waarbij ze konden aangeven wat hen wel en niet aansprak in dat concert. De filmfragmenten bestonden uit zeer verschillende vormen van klassieke concerten, om zo de meeste reactie uit te lokken van de leerlingen. Het eerste fragment was een traditioneel concert in het concertgebouw waar de 9^e symfonie van Mahler werd uitgevoerd. In dit fragment is er nauwelijks sprake van contact tussen het publiek en de musici. Het tweede fragment liet een stuk van 'Pieces of Tomorrow' zien, een informeel concert in clubsetting van TivoliVredenburg. Een concert met een losse setting, waarbij men onder het concert drinken mag halen en waarbij het publiek op grote loungebanken zit. De presentator vertelt wat over het stuk en interviewt de dirigent. Het laatste fragment was een stukje uit het programma 'De Tiende van Tijn' waarin Tijn Beckand (cabaretier en klassieke muziek-liefhebber) ontzettend veel vertelt over de klassieke muziek die op dat moment klinkt. Ook hierbij is de setting informeel, met mooie belichting en ontspannen zitplekken.

Zowel in fragment twee als in fragment drie kunnen de leerlingen het contact met het publiek en 'de verteller' zeer waarderen. Grafiek 1.2 laat zien dat 8 van de 15 bevroagde jongeren dit erg aansprak. 'Dat de presentator praat maakt het concert persoonlijker en interessanter' en 'de combinatie van muziek en verhaal zorgt ervoor dat het concert interessant blijft' zijn onder andere genoemde redenen van het feit dat de presentator aanspreekt.

Grafiek 1.2

Uitkomsten vraag 2E (fragment drie) – welke elementen spreken jou wel aan in dit filmfragment?

Ook Evers heeft in zijn werk als dirigent en artistiek leider om meerdere redenen ervaren dat praatjes vaak goed kunnen werken in een concert. Door praatjes te houden is er meer contact met het publiek, waardoor er een betere connectie tussen musici en publiek kan worden gemaakt. Het kan interessant zijn om de musici die spelen de praatjes te laten doen, in plaats van de dirigent. De dirigent staat veelal met zijn rug naar het publiek en heeft daardoor weinig contact met het publiek, terwijl een violist of zanger dit contact al wel kan hebben in het musiceren. Daardoor kan het extra effectief zijn om een musicus het praatje te laten doen. Daarnaast verwacht het publiek vaak dat de dirigent zal spreken, waardoor de verassing extra groot is als dit juist niet gebeurt.

Een praatje kan volgens Evers ook helpen om het publiek zich op zijn gemak te laten voelen, waardoor het publiek meer ontspannen is. Dit heeft ook effect op de spanningsboog van het publiek in het concert. Een praatje kan helpen deze spanningsboog vast te houden, of juist even los te laten en te ontspannen. De taak van de musici is om de spanningsboog van het publiek goed aan te voelen en met een flexibele houding hierop in te spelen in het praatje.

Daarnaast is het volgens Evers belangrijk om goed te weten wat de functie is van praatje. Is het doel om het publiek van belangrijke informatie te voorzien of om het publiek bijvoorbeeld te laten ontspannen en wat stoom af te blazen na ingewikkelde stukken? In het eerste geval moet men goed bedenken welke informatie hij geeft. Geboortedata van componisten zal het publiek in veel gevallen niet erg interesseren, en ook te veel informatie geven is volgens Evers niet goed. Het is veel interessanter als het publiek aan het denken wordt gezet door wat er wordt verteld dan dat de musici alle informatie voorkauwen en het publiek daarna passief luistert. In het tweede geval van stoom afblazen zal de inhoud van het praatje luchtiger zijn. Evers noemt dit ook wel 'nonsens-praatjes', praatjes die puur het doel hebben om stoom af te blazen. Vragen hoe het gaat en een grapje maken kan daarin veel effect hebben in een concert.

Ook Groen gebruikt in haar opera voor jongeren praatjes, maar op een andere wijze dan hierboven beschreven. Zowel vooraf aan de voorstelling als na de voorstelling kunnen de jongeren praten met de musici. Tijdens de voorstelling is daar minder ruimte voor, maar dan zoeken de musici wel constant het contact op. Dit bijvoorbeeld door in het publiek te gaan zitten, of door de jongeren een cakeje aan te bieden omdat de hoofdrolspeler in het verhaal jarig is. Het hele publiek zingt dan in het Russisch lang zal ze leven'. Maar het meeste contact zoeken de musici met het publiek via hun telefoon. De jongeren kunnen berichten sturen welke geprojecteerd worden op een groot diascherm waarin ze reageren op wat er gebeurt. En de hoofdrolspelers sturen ook berichten terug. Zo is er een indirecte communicatie tussen publiek en musici, die normaal gezien verboden is, maar nu als prikkelend en leuk wordt ervaren.²⁹

²⁹ Uitkomst uit de reacties van leerlingen op de opera 'Onegin'

3.3 ERVAREN BOVEN BEGRIJPEN

Uit de resultaten van de enquête en het gesprek met de jongeren komt opvallend veel naar voren dat de jongeren een klassiek concert als een ervaring willen zien. Ze vinden elementen als gratis consumpties, fijne zitplekken, een gezellige en informele sfeer en mooie belichting belangrijker dan dat ze iets leren van het concert. Dit sluit aan bij de literatuurstudie van hoofdstuk twee, waar het onderzoek van het Cultureel Jongeren Paspoort aantoont dat jongeren pas open staan voor kunst en cultuur als ze geïnspireerd en geprikkeld worden. Jongeren hebben vaak het idee dat ze eerst iets moeten leren voordat ze mogen genieten.

Aan de andere kant laat de literatuurstudie in het onderzoek van Dobson (2010) en Kolb (2001) zien dat dat bezoekers die voor het eerst een klassiek concert bezoeken bezorgd zijn dat ze niet genoeg weten van de muziek. En Idema (2012) benadrukt dat men alleen door de muziek te begrijpen werkelijk geraakt kan worden tijdens het luisteren. Volgens Idema kan leren over muziek net zo fascinerend zijn als luisteren naar muziek en is het belangrijk het verhaal te belichten. Muziek spreekt niet altijd meer voor zichzelf. Door meer te weten over de muziek kan men de muziek beter begrijpen en waarderen en kan men echt geraakt worden door de muziek.

Dit lijkt een tegenstelling. Aan de ene kant vinden jongeren de ervaring erg belangrijk en willen ze eerst geïnspireerd worden voordat ze iets moeten leren. Aan de andere kant lijkt onderzoek aan te tonen dat de inspiratie in een concert een gevolg kan zijn als men meer van de muziek weet. Het Cultureel Jongeren Paspoort biedt enige nuance in deze tegenstelling en stelt dat de behoefte verschilt tussen de verschillende levensfasen van jongeren en ook tussen de verschillende types jongeren. De ene jongere vindt de ervaring in een concert belangrijker, en de andere jongere zou graag meer willen leren van de muziek. Dit wordt bevestigd in de uitkomsten van de enquête. De jongeren vinden de ervaring erg belangrijk, maar ook willen ze de muziek beter begrijpen. Dit blijkt uit de voorkeur voor de presentator, die wat verteld over de muziek.

Groen stelt dat de ervaring het belangrijkste is – deze ervaring blijft de jongere het langste bij. Maar soms kunnen jongeren wel iets beter ervaren doordat ze er meer van weten. Door bijvoorbeeld te weten waar de opera vandaan komt kan het publiek de uitvoering beter in de context plaatsen waardoor ze de muziek beter kunnen waarderen. Maar het hoeft niet per se educatief te zijn, het werkt volgens Groen vaak beter om het publiek mee te nemen in een verhaal dan dat er allerlei feitjes verteld worden.

Ook Evers waarschuwt voor de educatieve kant van een concert en pleit ervoor dat het educatieve niet teveel op de voorgrond treedt. Hij stelt dat het eerst van belang is dat het publiek op een emotioneel basisoniveau getriggerd wordt. De opbouw van een concert moet altijd eerst daarop gericht zijn. Volgens Evers heeft men vaak de neiging een concert als iets heel gesloten te zien, waarin van alles moet gebeuren. Maar een concert kan ook fungeren als een trigger. Iets wat open is, als iets waarmee je iets aanraakt en waarna het publiek zelf verder kan met de muziek. Evers stelt hiermee dat het ervaren van muziek boven het begrijpen staat.

Een voorbeeld hiervan is volgens Evers het gebruik van tekst in koormuziek. Vaak leest het publiek de tekst mee in het programmaboekje, terwijl dit de ervaring in de weg kan zitten. Soms is het genoeg om alleen te weten waar de tekst globaal over gaat, zodat het publiek zich daarna kan focussen op de muziek. Dit zijn keuzes die kunnen worden gemaakt in een concert om de ervaring optimaal te laten zijn.

3.4 KEUZES IN EEN KLASSIEK CONCERT GERICHT OP BOVENBOUWLEERLINGEN

Bovenstaande paragrafen laten elementen uit het klassieke concert zien welke goed werken voor jongeren. Deze paragraaf richt zich specifiek op de bovenbouwleerlingen van het voortgezet onderwijs en laat zien welke elementen juist voor hen goed werken. Evers stelt dat het belangrijk is om van tevoren een duidelijk beeld te hebben van de doelgroep en het concert daarop aan te passen. Een concert voor autistische kinderen zal anders uitgevoerd moeten worden dan een concert voor onderbouwleerlingen, bovenbouwleerlingen of bijvoorbeeld ouderen die leven met dementie.

Als het gaat om een concert voor bovenbouwleerlingen van het voortgezet onderwijs zijn er volgens Evers en Groen enkele keuzes die gemaakt kunnen worden. Allereerst is de lengte van de stukken erg belangrijk gezien de vaak relatief korte spanningsboog van deze doelgroep. Evers raadt hierbij een stuk van maximaal 8 minuten aan. Hierdoor blijft de spanningsboog intact. Als musicus is belangrijk deze spanningsboog goed aan te voelen en daarop gebaseerd eventueel de keuze te durven maken het concert toch anders te gaan doen. Een gevarieerd repertoire, veel afwisseling en een duidelijke lijn in het concert helpt ook voor de spanningsboog van de jongeren. Zowel repertoire wat goed aansluit als wat gaat verassen en nog onbekend is. Het onderzoek van Neelis en van Sark (2009) sluit hierbij aan in hun boek *'Puberbrein binnenstebuiten': 'Prikkel en stimuleer jongeren en verras ze met zaken die ze nog niet kennen'*.³⁰ Groen voegt toe dat het gebruik van een mobiele telefoon de leerlingen kan helpen in hun spanningsboog, mits het juist gebruikt wordt. Als de telefoon op een goede en interessante manier ingezet wordt, kan het de leerling helpen.

Door de muziek te brengen in een pakkend verhaal, vol drama, afwisseling en humor, kan het concert volgens Groen jongeren nog meer gaan aanspreken. Een herkenbaar verhaal, wat elke leerling begrijpt en aangepast is aan de leeftijd van het publiek. Zo zou een verhaal over onbeantwoorde liefde bovenbouwleerlingen meer aanspreken dan onderbouwleerlingen. Daarom is de opera van Groen gericht op de bovenbouw, omdat het verhaal niet past bij leerlingen van 12 jaar oud. Ook Evers geeft aan met deze doelgroep vaak gebruik te maken van een verhaal of thema, waaraan hij dan de muziek koppelt. Bovenbouwleerlingen kunnen vaak zwaardere thema's aan, terwijl voor de onderbouw een thema als 'Gametour' meer aanspreekt. Ook werkt bijvoorbeeld een singer-songwriters thema goed bij deze doelgroep, omdat leerlingen in de bovenbouw vaak zelf creatief zijn en schrijven, wat het Cultureel Jongeren Paspoort beaamd in hun onderzoek. Door een solist uit te nodigen die past bij de doelgroep spreekt het concert vaak nog meer aan.

Zowel het CJP als Evers geven aan dat bovenbouwleerlingen sterker gericht zijn op actieve cultuurparticipatie dan onderbouwleerlingen. Waar onderbouwleerlingen gemakkelijk fysiek betrokken kunnen worden bij een concert door bijvoorbeeld mee te klappen of stampen, is het voor bovenbouwleerlingen interessanter om op meer individuele basis een diepgaandere deelname aan te gaan met het concert. In deze leeftijdsfase zijn de leerlingen vaak op zoek naar hun eigen identiteit, wat sommige leerlingen uiten in creativiteit zoals een bandje of het schrijven van gedichten.³¹ Daarom werkt het volgens Evers vaak goed om die leerlingen een podium te geven in een concert. Dit heeft wel enige begeleiding nodig wat Evers biedt in de vorm van een voorbereidend traject. Hierin kunnen de leerlingen vooraf kennis maken met enkele musici en de tijd nemen om zich voor te bereiden op een optreden of deelname aan het concert. Het voorbereidend traject helpt goed in het contact tussen de musici en jongeren en zorgt er onder andere daardoor voor dat de jongeren zich beter kunnen identificeren met de musici. Deze identificatie ontstaat snel wanneer de musici jong zijn, bijvoorbeeld studenten. Dit is zowel bij Evers als bij Groen het geval. Zij ervaren beiden dat dit enorm helpt in de connectie tussen de bovenbouwleerlingen en musici.

³⁰ Puberbrein binnenstebuiten - H. Neelis en Y. van Sark (2009)

³¹ Cultureel Jongeren Profiel – CJP (2012)

Groen voegt toe dat een voorbereidend traject op een klassiek concert de eerste 'schok' en ongemakkelijkheid in het concert weghaalt. Jongeren reageren vaak uit ongemak en worden daarin onrustig. Met een voorbereidend traject zitten de leerlingen met een andere mindset in het concert en weten ze sneller waar ze naar kunnen luisteren. Groen maakt in het voorbereidend traject de koppeling met popmuziek, zodat de leerlingen in eerste instantie in hun eigen beleving worden aangesproken. Daarna neemt ze de leerlingen langzaam mee naar een voor hun nieuwe wereld; die van de klassieke muziek.

Om jongeren bij het concert te betrekken en hun de schoonheid van klassieke muziek te laten ervaren is het volgens zowel Evers als Groen ontzettend belangrijk dat de musici vol overgave zingen en spelen. Jongeren prikken snel door een soort 'neppigheid' heen, maar als de musici zich blootgeven gaan ze snel mee. Intensiteit en overgave is daarin ontzettend belangrijk. De musici moeten de noodzaak voelen van de muziek die ze spelen. Het concert moet voortkomen uit 'hoor eens hoe geweldig deze muziek is!', en niet vanuit 'kijk, dit wil ik jullie leren'. Volgens Evers moeten musici zodanig spelen dat het duidelijk is dat zij daar de noodzaak van voelen. Als de musicus zich kwetsbaar opstelt, zullen de leerlingen dit ook doen, is de overtuiging van zowel Groen als Evers.

3.5 SAMENVATTING

In dit hoofdstuk zijn de uitkomsten van de literatuurstudie getoetst aan de hand van interviews met professionals uit het werkveld en aan de hand van een enquête en gesprekken met leerlingen. Hieruit komt naar voren dat het belangrijk is om als musicus constant connectie te zoeken met het publiek. Eerst dient er een connectie gemaakt te worden; pas dan kan het publiek verrast worden met de klassieke muziek die er gespeeld wordt. Een informeel en laagdrempelig karakter helpt om deze connectie te kunnen maken.

Een of meerdere praatjes tijdens een concert kunnen goed werken. Hierdoor ontstaat meer contact met het publiek, waardoor er een betere connectie tussen musici en publiek kan worden gemaakt. Ook helpt een praatje om het publiek zich op zijn gemak te laten voelen en een ontspannen sfeer neer te zetten. Het is van belang goed te weten wat de functie is van het praatje.

Het klassieke concert moet een ervaring zijn. In die ervaring willen jongeren geïnspireerd en geprikkeld worden. Groen geeft aan dat als jongeren iets meer weten van de muziek ze het beter in de context kunnen plaatsen en kunnen waarderen. Evers waarschuwt echter voor de educatieve kant van een concert en pleit ervoor dat het educatieve niet teveel op de voorgrond treedt. Hij stelt dat het eerst van belang is dat het publiek op een emotioneel basisniveau getriggerd wordt.

Voor bovenbouwleerlingen van het voortgezet onderwijs zijn er enkele keuzes die kunnen worden gemaakt. Allereerst is de lengte van de stukken erg belangrijk, maximaal 8 minuten. Ook werkt een gevarieerd repertoire altijd erg goed bij deze doelgroep. Zowel repertoire wat goed aansluit als wat gaat verrassen en nog onbekend is. Een passend thema zorgt voor connectie tussen de jongeren en de muziek, en een solist kan dit versterken.

Bovenbouwleerlingen zijn vaak op zoek naar hun eigen identiteit, wat sommige leerlingen uiten in creativiteit zoals een bandje of het schrijven van gedichten. Het werkt volgens Evers vaak goed om die leerlingen een podium te geven in een concert, zodat ze echt betrokken zijn. Een voorbereidend traject is hierin van belang en helpt de leerlingen in het contact met de musici en zorgt ervoor dat de jongeren zich beter kunnen identificeren met de musici. Deze identificatie ontstaat sneller wanneer de musici jong zijn, bijvoorbeeld studenten.

HOOFDSTUK 4 – HET CONCEPT

‘Iedereen heeft recht op mooie muziek en iedereen heeft het recht om verrast te worden en mooie dingen te ervaren. Onze taak als kunstenaar is om mensen de andere kant van de spiegel te laten zien en onontdekte diepten aan te boren. Dit moeten wij juist doen bij mensen die normaal niet naar de concertzaal gaan; bij die mensen is de impact van muziek vaak het grootst.’

L. Evers

INLEIDING

In voorgaande hoofdstukken is onderzocht waaraan een klassiek concert moet voldoen om aan te sluiten bij de belevingswereld van jongeren tussen de 14 en 18 jaar oud. Deze resultaten worden in dit hoofdstuk verwerkt tot een concept van een klassiek concert gericht op deze doelgroep.

Het concept heet *#Classic!*. In *#Classic!* worden de resultaten van dit onderzoek getoetst en geëvalueerd. Dit concept is gericht op bovenbouwleerlingen van het voortgezet onderwijs, oftewel jongeren tussen de 14 en 18 jaar oud. Het concept zal worden uitgevoerd voor en met leerlingen van twee middelbare scholen: RSG Stad & Esch te Meppel en het Greijdanus College te Zwolle.

Het thema van het concert is ‘Het Requiem’. Dit thema is bewust gekozen vanwege twee hoofdredenen. De eerste reden is dat veel jongeren wel eens bij een begrafenis zijn geweest en dat het thema ‘dood’ niet onbekend voor hen is. Bovenbouwleerlingen zijn volgens het veldonderzoek van hoofdstuk 3 vaak geïnteresseerd in zwaardere thema’s. Daarnaast zijn Requiems in alle eeuwen gecomponeerd. Beginnend in het gregoriaans van de middeleeuwen gaat het publiek alle muziekstijlen van de klassieke muziek bij langs door naar verschillende delen uit Requiems te luisteren. Een rode draad in de muziekgeschiedenis wordt zichtbaar. Dit heeft als voordeel dat het repertoire gevarieerd is en er een educatieve waarde zit in het concert, zonder aan de ervaring af te doen. Het concert is gratis, wat de economische drempel weghaalt.

4.1 CONNECTIE TUSSEN PUBLIEK EN MUSICI

Zowel de literatuurstudie als het veldonderzoek laten zien dat een goede connectie tussen publiek en musici het jonge publiek van nu aanspreekt. Als die connectie er is kan het publiek verrast worden met de klassieke muziek die er gespeeld wordt en kan er een wereld opengaan voor het publiek. Deze connectie kan worden gemaakt in een persoonlijke en informele sfeer, welke het publiek uitnodigt om samen de muziek te beleven.³² *#Classic!* streeft naar deze informele en persoonlijke sfeer in een laagdrempelige setting. Dit lijkt in een kerk echter lastig te creëren. De keuze om het concert in een kerk uit te voeren heeft dan ook een andere achtergrond. De akoestiek is in deze kerk fantastisch, wat de ervaring en kwaliteit ten goede komt. Daarnaast is een kerk ruim en past deze locatie bij het thema van het concert: Het Requiem.

³² Interview Leonard Evers – veldonderzoek

De hele vormgeving van *#Classic!* straalt echter toch informaliteit uit door gebruik te maken van zitzakken en loungebanken. Dit biedt zowel zitcomfort als enige bewegingsvrijheid en geeft een gevoel van ontspanning³³. De belichting van *#Classic!* heeft als doel deze ontspannen sfeer te versterken zonder af te leiden, en tegelijkertijd echt een ervaring te creëren.³⁴ De musici spelen niet in concertkleding, maar zijn juist casual gekleed. Er is geen podium waardoor het publiek op dezelfde hoogte zit als de musici. De tweedeling tussen musici en publiek verdwijnt hiermee en de afstand tussen publiek en musici wordt zo klein mogelijk gemaakt. Het doel van deze persoonlijke en informele sfeer is om het publiek zich op zijn gemak te laten voelen en een connectie aan te gaan.

In deze laagdrempelige setting richt *#Classic!* zich sterk op het contact met het publiek.³⁵ Door middel van praatjes wordt er veel contact met de jongeren gezocht, maar ook in het musiceren proberen de musici zo veel mogelijk contact met het publiek te zoeken. De musici vertellen over de muziek, maar de informatie blijft beperkt. Feiten als geboortedata van componisten worden niet genoemd, wel elementen uit de muziek waar het publiek naar kan luisteren en wat de muziek zo mooi maakt. Het doel is om het publiek actief te laten luisteren en te laten ervaren hoe prachtig de muziek is die klinkt. Als het publiek meer informatie wil dan dat in het concert is gegeven is de website beschikbaar, waar veel meer informatie in zit. Daarnaast is het doel van de praatjes om het publiek zich op zijn gemak te laten voelen. Ook wordt niet de volledige tekst van de muziek aangeboden, maar alleen datgene wat nodig is om te weten waar de muziek over gaat.

De connectie tussen de bovenbouwleerlingen en de musici wordt ook gestimuleerd door jonge musici in te zetten in het orkest en als solist. Op deze manier kunnen de jongeren zich beter identificeren met de musici waardoor de connectie sneller kan worden gemaakt.³⁶ Zo wordt het concert geopend door 5 leerlingen die a capella zingen. Deze opening door deze leerlingen heeft als doel om het publiek met een goede mindset het concert in te laten gaan en direct hun interesse te wekken.

In *#Classic!* is rekening gehouden met de spanningsboog van de jongeren, door een duidelijke lijn in de programmering toe te passen. Het repertoire is gevarieerd en begint met een a capella stuk uit de middeleeuwen. De stukken die daarna volgen zijn steeds nieuwer en volgen de rode draad van de muziekgeschiedenis. Dit heeft als gevolg dat de bezettingen steeds groter worden. De eerste stukken zijn a capella, gezongen door een klein koor. De stukken die daarop volgen zijn bezet met een groter koor en basso continuo begeleiding. Vervolgens komen er stukken aan bod met orkestbegeleiding en een nog groter koor. Het laatste stuk wordt gezongen door 80 leerlingen wat een groots en bijzonder einde is. Deze opbouw heeft als doel de spanningsboog van leerlingen intact te houden. Ook duren de stukken niet langer dan 8 minuten.

³³ You call this fun? Reactions of young first-time attendees to a classical concert – Kolb (2000)
Audience development for classical music performances in The Netherlands – Vercammen (2017)
Het bereik van de kunsten – de Haan en Knulst (2000)

³⁴ Resultaat uit de enquête onder jongeren – veldonderzoek

³⁵ New audiences for Classical Music – Dobson (2010)
Present! Rethinking live classical music - Idema (2012)
Het klassieke concert herzien – Huisman (2014)

³⁶ Interview Annerieke Groen - veldonderzoek

4.2 LEERZAAM, EDUCATIEF, MAAR NOG STEEDS EEN ERVARING

#Classic! komt tegemoet aan de oproep van het Cultureel Jongeren Paspoort om concerten gedifferentieerd aan te bieden. Zo heeft *#Classic!* te maken met twee verschillende leeftijdsgroepen: de midden adolescenten (14-16 jaar) en de late adolescenten (16-22 jaar).³⁷ Beide groepen hebben verschillende behoeftes als het gaat om de invulling en inhoud van een klassiek concert. Zo vinden de late adolescenten het belangrijker iets te leren van kunst om zichzelf te kunnen ontwikkelen, terwijl dit voor de midden adolescenten veel minder geldt.

Ook binnen deze leeftijdsgroepen verschillen jongeren. De 'Geïnteresseerde toeschouwer' staat liever niet in de spotlights, maar houdt wel van kunst. Deze groep is erg leergierig. De 'Ondernemende Cultuurfans' zijn zelf erg creatief en staan juist wel graag in de belangstelling. Ze nemen graag deel aan kunst- en cultuuruitingen. Dit geldt niet voor de 'Creatieve Entertainer', deze doelgroep uit zich wel graag via kunst, maar gaat niet snel naar culturele instellingen. De 'Honkvaste Cultuurmijder' heeft weinig interesse in verschillende cultuuruitingen. Ze staan niet graag in de spotlights en voelen zich niet snel op hun gemak in een concert.

Door al deze verschillen is het van belang het concert zodanig aan te bieden dat elke jongere zich op zijn gemak voelt en zich in zijn comfort-zone bevindt³⁸. Dit vergt een gedifferentieerde aanpak. Zo is er bij *#Classic!* de mogelijkheid om de Wolfgang App te gebruiken. Deze app voorziet het publiek op een gemakkelijke manier van informatie via de telefoon. Elke jongere kan ervoor kiezen om deze app te gebruiken of niet. Zo zal volgens het CJP de app populairder zijn bij de late adolescenten, omdat die graag willen leren en informatie belangrijk vinden. Ook de 'Geïnteresseerde toeschouwer' zal deze app kunnen waarderen. Voor de 'Honkvaste Cultuurmijder' of voor de midden adolescenten lijkt deze app minder geschikt, omdat deze groep niet op zoek is naar informatie. Deze groep hoeft de app dus ook niet te gebruiken en kan zich puur richten op de ervaring van het concert. Elke jongere kiest voor zichzelf.

Ook is de website (www.rachelmunneke.nl/classic) zo ingericht dat deze verschillende doelgroepen bediend. Aan de ene kant staat de informatie er kort en duidelijk op zodat de jongeren niet veel hoeven te lezen om een beeld te krijgen van het concert.³⁹ Aan de andere kant is er de mogelijkheid om ontzettend veel informatie via de website te vinden, zodat de jongeren die graag meer willen leren van een concert en geïnteresseerd zijn in de muziek bediend worden.

Er zal veel worden verteld op het concert, maar enkel met het doel de jongeren zich op hun gemak te laten voelen en hen juist die informatie te geven waardoor ze actief gaan luisteren. Daarnaast blijft het concert een ervaring met zitzakken op de grond, loungebanken, mooie belichting, een ontspannen sfeer. Door gebruik te maken van verschillende opstellingen en door de muziek op zo'n manier te brengen dat het de jongeren verrast wordt de ervaring van het concert vergroot.

³⁷ Cultureel Jongeren Profiel – CJP (2012)

³⁸ Interview Leonard Evers – veldonderzoek

³⁹ Puberbrein binnenstebuiten - H. Neelis en Y. van Sark (2009)

4.3 EEN PODIUM VOOR BOVENBOUWLEERLINGEN

Zowel uit het literatuuronderzoek als uit het veldonderzoek is gebleken dat voor bovenbouwleerlingen, en dan met name voor de Creatieve Entertainers en Ondernemende Cultuurfans, het goed werkt om een podium te krijgen in het concert en daarmee op een dieper niveau betrokken te worden. *#Classic!* geeft op verschillende manieren de leerlingen van Stad & Esch en het Greijdanus College een podium gericht op hun eigen kunstdiscipline. In een voorbereidend traject⁴⁰ maken de leerlingen kennis met de dirigent en werken ze op hun manier naar het concert toe. Zo zingen de Stad & Esch leerlingen KuMu (Kunst Muziek) enkele stukken op het concert samen met de leerlingen van het Greijdanus College, wat ze vooraf met de dirigent van *#Classic!* hebben gerepeteerd. Leerlingen KuBv (Kunst Beeldend) hebben de muziek van het concert vooraf beluisterd en bij een bepaald stuk een beeldend werk gemaakt. Deze beeldende werken worden geëxposeerd tijdens *#Classic!*. Leerlingen KuDa (Kunst Dans) hebben een choreografie gemaakt bij een stuk van het concert en voeren deze uit tijdens het concert. Leerlingen KuDr (Kunst Drama) hebben een sketch voorbereid over klassieke muziek en het Requiem welke ze op het concert laten horen. Op deze manier bereid elke leerling zich voor op het concert en krijgen ze een podium.

Ook in de organisatie zijn leerlingen meegenomen. Zo is de titel *#Classic!* bedacht door een groep van 15 jongeren die het concert zullen bezoeken en is de poster van *#Classic!* ontworpen door een leerling, met de opdracht 'een sterk visueel beeld met de juiste korte tekst' neer te zetten (zie afbeelding 1.2).⁴¹ Regelmatig zijn leerlingen gevraagd naar hun advies en wat hen zou aanspreken. Op deze manier zijn de leerlingen betrokken en ervaren ze meer eigenaarschap over het concert.

Daarnaast is *#Classic!* een podium voor jong talent. In het professionele orkest zal jong talent plaatsnemen, zodat zij de kans krijgen te leren van de professionals en ervaring op te doen in een professioneel orkest. In elke instrumentengroep zit zowel een professional als een jong talent. Leerzaam, educatief, maar een enorme ervaring.

Afbeelding 1.2 – Poster *#Classic!*

⁴⁰ Interview Leonard Evers – veldonderzoek

⁴¹ Puberbrein binnenstebuiten - H. Neelis en Y. van Sark (2009)

4.4 SAMENVATTING

De resultaten uit de vorige hoofdstukken zijn verwerkt in een concept: *#Classic!* In *#Classic* worden de resultaten van dit onderzoek getoetst en geëvalueerd. Het concert is specifiek bedoeld voor jongeren tussen de 14-18 jaar.

#Classic! streeft naar een persoonlijke en informele sfeer in een laagdrempelige setting door gebruik te maken van zitzakken, loungebanken en mooie belichting. Musici zijn casual gekleed en er is geen podium, waardoor de tweedeling tussen musici en publiek verdwijnt. *#Classic!* richt zich sterk op het contact met het publiek door praatjes en contact door musiceren. Jonge musici worden ingezet zodat de jongeren zich beter kunnen identificeren met de musici. Er is een duidelijke lijn in de programmering waardoor de spanningsboog van de leerlingen niet te veel aangesproken wordt. De stukken duren niet langer dan 8 minuten.

#Classic! komt tegemoet aan de oproep van het CJP om concerten gedifferentieerd aan te bieden. Door gebruik te maken van een app en website kunnen jongeren zelf kiezen hoeveel informatie zij tot zich willen nemen. Er zal veel worden verteld op het concert, maar enkel met het doel de jongeren zich op hun gemak te laten voelen en juist die informatie te geven waardoor ze actief gaan luisteren.

#Classic! is een podium voor leerlingen en jong talent. Op verschillende manieren worden jongeren uitgedaagd om hun talenten te laten horen en zien in *#Classic!* Ook zijn leerlingen meegenomen in de organisatie van het concert om ze te betrekken en ze eigenaarschap te laten ervaren.

HOOFDSTUK 5 – RESULTATEN

INLEIDING

Op 11 april 2019 is het concept *#Classic!* uitgevoerd in een concert in de Plantagekerk van Zwolle. Aanwezig waren 75 bovenbouwleerlingen van Stad & Esch en het Greijdanus College, welke allemaal voorbereid waren op het concert in hun eigen kunstdiscipline. Zo zongen 35 leerlingen van het vak muziek twee stukken, dansten 15 leerlingen van het vak dans een choreografie op een muziekstuk en hadden 25 leerlingen van het vak beeldende vorming schilderijen gemaakt. Daarnaast was er ongeveer 300 man aanwezig als ‘gewoon’ publiek. Dit publiek bestond uit alle leeftijdscategorieën.

In dit concert zijn de uitkomsten van het literatuur- en veldonderzoek getoetst. Het concert straalde een informele sfeer uit in de presentatie en vormgeving. De dirigent vertelde op een losse en ontspannen manier over de muziek en zocht hierbij de interactie en het contact op met de jongeren. Deze jongeren zaten op zitzakken en loungebanken, en het geheel was sfeervol verlicht. De musici waren casual gekleed en maakten in het musiceren contact met de jongeren. Ook waren veel musici zelf jong om daarmee beter aan te sluiten bij het publiek. De tweedeling tussen publiek en musici werd hiermee weggehaald. Daarnaast gaf een app de jongeren extra informatie over de muziek en daarnaast konden de jongeren op een website nog veel meer informatie opzoeken.

Middels een enquête en gesprekken met leerlingen is het concert geëvalueerd. De resultaten uit deze gesprekken en de enquête worden in dit hoofdstuk uiteengezet.

5.1 EEN EERSTE REACTIE OP #CLASSIC

Als muziekdocent in het voortgezet onderwijs en dirigent/organisator van *#Classic!* heb ik een goed beeld kunnen vormen van de impact van het concert op de aanwezige jongeren. Dit beeld werd bevestigd door de vele reacties uit het ‘gewone’ publiek en de reacties van de jongeren zelf. *#Classic!* bleek zeer goed aan te sluiten bij de beleavingswereld van de doelgroep – jongeren tussen de 14 en 18 jaar oud. De ontspannen en informatieve praatjes werkten goed voor de jongeren en maakten dat ze actiever gingen luisteren naar de muziek. Door de informatie in de praatjes konden de jongeren de muziek beter plaatsen en begrijpen, en daardoor ook beter waarderen. Verschillende jongeren gaven aan dat de muziek hen ‘regelmatig kippenvol’ bezorgde en dat dit onder andere kwam door de manier van presentatie.

De zitzakken, loungebanken en belichting gaven het concert een informele en ontspannen sfeer wat de jongeren erg konden waarderen. Ze voelden zich hierdoor op hun gemak en konden daardoor op een ontspannen wijze luisteren naar de muziek.

Doordat de jongeren deelnamen aan het concert middels zang, dans of beeldende vorming voelden de jongeren zich op een dieper niveau betrokken bij het concert. In de voorbereiding hebben ze naar het concert toegeleefd en in het concert zelf konden de jongeren hun talenten laten zien en horen. Dit verbond de leerlingen op een emotioneel level met het concert.

Er was veel contact met de jongeren vanuit de musici en dirigent wat veel jongeren konden waarderen. De jongeren zelf zochten het contact veelal op in het concert door te reageren op wat er gebeurde. Maar bovenal kwam uit de reacties naar voren dat de jongeren na het concert anders tegen klassieke muziek aankijken en dat ze echt onder de indruk waren van de muziek. Ze begrijpen de muziek beter en kunnen de muziek na *#Classic!* beter waarderen.

5.2 RESULTATEN UIT DE ENQUÊTE

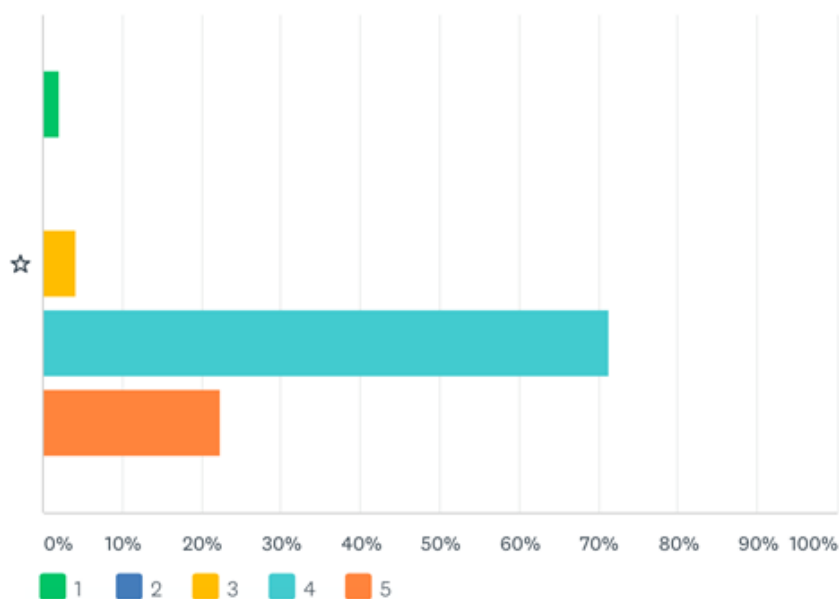
De reacties uit de vorige paragraaf worden bevestigd in de resultaten uit de enquête welke onder alle bezoekers van *#Classic!* is uitgezet om inzicht te krijgen in de mening, opvatting en ervaring van het publiek over het concert.⁴² In deze paragraaf worden de resultaten uit deze enquête uiteengezet en wordt er vooral ingegaan op de mening van de jongeren tussen 14-18 jaar oud. 65% van de aanwezige jongeren tussen de 14 en 18 jaar oud heeft de enquête ingevuld. Dit zijn 49 jongeren van de aanwezige 75. Nog eens 35 bezoekers van het concert hebben de enquête ingevuld. Aan het eind van deze paragraaf wordt de mening van de overige bezoekers kort vergeleken met de mening van de jongeren.

De eerste vragen van de enquête zijn bedoeld om een beeld te krijgen van de algemene opvatting van jongeren over *#Classic!* en de klassieke muziek door de vragen 'Wat vond je in het algemeen van *#Classic!*?' en 'Wat vond je van de muziek?'. Grafiek 1.3 en 1.4 laten de resultaten zien van deze vragen. 71% van de jongeren geeft het concert 4 uit 5 sterren en 22% zelfs 5 uit 5 sterren. 4 % vond het concert 3 sterren waard en 2 % slechts 1 ster.

De jongeren kunnen de muziek gemiddeld met een 7,9 waarderen waarbij er meerdere tienden worden gegeven maar er ook een enkele uitschieter is naar een 2,2. 43 van de 49 jongeren geeft het concert een voldoende van een 6 of hoger, waarvan 28 jongeren het concert een 8 of hoger geeft.

Grafiek 1.3

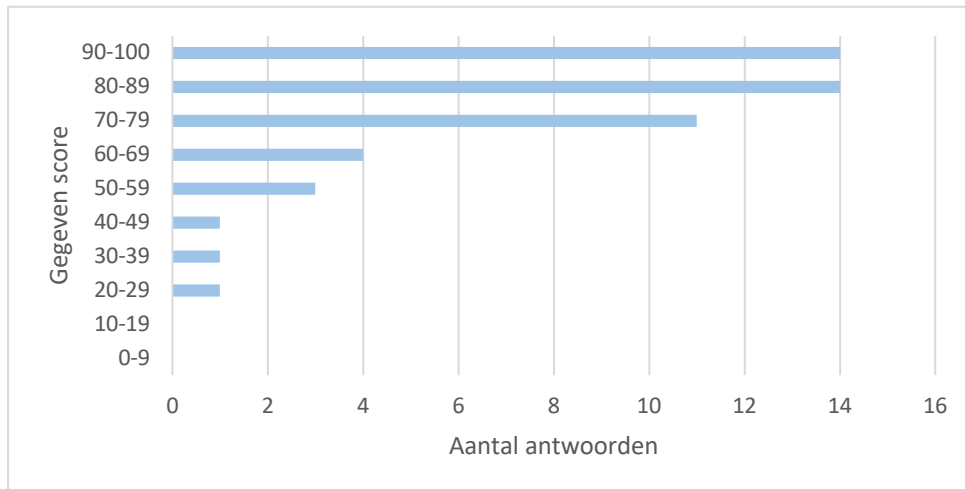
Uitkomsten vraag 1 – Wat vond je in het algemeen van *#Classic!*?

⁴² Ontwikkeling door onderzoek – T. Kallenberg, B. Koster, J. Onstenk en W. Scheepsma (2011)

Grafiek 1.4

Uitkomsten vraag 2 – Wat vond je van de muziek?

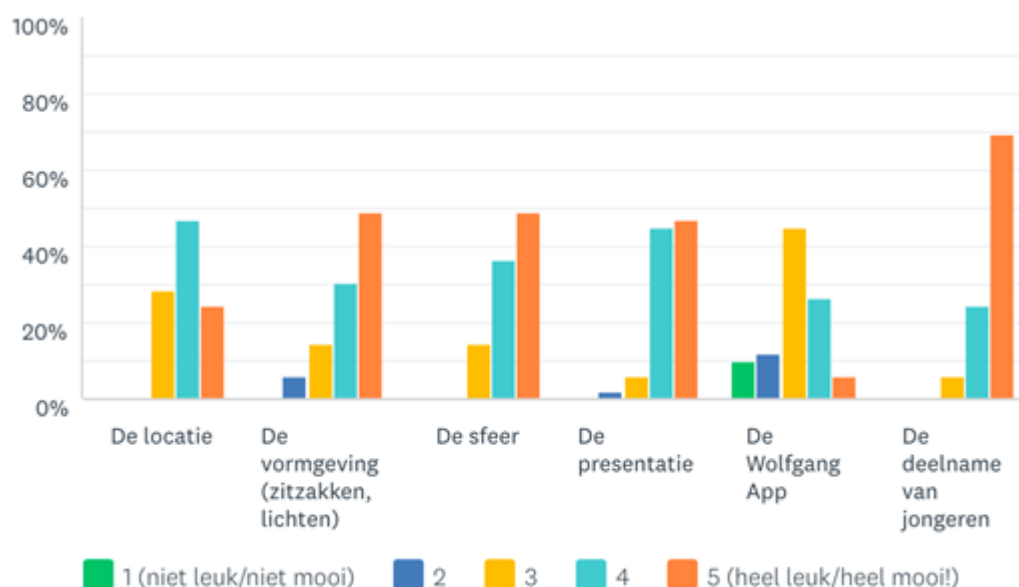

In de volgende vraag van de enquête is de jongeren gevraagd wat ze van enkele onderdelen van het concert vonden: *Op een schaal van 1 tot 5; wat vond je van onderstaande elementen van het concert?* In grafiek 1.5 is duidelijk te zien dat de deelname van jongeren aan het concert zeer gewaardeerd is. 69% van de ondervraagde jongeren geeft dit onderdeel het maximale aantal punten. Nog eens 24% geeft 4 punten voor dit onderdeel en 6% 3 punten. Ook de vormgeving, de sfeer en de presentatie wordt als zeer positief ervaren, waarbij op elk van deze onderdelen door bijna de helft van de ondervraagde jongeren 5 punten gegeven wordt.

Over de locatie (Plantagekerk, Zwolle) zijn de jongeren wat verdeeld waarbij de grootste groep (46%) dit onderdeel waardeert met 4 punten. Een kwart van de jongeren vindt de locatie 5 punten waard, en 28% 3 punten. Ook over de Wolfgang App zijn de jongeren verdeeld. 44 procent van de jongeren geeft 3 punten voor de app, gevolgd door 26% met 4 punten. Twee punten worden door 12% van de jongeren gegeven en nog eens 10% geeft slechts 1 punt voor deze app. Een enkeling, 6%, is het daar niet mee eens en geeft de app 5 punten.

Grafiek 1.5

Uitkomsten vraag 3 – Op een schaal van 1 tot 5; wat vond je van onderstaande elementen?

In totaal 62% van de ondervraagde jongeren geeft aan dat door #Classic hun mening over klassieke muziek is veranderd (zie grafiek 1.6). 29% noemt dat ze de muziek niet mooi vonden maar dat deze muziek hen nu meer aanspreekt. 33% procent van de jongeren vond de muziek al erg mooi maar kan na #Classic! zeggen dat klassieke muziek hen nog meer aanspreekt.

Daarnaast geeft 38% aan dat #Classic! hun mening over klassieke muziek niet heeft veranderd. 28% van de ondervraagde jongeren geeft daarmee aan dat ze de klassieke muziek al heel mooi vonden en dat dat zo blijft. 10% van de jongeren geeft aan dat ze de klassieke muziek niet zo mooi vonden en dat dat na het concert nog steeds het geval is.

Grafiek 1.6

Uitkomsten vraag 4 - Heeft #Classic! je mening over klassieke muziek veranderd?

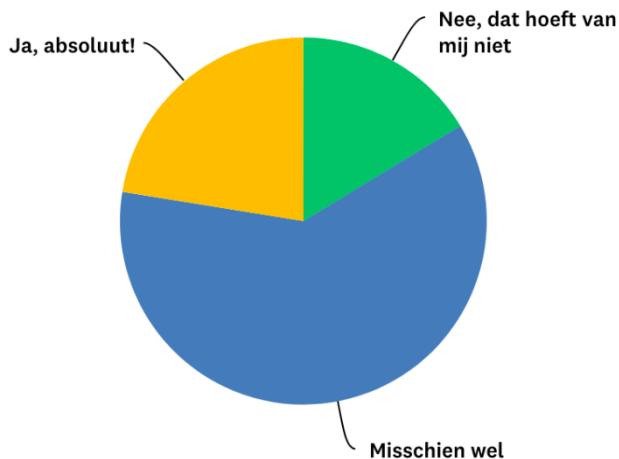

Vraag 5 'Zou je vaker naar een concert als #Classic! willen?' en vraag 6 'Zou je ook vaker naar een traditioneel klassiek concert willen?' hebben met elkaar te maken en laten een onderling verschil zien in de resultaten (zie grafiek 1.7). Zo geeft 84% van de ondervraagde jongeren aan positief tegenover een bezoek aan een concert als #Classic! te staan, terwijl bij een bezoek aan een traditioneel klassiek concert 63% van de ondervraagde jongeren positief reageert. Bij vraag 5 reageert 22% van de ondervraagde jongeren zeer positief met 'Ja, absoluut', terwijl dit bij vraag 6 gaat om 14%. Ruim 16% van de ondervraagde jongeren zou niet nogmaals naar een concert als #Classic! gaan. Voor een traditioneel klassiek concert geldt dit voor ruim 36% van de ondervraagde jongeren.

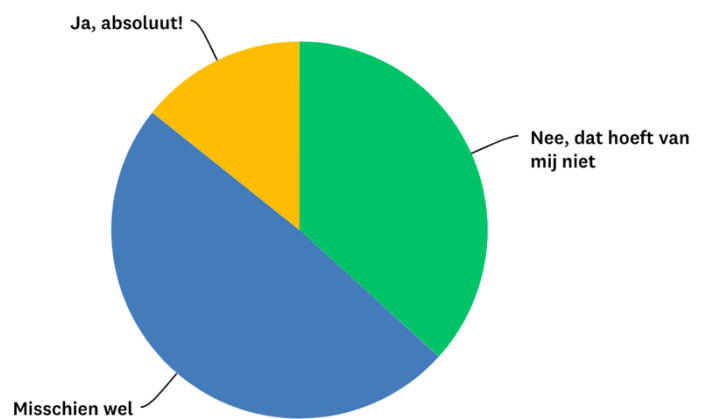
Grafiek 1.7

Uitkomsten vraag 5 'Zou je vaker naar een concert als #Classic! willen?' en vraag 6 'Zou je ook vaker naar een traditioneel klassiek concert willen?'

#Classic!

Traditioneel concert

De laatste vraag van de enquête gaf de jongeren de mogelijkheid hun mening over #Classic! nog uitgebreider te geven. Op de vraag 'Wat sprak je het meest en het minst aan in #Classic!?' werd zeer divers geantwoord.⁴³ Zo geeft 25 van de 49 ondervraagde jongeren aan dat voor hen de muziek het meeste aansprak. Om een voorbeeld te noemen:

'De stukken waarbij je de emotie hoorde in de muziek, de hoge/lage tonen vond ik echt prachtig'

Maar ook de deelname van jongeren wordt regelmatig genoemd, zowel als eigen deelname als die van leeftijdsgenoten. Zo noemen 11 van de 49 jongeren dat dit element voor hen het meest aansprak in #Classic! Ook de algehele sfeer, gecombineerd met de zitzakken sprak sommige jongeren het meest aan. Dit vaak in combinatie met de muziek, zoals onderstaande jongere aangeeft:

'Dat je relaxed in een zitzak kon luisteren naar mooie muziek en de presentatie'

Deze presentatie wordt door meer jongeren gewaardeerd en zelfs als meest interessant aangemerkt. Zowel de gegeven informatie in de praatjes als het betrekken van de jongeren bij het concert wordt hierbij aangehaald als positief element. De jongeren op hun gemak stellen, de connectie maken en de informele setting creëren in de praatjes is gezien als waardevolle toevoeging aan #Classic! zoals onderstaande jongere aangeeft:

'De manier waarop de jongeren werden betrokken bij het concert sprak mij erg aan'

Op de vraag 'Wat sprak je het minst aan in #Classic!?' wisten 14 jongeren niks te noemen. De belichting werd door 5 jongeren als afleidend beschouwd, net zoals de Wolfgang app door 3 jongeren. Enkele jongeren vonden de stukken iets te lang duren en sommige jongeren hadden last van te weinig ruimte. Daarnaast noemden 3 jongeren het minste element de muziekstijl, welke hen niet direct aansprak.

⁴³ Zie voor de lijst met uitgebreide antwoorden bijlage 2

5.3 EEN VERGELIJKING TUSSEN DE JONGEREN EN HET OVERIGE PUBLIEK

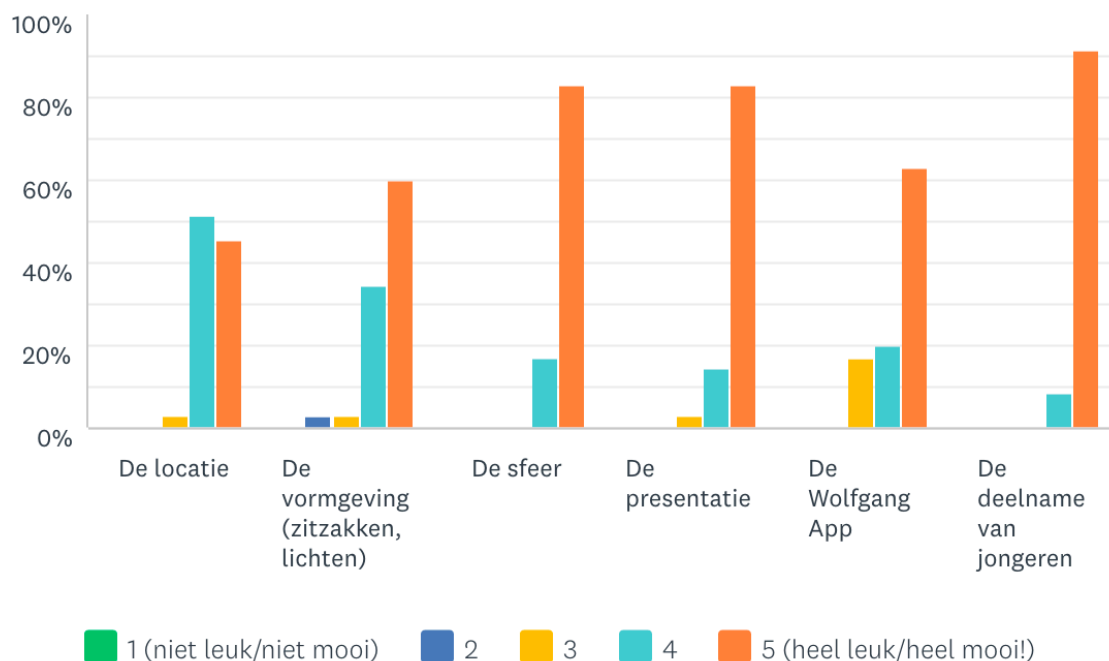
Bovenstaande meningen en resultaten gelden voor jongeren tussen de 14 en 18 jaar oud. Echter hebben 35 overige bezoekers van *#Classic!* met andere leeftijden de enquête ook ingevuld, wat een verschil laat zien in de mening van de jongeren en de mening van het overige publiek.

Waar 71% van de jongeren het concert waardeerde met 4 sterren, doet 77% van de overige bezoekers dit met 5 sterren. Nog eens 20% waardeert het concert met 4 sterren en 3 procent met 3 sterren. Ook de waardering voor de muziek ligt hoger dan bij de jongeren waar het gemiddelde een 7,9 was. De overige bezoekers geeft de muziek een 8,9 gemiddeld. Onvoldoendes worden er door het overige publiek niet gegeven, wat bij enkele jongeren wel het geval is. 19 van de 35 overige bezoekers geeft het concert een 9 of hoger.

Ook zijn de overige bezoekers minder kritisch op verschillende elementen uit het concert dan de jongeren zoals te zien is in grafiek 1.8. Met name de Wolfgang App en de locatie wordt door de overige bezoekers meer gewaardeerd dan door de jongeren. Over de vormgeving, sfeer en de deelname van de jongeren zijn de overige bezoekers het over het algemeen eens met de jongeren, hoewel de overige bezoekers ook hier iets positiever zijn.

Grafiek 1.8

Resultaten enquête #Classic! overige bezoekers op vraag 3 - 'Op een schaal van 1 tot 5; wat vond je van onderstaande elementen van het concert?'

De grootste groep van de ondervraagde overige bezoekers, ruim 54%, geeft aan dat hun mening na *#Classic!* niet is veranderd na het concert omdat ze de muziek al erg mooi vonden en dit zo blijft. 29% van de overige bezoekers geeft aan de muziek al erg mooi te vinden, maar dat ze na *#Classic!* de klassieke muziek nog meer kunnen waarderen. 17% van de overige bezoekers noemt dat ze de klassieke muziek niet mooi vonden, maar dat ze na het concert deze muziek wel meer kunnen waarderen. Alle overige bezoekers zouden nog wel een keer naar een concert als *#Classic!* willen en 89% van de ondervraagden zou ook naar een traditioneel concert gaan.

HOOFDSTUK 6 –INTERPRETATIE VAN DE RESULTATEN

INLEIDING

In hoofdstuk 5 is duidelijk geworden wat de jongeren en overige bezoekers van het concept *#Classic!* vonden. Hun mening is door middel van een enquête en open gesprekken naar voren gekomen en verwerkt in de resultaten van hoofdstuk 5. Dit hoofdstuk gaat dieper in op de betekenis van deze resultaten en zal deze resultaten voorzien van een interpretatie.

De eerste paragraaf zal ingaan op de algemene mening over *#Classic!* van zowel de jongeren als de overige bezoekers. De volgende paragrafen houden de structuur aan van hoofdstuk 4, waarbij dieper wordt ingegaan op de connectie tussen publiek en musici, de educatieve waarde van het concert en de deelname van jongeren. Deze paragrafen halen diverse elementen van het concert naar voren en geven hierbij betekenis aan de resultaten van hoofdstuk 5.

6.1 DE ALGEMENE MENING OVER *#CLASSIC!*

De mening van de jongeren en het overige publiek over het concept *#Classic!* komt uit verschillende resultaten van de enquête naar voren. Over het algemeen lijken de jongeren zeer positief te zijn over *#Classic!*. 94% van de jongeren heeft het concept met 4 of 5 sterren van de 5 gewaardeerd. Ook over de klassieke muziek zijn de jongeren positief; ze waarderen de muziek gemiddeld met een ruime voldoende van een 7,9. Toch zijn de jongeren over het algemeen wel iets kritischer dan het overige publiek, welke de muziek gemiddeld met een 8,9 waardeert. Van het overige publiek geeft 77% *#Classic!* 5 sterren, wat bij de jongeren gaat om 22%. Een verklaring hiervoor kan liggen in het feit dat de jongeren verplicht bij *#Classic!* aanwezig moesten zijn en het overige publiek uit vrije wil aanwezig was.

Het lijkt er daarnaast op dat het overige publiek al meer bekend was met klassieke muziek en dat een groot deel van dit publiek de muziek zelfs al erg mooi vond, wat bij de jongeren duidelijk anders is.⁴⁴ Van de ondervraagde overige bezoekers vond ruim 83% klassieke muziek al mooi voor *#Classic!*, wat bij de ondervraagde jongeren bij 60% het geval is. Hierdoor is de beginsituatie van de overige bezoekers anders dan die van de jongeren. De overige bezoekers lijken meer ervaring te hebben met klassieke concerten dan de jongeren, wat invloed kan hebben op de waardering van het concert.

Toch lijkt de impact van *#Classic!* op de jongeren groter te zijn dan op het overige publiek. Ruim 62% van de ondervraagde jongeren geeft aan dat na *#Classic!* hun mening over klassieke muziek positief is bijgesteld – de muziek spreekt hen na het concert meer aan. Bij de overige bezoekers heeft 45% hun mening over klassieke muziek positief bijgesteld. Ondanks dat de jongeren kritischer zijn op het concert en de muziek, is de impact op deze doelgroep het grootst.

De positieve mening van de jongeren over *#Classic!* wordt bevestigd in de resultaten van vraag 5 en 6 van de enquête. Deze resultaten laten zien dat de jongeren meer geïnteresseerd zijn in een klassiek concert zoals *#Classic!* dan in een traditioneel klassiek concert en dat ze een concert als *#Classic!* sneller zouden bezoeken dan een traditioneel concert.

⁴⁴ Zie grafiek 1.6 in combinatie met paragraaf 5.3

6.2 CONNECTIE TUSSEN PUBLIEK EN MUSICI

#Classic! streefde ernaar om een connectie te creëren tussen de musici en het publiek. Deze connectie kan worden gemaakt in een persoonlijke en informele sfeer, welke het publiek uitnodigt om samen de muziek te beleven.⁴⁵ De resultaten van hoofdstuk 5 laten zien dat de jongeren over het algemeen positief waren over deze persoonlijk en informele sfeer en uit de open gesprekken en reacties van leerlingen kan worden opgemaakt dat ze deze connectie erg hebben gewaardeerd. De jongeren waren erg enthousiast over de presentatie van het concert welke specifiek gericht was op de connectie met de jongeren en waarin de jongeren betrokken werden bij het concert.

49% van de ondervraagde jongeren gaf 5 sterren voor de sfeer van het concert. Ook de vormgeving met zitzakken en sfeervolle belichting straalde informaliteit uit wat positief werd beoordeeld door de jongeren. Ook hier gaf 49% van de ondervraagde jongeren het maximale aantal sterren. Deze informele sfeer lijkt daardoor goed aan te sluiten bij de belevingswereld van de jongeren.

Ook in de programmering streefde *#Classic!* naar connectie tussen het publiek en de musici. Door de stukken niet te lang te laten duren en een gevarieerd repertoire aan te bieden is geprobeerd de jongeren te betrekken bij het concert en hun spanningsboog niet teveel te belasten. De meeste jongeren konden dit waarderen en waren onder de indruk van de verscheidenheid aan muziekstukken⁴⁶. Toch waren er enkele jongeren die de stukken te lang vonden en een jongere vond het hele concert te lang duren. Dit is een groot verschil met de overige bezoekers, die aangaven dat het concert te kort was en zelfs langer mocht duren.

Bij *#Classic!* was er geen podium aanwezig zodat de jongeren dicht bij de musici zouden zitten en de tweedeling tussen musici en publiek weg zou worden gehaald. Dit werkte onder de jongeren goed, hoewel het overige publiek – dat verder weg zat – regelmatig aangaf dat door het ontbreken van een podium het concert slecht zichtbaar was.

6.3 LEERZAAM, EDUCATIEF, MAAR NOG STEEDS EEN ERVARING

Het concert is bedoeld als een ervaring voor de jongeren, waarin ze kennis konden maken met klassieke muziek. In deze ervaring konden leerlingen ook veel leren over de muziek.

#Classic! is daarin tegemoet gekomen aan de oproep van het Cultureel Jongeren Paspoort om concerten gedifferentieerd aan te bieden. Dit in verband met de vele verschillende jongeren die verschillende behoeftes hebben op onder andere het gebied van informatieverstrekking en ervaring. Door al deze verschillen is het van belang het concert zodanig aan te bieden dat elke jongere zich op zijn gemak voelt en zich in zijn comfort-zone bevindt.

Om het concert gedifferentieerd aan te bieden heeft *#Classic!* gebruik gemaakt van de Wolfgang App, welke de jongeren van informatie kon voorzien. Uit de resultaten van de enquête en uit open gesprekken met de jongeren komt naar voren dat deze app zeer verschillend is beoordeeld door de jongeren. Van alle elementen uit het concert was de app over het algemeen het minst populair, maar de differentiatie die de app biedt uit zich in de resultaten. 10% van de jongeren vond de app slechts 1 punt waard, en 12% 2 punten. 44% gaf de app 3 punten en 26% 4 punten, gevolgd door de kleinste groep van 6% die de app waardeerde met 5 punten. Dit laat zien dat de app sommige leerlingen zeer goed heeft bediend, terwijl de app voor andere leerlingen 'een grote afleiding was, wat niet paste bij de muziek'.

⁴⁵ Interview Leonard Evers – veldonderzoek

⁴⁶ Resultaten uit de laatste vraag van de enquête – *wat sprak je het meeste aan in #Classic!?*

Leervolle momenten zaten niet alleen in de app, ook in de praatjes konden jongeren veel leren. Omdat deze praatjes ook gericht waren op connectie werd er alleen dat verteld wat de jongeren hielp om actief te luisteren en iets meer achtergrondinformatie te krijgen. Deze vorm van presentatie heeft de leerlingen erg geholpen. ‘Het verduidelijken van de muziek met voorbeelden’⁴⁷ waardeerden de jongeren erg en hielp hen de muziek beter te begrijpen en daardoor meer te waarderen.

Maar ondanks de educatieve elementen uit het concert was *#Classic!* bovenal een ervaring, met verrassende elementen zoals bijvoorbeeld verschillende opstellingen, dans en beeldende vorming. De jongeren waren erg positief over deze verrassingen en de algehele ervaring van het concert blijkt uit de resultaten van de laatste vraag van de enquête.

6.4 EEN PODIUM VOOR BOVENBOUWLEERLINGEN

Hetgeen wat de jongeren over het algemeen het meest aansprak was de deelname van de jongeren aan het concert. Dit blijkt allereerst uit de resultaten van de enquête die zijn weergegeven in grafiek 1.5. 70% van de jongeren waardeerde dit met 5 sterren, en nog eens 24% met 4 sterren. Daarnaast blijkt uit de reacties van de vraag ‘*Wat sprak je het meeste aan in #Classic!?*’ dat 14 van de 49 ondervraagde jongeren aangeeft dat dit element hen het meest aansprak van het hele concert. De jongeren hebben uit alle elementen dit specifiek genoemd.

De jongeren zijn vooral positief over de deelname van hun leeftijdsgenoten door bijvoorbeeld dans, zang of beeldende vorming. Dit maakt meer indruk op de jongeren dan dat ze ‘heel lang naar oude mensen moeten luisteren’. Daarnaast gaat het ook om de eigen deelname waar de jongeren positief tegenover staan. Echter geven enkele leerlingen wel aan dat deze organisatie goed moet verlopen omdat er anders onrust en onzekerheid over het project ontstaat. Maar het feit ‘dat het concert voor jongeren is’ en jongeren ingezet worden in het concert hebben de jongeren als zeer positief ervaren.

⁴⁷ Zie lijst met resultaten uit de enquête in bijlage 2b

HOOFDSTUK 7 – CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

‘Er ligt een grote taak om de jongeren op een interessante manier in aanraking te brengen met klassieke muziek’

J. de Nooij

INLEIDING

Voorgaande hoofdstukken hebben geleid naar een antwoord op de hoofdvraag zoals geformuleerd in het eerste hoofdstuk:

Op welke manieren kan een klassiek concert zodanig ingevuld en vormgegeven worden dat deze aansluit bij de belevingswereld van havo/vwo-bovenbouwleerlingen van het voortgezet onderwijs?

De literatuurstudie van hoofdstuk 2 heeft de hoofdvraag van verdere achtergrondinformatie en context voorzien en antwoord gegeven op de deelvraag *‘Welke ontwikkelingen zijn er zichtbaar rondom het klassieke concertbezoek in Nederland?’*. Daarnaast is hoofdstuk 2 dieper ingegaan op de belevingswereld van de jongeren wat antwoord gaf op de deelvraag *‘Wat is kenmerkend voor de belevingswereld van jongeren, en specifiek van bovenbouwleerlingen?’*

Ook hoofdstuk 3 is op deze deelvraag ingegaan door een veldonderzoek, waarin professionals uit het werkveld en de jongeren zelf zijn geïnterviewd. Daarnaast is er in hoofdstuk 3 naar een antwoord gezocht op de derde deelvraag: *‘Welke elementen uit een concert of voorstelling sluiten aan bij de belevingswereld van bovenbouwleerlingen en welke niet?’*

In hoofdstuk 4 zijn deze uitkomsten verwerkt in een concept voor een klassiek concert voor jongeren, welke vervolgens is uitgevoerd en geëvalueerd middels een enquête en open gesprekken. In hoofdstuk 5 zijn de resultaten van deze enquête gepresenteerd en in hoofdstuk 6 zijn deze resultaten geïnterpreteerd.

Dit laatste hoofdstuk zal alle informatie van voorgaande hoofdstukken samenvoegen in een korte samenvatting en daarmee antwoord geven op de hoofdvraag. Daarnaast zal er worden aangegeven op welk gebied verder onderzoek nodig is en tot slot volgt een kort woord tot het werkveld van musici, programmeurs, docenten en producenten van klassieke muziek.

7.1 CONCLUSIES

Het vooronderzoek

Het klassieke concert heeft steeds meer te maken met in een aantal afnemend publiek. Daarnaast is ook de samenstelling van het publiek in de loop der jaren veranderd. Jongeren bezoeken steeds minder vaak klassieke concerten en de oudere leeftijdsgroepen zijn oververtegenwoordigd in de concertzaal. Het publiek vergrijst. Toch blijkt dat jongeren klassieke muziek wel kunnen waarderen en interessant vinden, maar dat ze geen klassieke concerten bezoeken omdat de formele setting niet past bij hun belevingswereld. Jongeren geven aan dat ze vaker een klassiek concert zouden bezoeken als het concert specifiek aan hen is aangepast. Als klassieke concerten hun uitvoeringspraktijk gaan aanpassen op deze doelgroep is de kans groot dat de concerten door een jonger en groter publiek worden bezocht. Dit heeft positieve gevolgen voor het klassieke concertbezoek van de toekomst.

De literatuur laat zien dat als men een klassiek concert wil richten op jongeren enkele elementen goed zouden werken. Zo werkt een informatief praatje voorafgaand of tijdens het concert goed om de muziek beter aan te laten sluiten bij de doelgroep. Daarnaast is het belangrijk een connectie te maken tussen publiek en musici en moet het concert een informele setting hebben. Kortom – klassieke concerten moeten aansluiten bij de smaak, cultuur en belevingswereld van de doelgroep.

In deze belevingswereld van de jongere heeft het Cultureel Jongeren Paspoort (CJP) zich verdiept. Er zijn onder de jongeren 3 levensfasen te onderscheiden:

1. De vroege adolescenten (10-14 jaar)
2. De midden adolescenten (14-16 jaar)
3. De late adolescenten (16-22 jaar).

Daarnaast herkent het CJP 4 verschillende types jongeren:

1. Geïnteresseerde Toeschouwer
2. Ondernemende Cultuurfans
3. Creatieve Entertainer
4. Honkvaste Cultuurmijder

Door de drie levensfasen en vier types verschillen de jongeren sterk van elkaar waardoor elke groep andere behoeftes heeft wat betreft de invulling en presentatie van een concert. Hieruit blijkt dat een klassiek concert gericht op jongeren te breed is en dat het concert zijn aanbod en presentatie zeer specifiek zal moeten afstemmen op een bepaalde leeftijdsfase. Ook zal men rekening moeten houden met de verschillende houdingen ten opzichte van kunst en hierop moeten insprijnen door een gedifferentieerd programma aan te bieden.

Ook in het veldonderzoek van hoofdstuk 3 komt naar voren dat het belangrijk is om als musicus constant connectie te zoeken met het publiek, wat onder andere bereikt kan worden door een informeel en laagdrempelig karakter te creëren in het concert. Praatjes tijdens het concert kunnen goed werken in het contact met de jongeren en in de informatieverstrekking over de muziek. Wel is het van belang goed te weten wat de functie is van het praatje en hoeveel informatie men geeft.

Daarnaast moet het klassieke concert een ervaring zijn. In die ervaring willen de jongeren geïnspireerd en geprikkeld worden. Een gevarieerd repertoire en stukken die niet langer dan 8 minuten duren helpen hieraan mee. Daarnaast kan men betrokkenheid creëren door de jongeren een podium te geven in het concert.

Het concept: #Classic!

De resultaten van bovenstaand vooronderzoek zijn verwerkt in een concept voor een klassiek concert voor jongeren : *#Classic* genaamd! *#Classic!* is specifiek bedoeld voor jongeren tussen de 14-18 jaar oud, oftewel bovenbouwleerlingen van het voortgezet onderwijs. Het concept streeft naar een persoonlijke en informele sfeer in een laagdrempelige setting. Musici zijn casual gekleed, er liggen zitzakken op de grond en er is geen podium, waardoor de tweedeling tussen musici en publiek verdwijnt. *#Classic!* richt zich sterk op het contact met het publiek door praatjes en contact door musiceren. Jonge musici musiceren zodat de jongeren zich beter kunnen identificeren met de musici. Er is een duidelijke lijn in de programmering en de stukken duren niet langer dan 8 minuten. *#Classic!* is een gedifferentieerd concert. Door gebruik te maken van een app en website kunnen jongeren zelf kiezen hoeveel informatie zij tot zich willen nemen. Er wordt verteld op het concert, maar enkel met het doel de jongeren zich op hun gemak te laten voelen en juist die informatie te geven waardoor ze actief gaan luisteren. *#Classic!* is een podium voor jongeren waar ze op verschillende manieren worden uitgedaagd om hun talenten te laten horen en zien. Ook zijn de jongeren meegenomen in de organisatie van het concert om ze te betrekken en ze eigenaarschap te laten ervaren.

De conclusies

#Classic! is op 11 april 2019 in een concert uitgevoerd en geëvalueerd middels een enquête en open gesprekken door jongeren en de overige bezoekers. Uit deze resultaten kan allereerst worden geconcludeerd dat een concept als *#Classic!* past bij de belevingswereld van jongeren en positief door deze doelgroep wordt ontvangen. 94% van de jongeren heeft het concept met 4 of 5 sterren gewaardeerd. Ook over de klassieke muziek zijn de jongeren positief – ze waarderen de muziek gemiddeld met een 7,9. De impact van *#Classic!* lijkt groter op jongeren dan bij de overige bezoekers. Ruim 62% van de ondervraagde jongeren geeft aan dat na *#Classic!* hun mening over klassieke muziek positief is bijgesteld – de muziek spreekt hen na het concert meer aan. Bij de overige bezoekers gaat dit om 45%.

Over de hoofdvraag *‘Op welke manieren kan een klassiek concert zodanig ingevuld en vormgegeven worden dat deze aansluit bij de belevingswereld van havo/vwo-bovenbouwleerlingen van het voortgezet onderwijs?’* kunnen enkele conclusies worden getrokken.

Zo blijkt uit zowel de literatuurstudie als uit het veldonderzoek en uit de resultaten van *#Classic!* dat een klassiek concert met een informeel en ontspannen karakter goed past bij jongeren tussen de 14 en 18 jaar, oftewel bovenbouwleerlingen van het voortgezet onderwijs. Dit karakter kan onder andere in zowel de vormgeving als in de presentatie gecreëerd worden. In de vormgeving kan bijvoorbeeld het gebruik van zitzakken, loungebanken en sfeervolle belichting goed helpen bij het creëren van een ontspannen karakter. Maar ook de kleding van de musici kan meewerken aan een ontspannen sfeer, door deze casual te maken. In de praatjes helpt een losse manier van presenteren in dit karakter, waarbij constant wordt gezocht naar contact met de jongeren en waarbij de jongeren betrokken worden bij het concert. De presentatie kan verschillende functies hebben zoals het publiek voorzien van informatie en het publiek op zijn gemak stellen. In de presentatie moet de presentator duidelijk weten wat de functie is van het praatje.

Een tweede conclusie uit zowel het veldonderzoek als uit de resultaten van *#Classic!* is dat de deelname van leeftijdsgenoten erg wordt gewaardeerd door jongeren tussen de 14-18 jaar. Jonge musici in het orkest maken dat de jongeren zich sneller met de musici kunnen identificeren en het concert interessanter vinden dan als ze naar volwassen musici luisteren en kijken. Deelname aan het concert van leeftijdsgenoten die ook in de bovenbouw van het voortgezet onderwijs zitten maakte het meeste indruk. Ook hun eigen deelname door middel van dans, muziek of beeldende vorming konden veel jongeren waarderen. Dit alles maakte het concert echt ‘voor en door de jongeren’ is, wat de jongeren als zeer positief ervaren.

Er kan ten derde uit het veldonderzoek en uit de resultaten van *#Classic!* worden geconcludeerd dat jongeren tussen de 14 en 18 jaar een gevarieerde programmering erg kunnen waarderen. De verscheidenheid aan muziekstukken en verassingen gedurende het concert houdt de jongeren erbij en maakt dat hun spanningsboog niet teveel wordt aangesproken. Uitleg over de stukken helpt de jongeren om actief naar de muziek te luisteren en de muziek beter te begrijpen. Daarnaast moeten de stukken niet te lang duren; een richtlijn is 8 minuten per stuk.

Tot slot kan er worden geconcludeerd dat het belangrijk is om een concert gedifferentieerd aan te bieden. Jongeren hebben verschillende behoeftes op het gebied van informatieverstrekking en ervaring. De Wolfgang App werkt bijvoorbeeld voor sommige jongeren erg goed, terwijl andere jongeren juist erg werden afgeleid door de app. Belangrijk is daarom om bijvoorbeeld een app, programmaboekje of website niet verplicht aan te bieden, maar de keuze van gebruik hierin vrij te laten. De informatieverstrekking in een praatje kan ook gedifferentieerd worden aangeboden, door bijvoorbeeld bij meer informatie te verwijzen naar een website.

7.2 AANBEVELINGEN VOOR VERDER ONDERZOEK

Hoewel dit onderzoek zo concreet en uitgebreid mogelijk is uitgevoerd zijn er enkele onderdelen waarop vervolgonderzoek wenselijk is. In deze paragraaf wil ik deze onderdelen uitlichten.

Allereerst heeft dit onderzoek zich beperkt tot leerlingen havo/vwo tussen de 14-18 jaar oud omdat dit een afgebakende groep is van bovenbouwleerlingen van het voortgezet onderwijs. Het is interessant om verder onderzoek te doen naar andere leeftijden en opleidingsniveaus. Een verdieping op de behoeften van leerlingen uit de onderbouw van het voortgezet onderwijs (12-14 jaar) op het gebied van klassieke concerten is interessant, evenals een vergelijking tussen de onderbouw- en bovenbouwleerlingen. Het model van het CJP met de drie leeftijdsfases kan hier op een meer verdiepende manier worden ingezet. Daarnaast is het interessant om de behoeften van een vmbo-leerling omtrent een klassiek concert te onderzoeken en dit eventueel te vergelijken met een havo/vwo-leerlingen, om zo de behoeften binnen verschillende opleidingsniveaus te vergelijken.

In dit onderzoek ben ik kort ingegaan op de verschillende types jongeren die het CJP aangeeft, om daarmee het belang van een gedifferentieerd concert aan te tonen. Op dit model kan echter dieper worden ingegaan en daarmee kan er uitgebreider onderzoek worden gedaan naar de verschillende behoeften van jongeren onderling in eenzelfde leeftijd en opleidingsniveau. Op die manier kan er meer inzicht verkregen worden in de belevingswereld van de jongeren.

De resultaten van dit onderzoek zijn gebaseerd op ongeveer 100 jongeren in de omgeving van Zwolle en Meppel. Het kan interessant zijn om dit onderzoek uit te breiden met een groter aantal jongeren uit verschillende streken en steden van Nederland om zo een beter beeld te krijgen van de belevingswereld van de jongeren en hun mening en behoeften omtrent klassieke concerten. Ook is het concept *#Classic!* slechts 1 keer uitgevoerd waardoor de resultaten nog beperkt zijn. Meerdere uitvoeringen van het concept kunnen deze resultaten bevestigen of weerleggen.

In dit onderzoek heb ik kort aandacht gegeven aan de keuzes die kunnen worden gemaakt in het klassieke repertoire als het gaat om een klassiek concert voor jongeren. Zo moeten de stukken niet te lang duren en is een gevarieerd repertoire wenselijk. Een opbouw en duidelijke lijn in het repertoire werkt eveneens goed voor de jongeren. Toch is het aan te raden verder onderzoek te verrichten naar de waardering voor de klassieke muziek door deze doelgroep. Zo kan er bijvoorbeeld onderzocht worden of een bepaalde stijlperiode uit de klassieke muziek specifiek interesse wekt bij deze doelgroep, of een bepaalde samenstelling van een ensemble. Wellicht zijn er elementen uit klassieke muziek die jongeren extra aanspreken, of juist minder. Met deze kennis zou een klassiek concert voor jongeren nog meer verdieping kunnen krijgen en een betere aansluiting kunnen vinden bij de doelgroep.

Tot slot pleit ik voor onderzoek naar- en de ontwikkeling van meer concepten van klassieke concerten voor jongeren. Er kunnen nog veel meer elementen onderzocht worden zoals het gebruik van social media, de inzet van PR of de werking van verschillende locaties. Met het onderzoek naar meer concepten kunnen we onze kennis van deze doelgroep vergroten en daarmee de jongeren voorzien van een verscheidenheid aan klassieke concerten die passen bij hun belevingswereld.

7.3 EEN WOORD TOT HET WERKVELD

Tot slot wil ik een kort woord richten tot het werkveld van musici, programmeurs, docenten en producenten van klassieke muziek. Jongeren vinden klassieke muziek interessant en mooi mits de muziek wordt aangeboden op een manier die bij hun past. Als jongeren naar een klassiek concert gaan waarbij 2 uur hetzelfde stuk wordt uitgevoerd zonder enige uitleg, zullen ze afhaken en denken dat klassieke muziek niet voor hen is weggelegd. Maar als een klassiek concert informeel en ontspannen wordt aangeboden, met verassing, een gevarieerd programma en met een losse en interessante presentatie waarin de jongeren geprikkeld worden, dan garandeer ik dat deze jongeren de muziek en het concert fantastisch vinden. Ik wil het werkveld bij deze uitdagen om hierover na te denken en eventueel zelfs concepten te ontwikkelen voor deze doelgroep. Praat met de jongeren, leer de doelgroep kennen. Zij zijn het publiek van de toekomst.

BRONNENLIJST

- Abbing, H. (2009). *Van hoge naar nieuwe kunst*. Amsterdam: historische uitgeverij
- Baker, T. (2000). *Stop reinventing the wheel: Association of British orchestras*.
- Bongers, F., Gielen, M., Van Kerkhof, D., Hermanussen, L., Van Asselt, M., Faber, D., Ellwanger, N., Van der Veen, S. & Gercama, L. (2017). *Economische ontwikkelingen in de cultuursector, 2009-2016*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- CJP (2012). *Cultureel Jongeren Profiel*
- Vercammen, M. (2017). *Audience development for classical music performances in The Netherlands: how to attract young audiences?*
- De Haan, J., & Knulst, W. P. (2000). *Het bereik van de kunsten. Het culturele draagvlak*, 4.
- De Nooij, J. (2010). *Klassieke muziek tijdens de adolescentie*
- Dobson, M. C. (2010). *New audiences for classical music: The experiences of nonattenders at live orchestral concerts*
- Huisman, E. (2014). *Het klassieke concert herzien. Een nieuwe klassieke concertpraktijk*.
- Idema, J. (2012). *Present! Rethinking live classical music*
- Johnson, J. (2002). *Who needs classical music? Cultural Choice and musical value*.
- Kallenberg, T., Koster, B., Onstenk, J. & Scheepsma, W (2011) – *Ontwikkeling door onderzoek. Een handreiking voor leraren*.
- Kolb, B. M. (2001). *The effect of generational change on classical music concert attendance and orchestras' responses in the UK and US*.
- Kolb, B. M. (2000). *You call this fun? Reactions of young first-time attendees to a classical concert*
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2016). *Cultuur in Beeld*
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2017). *Cultuur in Beeld*
- Nelis, H. & Sark, Y. Van. (2010). *Puberbrein Binnenstebuiten, wat beweegt jongeren van 10 tot 25 jaar? Kosmos uitgevers*.
- Pheifer, W. (2013). *Toekomstmuziek. Een analyse van de discourses rondom de verandering in leeftijdsopbouw van het publiek van klassieke concerten in Nederland*.
- Remie, M. (2015). *Klassieke muziek saai? Neem je smartphone mee de concertzaal in*. NRC Handelsblad.
<https://www.nrc.nl/nieuws/2015/05/22/klassieke-muziek-saai-neem-jesmartphone-mee-de-concertzaal-in-a1502455>
- Smithuijsen, C. (2001). *Een verbazende stilte: klassieke muziek, gedragsregels en sociale controle in de concertzaal*

- Tiessen-Raaphorst, A., & Van den Broek, A. (2016). *Sport en cultuur: patronen in belangstelling en beoefening*
- Tiessen-Raaphorst, A., Roeters, A., Wennekers, A., van den Broek, A., & Pulles, I., (2017). *De sociale staat van Nederland, vrije tijd*.
- Van den Berg, R., (2014). *Creativiteit moet puur blijven, jongeren en actieve cultuurparticipatie*
- Van den Broek, A. (2014). *Culturele activiteiten in 2012: bezoek, beoefening en steun. Het culturele draagvlak, deel 13*
- Van den Broek, A. (2013). *Kunstminnend Nederland? Interesse en bezoek, drempels en ervaringen, het culturele draagvlak, deel 12*
- Van den Broek, A., De Haan, J., & Huysmans, F. (2009). *Cultuurbewonderaars en cultuurbeoefenaars: trends in cultuurparticipatie en mediagebruik*.
- Van den Broek, A., Huysmans, F., & De Haan, J. (2005). *Cultuurminnaars en cultuurmijders: trends in de belangstelling voor kunsten en cultureel erfgoed*.
- Van der Vliet, H. (2016). *Levend publiek: onderzoek naar differentiatie in de concertzaal*.
- Van der Spek, S. (2011). *Come together. Een onderzoek naar de betekenis van jong publiek en jongerenorganisaties voor orkesten en concertzalen*.
- Van Houtert, M. (2008). *Succes?! Een onderzoek naar factoren die bijdragen aan de optimalisering van educatieve activiteiten van professionele klassieke muziekinstellingen voor leerlingen van het voortgezet onderwijs*.
- Van Lent, D. (2016). *Rode cijfers bij orkesten, opera, dans*.
NRC Handelsblad.
<https://www.nrc.nl/nieuws/2016/11/18/rode-cijfers-bijorkesten-opera-dans-5331705-a1532458>

BIJLAGES

BIJLAGE 1A – ENQUÊTE VELDONDERZOEK LEERLINGEN BOVENBOUW HAVO/VWO REGIONALE SCHOLENGEMEENSCHAP STAD & ESCH, MEPEL

Vraag 1

Als jij zelf een concert mocht organiseren – hoe zou die er dan uitzien? Kortom, wat vind jij belangrijk bij een goede concertervaring?

Vraag 2

Bekijk de volgende 3 fragmenten. Schrijf bij elk fragment op welke elementen jou wel aanspreken in het concert en welke je niet aanspreken. Let op: het gaat hier vooral om de vormgeving, presentatie, de concertbeleving. Het gaat niet om de muziek. Wees uitgebreid!

Fragment 1

Het Concertgebouworkest in het Concertgebouw. Bruckner Symphony no. 9

<https://www.youtube.com/watch?v=ah3NR4Gb2r8>

A. *Mij spreekt wel aan:*

B. *Mij spreekt niet aan:*

Fragment 2

Pieces of Tomorrow 3-12-15 TivoliVredenburg

<https://www.youtube.com/watch?v=S1v8DDJT-w0>

C. *Mij spreekt wel aan:*

D. *Mij spreekt niet aan:*

Fragment 3

De Tiende van Tijd – Seizoen 6, aflevering 1

<https://www.youtube.com/watch?v=oeu6U4v1tVU>

E. *Mij spreekt wel aan:*

F. *Mij spreekt niet aan:*

Vraag 3

Wat mis je nog bij deze fragmenten? Wat zou jij nog willen aanpassen aan de concertbeleving van deze fragmenten? Wat is er nodig zodat deze concerten jou als jongere echt aanspreken?

BIJLAGE 1B – RESULTATEN ENQUÊTE LEERLINGEN BOVENBOUW HAVO/VWO

REGIONALE SCHOLENGEMEENSCHAP STAD & ESCH, MEPEL

Vraag 1

Als jij zelf een concert mocht organiseren – hoe zou die er dan uitzien? Kortom, wat vind jij belangrijk bij een goede concertervaring?

Leerling 1	Ik vind de belichting vooral een belangrijk onderdeel. Bijvoorbeeld het podium wat mysterieus maken door met verschillende kleuren te werken. Qua posters zou ik het pakkend en origineel maken, zodat het je echt aanspreekt en het niet standaard overkomt
Leerling 2	Mooie decoratie, niet kaal en saai. Fijne zitplekken, dat je ook kan staan. Muziek van nu ertussen of misschien muziek wat wij mee kunnen zingen. Lekker eten en drinken! (gratis of niet te duur). Genoeg ruimte, niet te vol, niet te warm of te koud.
Leerling 3	Er zijn leeftijdsgenoten aanwezig (niet alleen maar oma's en opa's). Je kan eten en drinken halen. Niet muisstil, het is gezellig en je mag stil overleggen.
Leerling 4	Ik vind het altijd leuk als de 'presentator' wat verteld over een stuk en daar weer grapjes over maakt. De lichten moeten wat toevoegen en niet te hele tijd bewegen. Wat drinken erbij. Het moet ook een beetje stil zijn, want dan krijg je wat mee van de muziek. Het is leuk met beeld op de achtergrond want dat geeft wat toe en dan blijkt het publiek ook kijken.
Leerling 5	Dat de ruimte voor en verzorgd is en dat geluidskwaliteit goed is. Ook spreken gratis of goedkope drankjes mij aan. Er moet verder ook genoeg ruimte zijn, niet dat je je haast niet kan bewegen.
Leerling 6	Dat het stil is en dat iedereen kan zitten, dus met stoelen. Dat je iets te drinken of te eten kan krijgen.
Leerling 7	Ontspannen sfeer, relaxed, niet statig en 'high class'. Misschien een bar met drinken en zo, gezellige sfeer. Niet alleen focus op de muziek maar ook op de sfeer dus.
Leerling 8	Zitzakken, ontspannen, het mag wel rumoerig. Een beetje bruin café, easy listening ervaring.
Leerling 9	Een gezellig, ontspannen sfeer. Niet te chaotisch. Dat het past bij deze tijd. Dat en drankjes & hapjes te halen zijn. Leuke stijl, qua belichting etc.
Leerling 10	Een fijne sfeer, goede stoelen, goede belichting, aantrekkelijke reclames, mogelijkheid tot het kopen van drinken en voedsel, prullenbakken.
Leerling 11	Comfortabele stoelen, goede geluidskwaliteit, niet veel flitsende lichten, voldoende ruimte, zorg dat de band/orkest over te zien is.
Leerling 12	Ik zou het publiek blij willen zien, niet dat mensen zich gaan vervelen.
Leerling 13	Er moet concentratie mogelijk zijn, dat vind ik erg belangrijk, en je moet goed comfortabel kunnen zitten. Er moet duidelijk zijn waar de muzikanten staan, dus het moet <u>niet te chaotisch</u> zijn. Het moet echt om de muziek te doen zijn.
Leerling 14	Het geluid moet perfect zijn en iedereen moet in topconditie zijn om de beste show mogelijk te geven.
Leerling 15	Ik ga nooit naar concerten maar het belangrijkste is natuurlijk de muziek want je gaat naar een concert voor de muziek en om de artiest de muziek te zien spelen. Dus er zouden geen dus het moet zo zijn dat niks je afleidt van de muziek.

Vraag 2

Bekijk de volgende 3 fragmenten. Schrijf bij elk fragment op welke elementen jou wel aanspreken in het concert en welke je niet aanspreken. Let op: het gaat hier vooral om de vormgeving, presentatie, de concertbeleving. Het gaat niet om de muziek. Wees uitgebreid!

Fragment 1

Het Concertgebouworkest in het Concertgebouw. Bruckner Symphony no. 9

<https://www.youtube.com/watch?v=ah3NR4Gb2r8>

Leerling 1	<i>Mij spreekt wel aan:</i> De opstelling, de sfeer die het gebouw geeft <i>Mij spreekt niet aan:</i> Ik zou wat meer speling in het licht willen zien
Leerling 2	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Mooi podium, veel mensen die muziek maken waardoor het geluid mooi is. <i>Mij spreekt niet aan:</i> (te stil) Het ziet er niet heel gezellig uit, beetje kaal
Leerling 3	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Het wisselt af van hard en zacht, hierdoor letten mensen goed op en zit je met aandacht te kijken. Dat vind ik fijn. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Als het zo lang doorgaat vind ik het iets te stil en dan is het al gauw een beetje te intens. Je zit heel rechtop en kan niet lekker achterover leunen.
Leerling 4	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Het is licht is fijn, want het blijft dezelfde kleur en het is een rustige kleur. Je kan boven het orkest zitten wat wel leuk is. <i>Mij spreekt niet aan:</i> De hoogte van het podium.
Leerling 5	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Mooie ruime ruimte. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Heel stil, ik vind het fijner om mee te zingen en te kunnen praten.
Leerling 6	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Het is rustig in de zaal. De zaal is groot. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Niks.
Leerling 7	<i>Mij spreekt wel aan:</i> De muziek komt goed over, laat goeie indruk achter. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Statig en stil, minder laagdrempelig voor jongeren.
Leerling 8	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Het gebouw, het is wel een ervaring om daar geweest te zijn. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Het is een beetje te stil. Daardoor voelt het een beetje officieel en zal het snel saai worden.
Leerling 9	<i>Mij spreekt wel aan:</i> De belichting. Het is heel doordacht, alles is precies uitgestippeld. <i>Mij spreekt niet aan:</i> De hoogte van het podium.
Leerling 10	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Mooie zaal, lekker rustig, fijne belichting. <i>Mij spreekt niet aan:</i> De intieme dirigent, de wel een beetje sobere zaal. Zit wel een beetje laag.
Leerling 11	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Orkest is goed te zien, rustig licht, mooie grote zaal. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Voelt sober aan.
Leerling 12	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Dat je ziet dat de mensen het echt leuk vinden wat ze doen. En dat het rustig wordt opgebouwd en daarna opeens wat drukker wordt. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Dat het zonder zang is, het is niet echt mijn muzieksmaak Ik vind muziek veel leuker om te luisteren als er ook bij gezongen wordt.
Leerling 13	<i>Mij spreekt wel aan:</i> De muziek staat centraal, iedereen kan het goed zien en is geconcentreerd. <i>Mij spreekt niet aan:</i> De strakke en formele sfeer
Leerling 14	<i>Mij spreekt wel aan:</i> ik vind dat het opeens een beetje explodeert in het midden wel heel goed en het stuk zelf kan ik ook wel waarderen. <i>Mij spreekt niet aan:</i> ik luister dit eigenlijk echt niet, het is niet mijn stijl qua muziek.
Leerling 15	<i>Mij spreekt wel aan:</i> De focus ligt op de muzikanten <i>Mij spreekt niet aan:</i> Niks

Fragment 2

Pieces of Tomorrow 3-12-15 TivoliVredenburg

<https://www.youtube.com/watch?v=S1v8DDJT-w0>

Leerling 1	<i>Mij spreekt wel aan:</i> De effecten zijn wel leuk <i>Mij spreekt niet aan:</i> Hier vind ik het licht juist te chaotisch (blauw en roze)
Leerling 2	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Mooi licht. Leuk dat hij vragen stelt en contact heeft met het publiek, dan wordt het minder saai. Gezellig, mensen kunnen praten, lopen, bier bestellen. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Niks.
Leerling 3	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Het is lekker relax, drinken erbij <i>Mij spreekt niet aan:</i> Het is niet zo fijn voor het orkest misschien, want je let niet zo goed op misschien.
Leerling 4	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Leuk als de presentator wat verteld. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Het licht vind ik persoonlijk irritant (kleurtjes). Ik zou gewoon een pauze doen, want het is niet leuk als iedereen ervoor loopt om drinken te halen.
Leerling 5	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Licht is heel modern, geeft al een gezelligere sfeer. Je kunt je vrij bewegen en drinken halen. Banken zien er gezellig uit. <i>Mij spreekt niet aan:</i> De stilte in het publiek.
Leerling 6	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Het is wel grappig om op een bank te zitten. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Ik vind de lichten niet fijn.
Leerling 7	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Aangename zitplekken, mensen hebben de mogelijkheid even op te staan/drinken zonder dat dit storend is. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Hoog en 'statig' podium.
Leerling 8	<i>Mij spreekt wel aan:</i> De banken en het rondgeloopt helpen wel bij de sfeer, beter dan de vorige. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Het is nog steeds wel stil.
Leerling 9	<i>Mij spreekt wel aan:</i> De bankjes van het publiek. De titel. Hoe de instrumenten zijn geplaatst, met de vleugel in het midden. De spiegeling tegen het plafond. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Heb niet echt iets storends opgemerkt.
Leerling 10	<i>Mij spreekt wel aan:</i> De lasers geven een bijzondere sfeer. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Mensen houden geen rekening met anderen, lopen en maken foto's. De presentator niet echt prettig, je komt voor de muziek.
Leerling 11	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Niet al te statig, rustig licht. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Lijkt een kleine zaal.
Leerling 12	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Dat je ziet dat het heel verzorgd is, je ziet bediening lopen en hele fijne zitplekken. Ook is het licht erg mooi omdat je alles gewoon goed kunt zien en de muzikanten zitten alleen in het licht. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Weer hetzelfde als fragment 1, het is zonder zang en de muziek is niet echt mijn smaak. Het is wel gewoon heel erg mooi en zuiver.
Leerling 13	<i>Mij spreekt wel aan:</i> De informele sfeer maar nog steeds goed te zien, geconcentreerd en de muziek staat nog steeds centraal <i>Mij spreekt niet aan:</i> De hoed van de pianist, de lichten zijn een beetje afleidend maar dat is niet zo erg
Leerling 14	<i>Mij spreekt wel aan:</i> de mellow tonen klinken aangenaam echt het licht is mooi gedaan. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Het is wel heel slow paced. En dat is niet iets waar ik een langere tijd nr zou kunnen luisteren.
Leerling 15	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Niks <i>Mij spreekt niet aan:</i> Rare licht instellingen, paarse achtergrond trekt aandacht en de stoelen zijn raar.

Fragment 3

De Tiende van Tijl – Seizoen 6, aflevering 1

<https://www.youtube.com/watch?v=oeu6U4v1tVU>

Leerling 1	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Het scherm geeft wel een leuke sfeer, belichting gaaf <i>Mij spreekt niet aan:</i> Ik had hier niet veel minpuntjes op aan te merken
Leerling 2	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Leuk met beeld en tekst wat iemand verteld <i>Mij spreekt niet aan:</i> Stil, rustig, ik zie geen bier ☺
Leerling 3	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Je zit op dezelfde hoogte, dan voel je je meer op je gemak. Het orkest is dan niet 'beter dan jij'. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Je zit weer op te rechte stoelen en moet heel stil zijn, want je komt op tv dus dan hoor je alles.
Leerling 4	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Leuk met een beeld erachter, dat geeft wat toe aan de muziek. De setting van hoe iedereen zit is ook leuk, dat geeft overzicht. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Niet iedereen ziet de achtergrond.
Leerling 5	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Het gaat niet perse om de muziek maar ook die man en de achtergrond. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Ik zie geen vrijheid, dat je kan lopen en praten.
Leerling 6	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Dat het donker en rustig is. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Dat het publiek om het podium heen zit.
Leerling 7	<i>Mij spreekt wel aan:</i> De combinatie van muziek en een verhaal zorgt ervoor dat het interessant blijft. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Niks. Gewoon leuk.
Leerling 8	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Dit is tien keer beter dan de beiden hiervoor. Dat hij praat maakt het wat persoonlijker en interessanter. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Niks, dit is was gewoon leuk.
Leerling 9	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Het beeldscherm op de achtergrond, dat praten met muziek erachter. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Hoe het publiek zit.
Leerling 10	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Fijn met een scherm, dan veranderd de omgeving en blijft het interessant om naar te kijken. Ook een fijne stem erbij. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Een kleine donkere zaal.
Leerling 11	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Je hebt iets extra's om naar te kijken, er wordt bij verteld. Rustige zaal. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Niks.
Leerling 12	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Dat het knusjes ofzo is. Deze muziek vind ik ook wel mooi, en het ziet er gewoon netjes uit. Ook leuk dat er tussendoor dingen worden gezegd, dan is het toch wat leuker om naar te luisteren en dan weet je er wat meer over. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Dat het erg lang duurt, maar dat komt vooral doordat het niet mijn muziekstijl is.
Leerling 13	<i>Mij spreekt wel aan:</i> De informele sfeer <i>Mij spreekt niet aan:</i> Ik heb het gevoel dat er een beetje te veel van de muziek wordt afgeleid, mensen zijn vanwege de vrije zitplaatsen een beetje te bewegelijk en niet geconcentreerd.
Leerling 14	<i>Mij spreekt wel aan:</i> ik zie veel passie van de muzikanten en het is wel fijn dat ze er tussendoor ff een babbeltje maken. <i>Mij spreekt niet aan:</i> het zijn nogal hoge tonen vaak en ook best snel. Dit geeft me een beetje een gehaast gevoel.
Leerling 15	<i>Mij spreekt wel aan:</i> Niks. <i>Mij spreekt niet aan:</i> Man die erdoorheen praat en een scherm met informatie, dit scherm kan veel beter gebruikt worden voor camera beelden om het publiek een beter perspectief te geven.

Vraag 3

Wat mis je nog bij deze fragmenten? Wat zou jij nog willen aanpassen aan de concertbeleving van deze fragmenten? Wat is er nodig zodat deze concerten jou als jongere echt aanspreken?

Leerling 1	Een soort combinatie van alle fragmenten lijkt mij wel cool. En dan van alles een beetje, zodat het niet teveel is en niet te weinig. Dan zou de sfeer precies goed zijn.
Leerling 2	2 ^e fragment was perfect, leuke zitplek, je kan eten en drinken bestellen, gezellig.
Leerling 3	Ik denk dat de lounge banken en het eten en drinken ondertussen goed helpen, dan is het niet zo serieus en dan 'als jongere' ga je er misschien eerder naar toe. De combi tussen eten en drinken werkt meestal goed.
Leerling 4	Grappen tussendoor van een presentator, die ook wat verteld over het stuk.
Leerling 5	Wat ik vooral mis is de gezelligheid, het is nog heel stil.
Leerling 6	Ik mis een beetje dat de artiest nooit echt het publiek in de presentatie betreft en ik denk dat dit de jongeren zou aanspreken.
Leerling 7	De combinatie van fragment 2 en 3 zou top zijn.
Leerling 8	Voor de klassieke wereld is dat tweede fragment vast al heel 'laid back', maar dat mag van mij nog wel een tandje meer.
Leerling 9	Ik mis de ontspannen sfeer een beetje. Er is niet echt een mogelijkheid om eten te halen.
Leerling 10	Een combinatie van alle fragmenten. De zaal van fragment 1, de op de maat bewegende lasers van fragment 2, afwisselen met het scherm van fragment 3. Zo nu en dan een verhaal zou ook wel fijn zijn.
Leerling 11	Niks, was prima zo.
Leerling 12	Ik mis eigenlijk niks, ik vind niet dat je het veel duidelijker kunt laten zien. Ik denk dat als je van deze muziek houdt dat je er dan wel gewoon heen zult gaan.
Leerling 13	Ik vond fragment 2 wel erg goed passen in mijn beeld van het perfecte concert. Het zag er geconcentreerd, maar ook ontspannen en gezellig uit. Je ervaart de muziek echt, maar word niet afgeleid; daarom had ik de lichten weggelaten denk ik.
Leerling 14	Ik mis wat meer explosiefiteit, als er wat meer basstonen en wat meer afwisseling is wordt het al stuk interessanter.
Leerling 15	Camera's wies beelden aan de zaal worden getoond voor een beter perspectief. En misschien is het niet zo goed idee om mensen te verplichten om te komen naar iets wat voor vermaak bedoeld is.

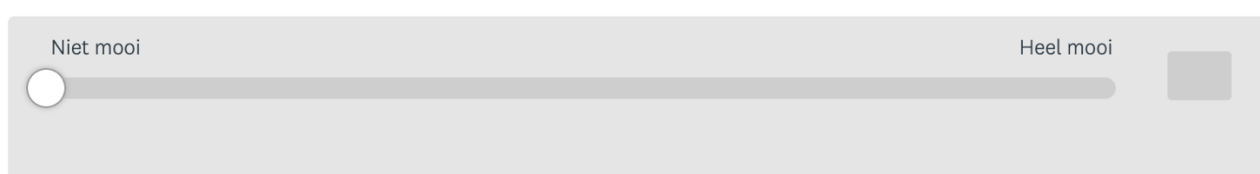
BIJLAGE 2A – ENQUÊTE #CLASSIC!

* 1. Wat is je leeftijd?

* 2. Wat vond je in het algemeen van #Classic?

* 3. Wat vond je van de muziek?

* 4. Op een schaal van 1 tot 5; wat vond je van de onderstaande elementen van het concert?

	1 (niet leuk/niet mooi)	2	3	4	5 (heel leuk/heel mooi!)
De locatie	☐	☐	☐	☐	☐
De vormgeving (zitzakken, lichten, etc)	☐	☐	☐	☐	☐
De sfeer	☐	☐	☐	☐	☐
De presentatie	☐	☐	☐	☐	☐
De Wolfgang App	☐	☐	☐	☐	☐
Dat jongeren meededen aan #classic door zingen/musiceren /dansen/beeldende werken	☐	☐	☐	☐	☐

* 5. Heeft #Classic! je mening over klassieke muziek veranderd?

- ☐ Nee, ik vond klassieke muziek niet zo mooi en dat blijft zo
- ☐ Nee, ik vond klassieke muziek al heel mooi en dat blijft zo
- ☐ Ja, ik vond klassieke muziek niet zo mooi maar nu spreekt het me wel meer aan
- ☐ Ja, ik vond klassieke muziek al mooi, maar nu spreekt het me nog meer aan

* 6. Zou je vaker naar een concert als #Classic! willen?

- ☐ Nee, dat hoeft van mij niet
- ☐ Misschien wel
- ☐ Ja, absoluut!

* 7. Zou je ook vaker naar een traditioneel klassiek concert willen?

- ☐ Nee, dat hoeft van mij niet
- ☐ Misschien wel
- ☐ Ja, absoluut!

* 8. Wat sprak je het meest en het minst aan in #Classic?

Meest:

Minst:

BIJLAGE 2B – RESULTATEN VRAAG 7 ENQUETE #CLASSIC!

49 JONGEREN TUSSEN DE 14-18 JAAR

Wat sprak je het meest en het minst aan in #Classic!?

Wat sprak meest aan

Muziek
Vele instrumenten
Sfeer
Requiem mozart
Zitzakken
Tekeningen
Fijne sfeer
Presentatie
Instrumentale muziek
Dat het concert voor jongeren is
Zitzakken en het verhaal
Zitzakken
Deelname van jongeren en de sfeer
Deelname van jongeren
Muziek
Muziek
Zitzakken
Alle mensen die samenwerkten aan dit project
Locatie en de zang
Koor
Programmering
De sfeer met zitzakken en de muziek/jongeren/professionele muzikanten
Deelname van jongeren
Zelf meedoen
Mooie muziek
Kwalitatief goeie muziek maken met de jongeren
Zitzakken en stuk mozart
De energie die in het project zat
In Paradisum
De liederen met het orkest en de akoestiek
Dat je relaxed in een zitzak kon luisteren naar mooie muziek en de presentatie
De brug tussen jongeren en klassieke muziek
Dag des oordeels
De stukken waarbij je de emotie hoorde in de muziek, de hoge/lage tonen vond ik echt prachtig
De dans
de muziek

BIJLAGE 3 - INTERVIEW MET LEONARD EVERS, RICCIOTTI ENSEMBLE

21-12-18, 10.00-11.30u, LEIDEN

Leonard Evers

Rachel Munneke

Wat is precies de visie en missie van het Ricciotti Ensemble?

Nou, dat is heel simpel te formuleren: dat is muziek overal en voor iedereen. Het idee is om symfonische muziek (eigenlijk wat bredere muziek) zo laagdrempelig mogelijk in allerlei hoeken van de maatschappij te brengen. Dat betekent dat we eigenlijk principieel altijd hebben gezegd dat we niet op concertpodia spelen, maar op alle plaatsen waar publiek verrast kan worden en waar ze die muziek dus niet verwachten. Of we spelen voor een publiek die hun weg naar het concertpodium niet kunnen vinden door sociale of economische redenen of doordat ze bijvoorbeeld ziek zijn of gevangen zitten. Die zoeken we heel specifiek op. Dat is de sociale missie van Ricciotti. Deze missie is ontstaan in 1970 uit een paar jonge musici, toen 15 jaar oud, die heel toevallig gebeld werden om een snabbel te doen op een popfestival in Haarlem. Ze daar hebben gespeeld en dat vonden ze zo fantastisch dat ze dezelfde dag nog 8 bejaardentehuizen afgelopen hebben en bij de 8e mochten spelen. Vervolgens hebben ze op station Haarlem gespeeld en hebben gedacht: dit willen we. En vanuit die wens is dat sinds jaren 70 verder gegroeid.

Je zegt 'laagdrempelig', wat bedoel je daar precies mee?

Dat betekent eigenlijk dat je alle barrières die concertbezoek normaal in de weg zitten weghaalt, dus dat betekent dat concerten gratis zijn: mensen hoeven niet te betalen, dus daar haal je de economische drempels mee weg. We spelen in ruimtes die heel normaal toegankelijk zijn, of we zoeken mensen op. We laten mensen niet naar ons toekomen maar we gaan naar ze toe. En ook in het concert zelf halen we alle ongemakkelijkheden weg: we hebben bijvoorbeeld geen concertkleding aan, we staan in gewone kleding te spelen.

Er is geen podium, het publiek zit op dezelfde hoogte. We staan ook, dat is veel actiever. We maken heel veel contact met het publiek, dus er wordt tussendoor gepraat en dat is niet alleen maar educatief, dat kan juist ook complete nonsens zijn. Gewoon grappen maken met mensen. Gesprekjes, wat ze van de muziek vinden. Hoe ze zich voelen, of wat ze die dag hebben gedaan. En dat aangrijpen om een connectie te maken met de muziek. Of ik nodig mensen vaak uit om door het orkest te gaan lopen of te zitten in het orkest. Zo vervalt de hele tweedeling tussen orkest en publiek. Dat is eigenlijk de grote missie tijdens zo'n optreden. En we proberen tijdens het optreden het publiek eerst zowel te verrassen als op zijn gemak te laten voelen. En daar hebben we een paar trucs voor ontwikkeld.

Wat we bijvoorbeeld heel vaak doen is het repertoire heel breed en groot houden. We hebben vaak 20 stukken bij ons waar we steeds voor elk optreden een selectie uit kunnen maken. En die stukken zijn zowel vroege muziek als moderne muziek en dat gaat van symfonisch klassieke muziek tot pop etc. Er zitten altijd stukken bij waarvan we weten dat het bij het specifieke publiek aansluit, maar ook stukken waarmee we ze enorm kunnen verrassen, zoals composities van nieuwe componisten. We proberen altijd heel erg na te denken hoe dat in zo'n programma in te passen valt.

Je moet eerst een connectie maken met het publiek, voordat je het publiek kan verrassen, anders lopen ze direct weg. Daarvoor hebben we bijvoorbeeld ook een gastdirigent stuk. Dan nodigen we mensen uit het publiek uit om te dirigeren, en dan reageert het orkest zo precies mogelijk. Dus ze krijgen een spoedcursus dirigeren met de rest van het publiek mee, zodat die ook weten wat er gebeurd. En dan staan ze voor het orkest en het is spectaculair wat er dan gebeurd. Bijvoorbeeld in een gevangenis doen we het heel vaak, want daar moet je echt werken om die connectie te maken.

Je hebt heel vaak dat je dan binnenkomt in zo'n gymzaal en dan staan daar al die kerels vaak getatoeëerd tegen de achterkant te kijken, heel stoer. En dan kom je binnen en dan kijken ze alleen naar de meisjes van het orkest en dan beginnen we met spelen maar dan weet je dat er nog niet echt connectie is. Maar vanaf dat gastdirigent stuk nodigen we iemand uit, vaak de stoerste, en als die voor het orkest staat en merkt dat hij echt controle heeft, hebben we ook de meeste contact met het publiek: 'sneller! Sneller!' schreeuwen die dan. Onwijs leuk is dat.

Die controle is heel interessant he. Die is heel interessant. Vanaf dat moment heb ik altijd het idee dat het publiek denkt: oké, dit is ook van ons. Het is niet alleen 'zij', maar het is ook van ons. Daarna kan je eigenlijk alles doen. Dan kan ik de meest moderne piep-krak spelen, of wat dan ook maar dat werkt dan altijd.

Waarom vinden jullie dit zo ontzettend belangrijk om te doen?

Ik denk dat dat voor iedereen in het orkest anders is. Ik kan een officieel antwoord geven als Ricciotti en dat is omdat we vinden dat daar nog veel werk te doen is. We vinden dat iedereen recht heeft op muziek, iedereen recht heeft om verrast te worden en mooie dingen te ervaren en dat gebeurt nog niet genoeg. Dus moeten we dat doen, zo simpel is het. Persoonlijk vind ik eigenlijk dat het je taak is als kunstenaar (en elke instrumentalist is kunstenaar) om dat te doen. Om mensen even de andere kant van de spiegel te laten zien. Of iets net iets anders te laten zien of aan te boren. Ik vind ook dat je 'verplicht' bent, dat klinkt zo zwaar, maar ik vind dat ook het meest belonend, om te kijken of je dat naar een zo breed mogelijk publiek te doen. Dat je dat niet alleen richt op mensen die toch al heel vaak naar een concert gaan, omdat daar de impact veel kleiner is. Die impact is er en die mensen hebben er ook recht op, dat moet ook programmering voor zijn, maar ik denk ook dat er heel veel mensen niet in een concertzaal zitten die daar net zo goed op zouden kunnen reageren, maar dat gewoon nog niet doen.

Wat zijn de reacties van het publiek?

Dat verschilt heel erg. Kijk, we praten altijd na concerten heel veel met het publiek. Dat is heel leuk en het ligt heel erg aan de plaats waar je bent wat de reacties zijn. Laat ik een paar dingen noemen.

Bijvoorbeeld op die openbare ruimtes waar we spelen. We spelen heel veel op plaatsen waar je eigenlijk niet mag spelen, zoals bijvoorbeeld Rotterdam Centraal: dat mag niet. Twee jaar geleden kwamen we daar langs en toen was het nog een bouwput. Ik heb het orkest toen neergezet in de grote hal en heel erg opgelet dat we niet in de weg stonden van de publieksstromen. Ik vond het zo leuk dat er allemaal heipalen stonden wat heel erg paste bij het stuk wat we mee hadden van Louis Andriessen; Workers Union. Dat gaat over industrie, heel fysiek. Ik dacht: dat is tof om daar te doen en daarna spelen we Beethoven. Terwijl we aan het spelen waren kwam er heel veel publiek op af en die zaten echt te genieten. Toen kwamen ook de beveiliging en NS en die zeiden: u moet NU ophouden. Ik was bezig met dirigeren en ik zei: 'Sorry, dit is een heel moeilijk stuk en ik houd dadelijk op maar ik kom zo bij je'. En dat trokken ze niet waarop de politie erbij kwam. Vervolgens werd ik in mijn kraag gegrepen en toen vroeg ik: 'Waarom mag dit niet?' Reactie: 'Omdat het niet mag!' En toen kwamen ze met het argument: Als er een bom afgaat, dan kunnen wij elkaar niet meer verstaan. Waarop ik zei: 'Ja, als er een bom afgaat dan kunnen wij elkaar ook niet meer horen dus dat is geen reden.' Maar er zat bij de NS en politie een angst over het feit dat ze dit niet in hun boekje hebben staan en daardoor meteen een link legden naar terrorisme.

Het publiek reageerde heel boos en die gingen allemaal in gesprek met die politieagent, die dat overigens heel vervelend vond want die wou mij een proces verbaal geven. En toen kwam er een vrouw uit het publiek huilend naar hem toe. Heel woedend zei ze (en dat vond ik zo bijzonder): 'En dit weiger ik dus! Ik weiger om te leven waar angst zo'n grote rol moet spelen. Ik wil gewoon dat ik hier in de publieke ruimte, wat dat is het, zo verrast kan worden! En dat kan door een bom, maar dat kan ook door een Beethoven symfonie. En ik wil niet dat een verrassing gelijk komt te staan aan een

terrorismedreiging. Ik wil ook dat dit soort mooie dingen kunnen gebeuren want dat maakt de stad! En dat vond ik zo geweldig, en die discussie ontstond daar in dat publiek. Dat is echt het doel. Dat is een reactie uit het publiek. Heel betrokken.

En er komen mensen op je af die zeggen: 'dank je wel' met een persoonlijk verhaal. Dat we iets hebben gespeeld dat het ze heel erg raakt. Er zijn ook mensen die heel boos zijn en die naar je toekomen en zeggen (en dat vind ik ook zo leuk): 'ik vond het geweldig maar dit stuk vond ik echt hele-maal niks!' Blijkbaar heeft het stuk dan toch iets gedaan, als zij de moeite nemen om dat echt te zeggen. Dat heb je na een concert in een concertzaal nooit natuurlijk. Als mensen het niks vonden in de concertzaal applaudisseren ze toch wel en daarna zijn ze weg. Maar als mensen de moeite nemen om te zeggen: 'Ik vond ik zo'n k*tstuk, hoe kom je erbij om dit te spelen!', dat is tof! Dat vind ik ook hele leuke reacties.

En soms ook reacties die je helemaal niet verwacht. Dus in de gevangenis is dat heel wisselend want daar zit van alles: hoogopgeleide mensen, laagopgeleide mensen en mensen met hele verschillende achtergronden. Er kwam eens een man toen we Sweelinck speelden en hij zei: 'Ik vond met name Sweelinck heel erg mooi, al hou ik zelf meer van Ockeghem want dat vind ik veel spannender met dat contrapunt'. Ik dacht: wat krijgen we nou? En dan spreek ik een andere man, superstoer in het hoekje en ik loop naar hem toe en hij zegt: 'Dat is natuurlijk niet echt he, dat stokje enzo. Dat is gewoon show toch?' Ik zeg: 'Nee, dat is geen show, dat is echt. Kijk maar dat werkt zo.' Dan begint hij te lachen en zegt hij: Ah man, dat is net als Harry Potter!' En dat is heel tof, dat zijn hele leuke reacties. Je krijgt heel veel reacties.

Dat klinkt als hele eerlijke reacties. Ja, en dat is eigenlijk wat het doel is van Ricciotti, om dat te ontlocken aan mensen. Hele eerlijke, recht-door-zee reacties. Dat kan alleen maar als je dat uitlokt in de sfeer van een concert zelf. Dat zullen ze nooit doen als jij in een rokkostuum opkomt en er een afstand is. Dat kunnen ze alleen doen als er connectie is. Dat creëer je door de persoonlijke en informele sfeer.

Jullie zoeken ook wel echt het gesprek op lijkt het. Doen jullie daar dan ook wat mee?

Ja, dus we instrueren onze leden ook om dat echt te doen, dus om echt het publiek op te zoeken en een praatje te maken. En we proberen ook wel echt handvatten te geven met welk publiek je welke gesprekken aan kunt gaan. Met demente bejaarden is contact heel anders dan in de gevangenis. Bij ouderen met dementie hebben mensen ook heel veel behoefte aan lichamelijk contact, bijvoorbeeld even een hand op hun hand. En ook geen heel gesprek maar even in hun wereld meegaan en dat is genoeg. Daar leren ze heel veel over en van. En wat we terugkrijgen van het publiek dat schrijven we ook echt op. Er is iemand die de waardevolle reacties bijhoudt en deelt met de rest. En dat nemen we mee met volgende optredens want daar leer je steeds van.

En wat zijn dan dingen die je hebt geleerd de laatste jaren? Hoe heeft zich dat ontwikkeld?

Het ontwikkeld zich met elke tournee. We hebben steeds verschillende doelgroepen en je leert steeds door tijdens een concert niet alleen maar gericht te zijn op willen doen wat je doet, dus niet alleen maar dat goed doen wat je ingestudeerd hebt, maar zodanig open te zijn dat je echt voelt wat er gebeurd in het gebeurd en ook zo open te zijn om bijvoorbeeld middenin het concert te beslissen om de boel om te gooien omdat het niet werkt wat je doet. Om dat steeds te proberen en steeds maar je voelsprieten open te hebben, dat leert je gewoon heel erg veel. Maar soms ook de connecties te zoeken. We werken heel intensief samen met sociale instanties waar we spelen. We hebben daarvoor gesprekken.

We speelden in Schotland voor zwaar autistische kinderen wat werd georganiseerd door een specialisatiecentrum daar en daar hebben we eerst heel veel geleerd over autisme wat wel werkt en wat niet werkt. Wat voorwaarden zijn en dergelijke. Dat heb ik hier in Leiden nog een keer herhaald

in de Stadsgehoorzaal, maar toen ook weer met moeders van autistische kinderen gepraat en de Stadsgehoorzaal betrokken want die wisten ook niet wat ze moesten doen. Dan kom je ineens bij hele simpele dingen die je leert die zorgen dat het lukt. Want als je het in een concertzaal doet waar moet je dan op letten bij deze doelgroep: bijvoorbeeld dat er geen grote contrasten in belichting zitten. Als de kinderen binnenkomen moet gewoon het zaallicht aan zijn, alle deuren open, geen verassingen, je moet overal naar binnen kunnen kijken maar ook het idee hebben dat je naar buiten kan. Er moet een stille ruimte zijn waar ze heen kunnen als de prikkels teveel worden zodat je tot jezelf kan komen. De manier van communiceren is heel anders, en het optreden moet je rustig opbouwen. Constant aanvoelen en flexibel opstellen. Steeds bewust zijn van de omgeving waar je staat. Empathisch vermogen, ook al ben je heel moe.

In Schotland kwamen we in een huis met ouderen die leefden met hele zware dementie. We mochten spelen in hun huiskamer. De orkestleden waren toen heel moe en begonnen op te stellen in de huiskamer terwijl de mensen daar al zaten. En toen werd achteraf 1 iemand van het orkest heel boos, en terecht. Hij zei: 'Jongens, beseffen jullie wel wat jullie doen? Jullie lopen de huiskamer van vijf mensen in, met zijn veertigen, en vervolgens wisselen jullie geen woord met die mensen en gaan jullie gewoon staan spelen. Dat is belachelijk! Die mensen zitten daar al een kwartier, waarom gaan jullie niet eerst naar ze toe?' Iedereen baalde daar toen van. Dat soort besef is heel belangrijk en dat groeit steeds, doordat soort hele concrete situaties.

Wat is de leeftijd van het orkest?

Gemiddeld 23-24. Het zijn conservatoriumstudenten voor 70%, 30% goeie amateurs. En iedereen doet auditie om bij het orkest te komen. Voor elke tournee hebben we auditerondes, en we hebben vaste plaatsen en invalplaatsen. Gemiddeld blijven mensen 3 a 4 jaar bij het orkest.

Jullie spreken veel verschillende doelgroepen aan. Welke keuzes maken jullie als jullie voor doelgroepen gaan spelen?

Er zijn heel veel keuzes mogelijk. We hebben tournees die zich richten op een specifieke doelgroep, bijvoorbeeld onderbouw middelbare school. Wat we dan doen is met veel mensen van die leeftijd praten, bijvoorbeeld vragen: 'wat wil je dat ze spelen?' We zoeken een solist die bekend is bij die doelgroep. Dat helpt heel vaak om goed contact te maken. De functie van een solist is altijd om nog meer contact te maken met het publiek door bijvoorbeeld herkenbaarheid of dat hij heel erg aansluit bij die doelgroep. En in de keuze van het repertoire proberen we altijd een mix te maken. Een muzikaal argument is belangrijk, het is fijn als we een soort overview kunnen geven van muziekgeschiedenis. Van hele vroege muziek tot hele moderne muziek, zodat je dan ook de potentie van het orkest kan laten zien. Maar waar ik altijd naar op zoek ben is repertoire waarvan je weet: dit gaat werken, dit gaat aansluiten. En dingen waarvan je weet dat gaat heel erg verrassen. Dat zijn dingen waarvan je weet dat dat te maken heeft met elkaar en dat dat heel logisch is, vaak heel thematisch met elkaar verbonden. En daar vertellen we ook over. Maar we spelen ook muziek die het publiek heel raar of juist heel mooi vinden, wat ze nog nooit hebben gehoord. Dat is een mix die ik probeer te maken.

We hebben bijvoorbeeld een tour gedaan die was gericht op de middelbare school en ik had twee solisten uitgenodigd die heel veel met live elektronische muziek doen. Een van die solisten was een typische nerd maar heel tof met joysticks en stokjes waar sensoren in zaten en daar muziek mee maakte, dat was heel geweldig. We hebben een stuk samen geschreven voor twintig speakers met contactsensoren waar ook het publiek in betrokken werd. En dat is eigenlijk iets heel abstracts: live elektronica. Maar om het te passen in het thema 'Gametour' en daar gamemuziek aan te koppelen wat heel hip is, dan maak je een connectie. Maar het is ook een aanleiding om dingen als Wagner te spelen, want in dat stuk was ook een connectie te maken met de gametour. Je koppelt de muziek dan aan de doelgroep door middel van een thema.

Hebben jullie ook voor bovenbouwleerlingen gespeeld?

Ja, dat is eigenlijk makkelijker. Die zijn meer geconcentreerd en geïnteresseerd en die willen het meer begrijpen. Brugklassers zijn een grote hormonenbende, verschrikkelijk. Dat is hard werken en daar moet je ze lichamelijk betrekken, dat ze iets te doen hebben. Toen we voor bovenbouwleerlingen speelden maakten we de keuze voor een tournee met Marieke Jagers samen, een singer-songwriter. Zij was eerstejaars student. Zij had hele mooie liedjes met teksten die de jongeren aansprak, en we hebben een programma gemaakt met muziek die heel erg op protest en dergelijke was gericht. Heel politiek. En daarmee leerlingen getriggerd maar ook heel veel singer-songwriters, die er heel veel zijn rond die leeftijd, een podium gegeven met ons. We speelden bijvoorbeeld ook heel verschillende muziek, bijvoorbeeld ook Shostakovich. In het thema paste dat heel goed, en dat vonden ze geweldig. Als je in die leeftijdsgroep die connectie maakt en je raakt dat even aan, dan realiseren ze dat heel snel. Dan kan je er van alles over vertellen.

Maar bij die leeftijdsgroepen, en eigenlijk bij alle leeftijdsgroepen, moet je heel erg bedacht zijn op het feit dat je het educatieve niet teveel op de voorgrond zet. Dit is een valkuil voor vele ensembles en concertzalen. Dus wat wij heel graag willen als musici en programmeurs is altijd een idee van: ah, we spelen voor kinderen **dus** ze moeten wat leren. Dat is op zich geen slechte gedachte maar de vraag is 'wat moeten ze dan leren?' Ik zeg altijd: nee, ze hoeven helemaal niks te leren. Je hebt dan met een dubbele medium te maken. Je bent èn musici waarin je van allerlei rare dingen laat horen, èn vervolgens moeten ze daarvan leren en begrijpen. Dat is te veel. Dus waar ik tevreden mee ben is zeggen: nou, we hebben dit en wat ik wil dat ze eerst op een emotioneel basisniveau getriggerd worden. En als dat niet lukt, dan kan je ze willen leren wat je wil, maar dat lukt niet. De opbouw van een concert moet altijd eerst daarop gericht zijn. Als je die connectie hebt, dan kan je ze wat willen leren.

Een concert duurt een uur, en je kan willen dat ze in dat uur een historisch besef krijgen, maar wat voegt dat toe? Het is veel interessanter voor mij dat ze bepaalde stukken horen en daar zodanig door gegrepen zijn door de manier van presentatie dat ze daar vervolgens meer van willen weten. Dan kan je dingen geven zodat ze kunnen zoeken.

We hebben vaak de neiging om een concert als iets heel gesloten te zien, waarin van alles moet gebeuren. Terwijl een concert ook kan fungeren als een trigger. Als iets wat open is, als iets waarmee je iets aanraakt en wij kunnen dat alleen maar doen door mensen op een emotioneel level te raken. En als dat lukt dan wordt het cognitieve ook getriggerd.

Maar hoe raak je mensen op een emotioneel level? En helemaal jongeren? Dat is lastig!

Ja, dat is heel lastig. Daar moet je heel hard voor werken. Er zijn heel veel trucs die je kan doen. Je moet als eerste geloven in de muziek die je speelt. Als je daar niet in gelooft dan wordt het niks. Dat gaat al heel ver. Op heel veel concerten denk ik: wat doe ik nou eigenlijk hier als publiek? Volgens mij heeft het orkest precies hetzelfde idee, die zit hier ook maar. Er is geen enkele noodzaak zichtbaar waarom dat orkest daar zit. Ik heb dat bij heel veel orkesten, dat ik geen idee heb wat ik daar doe. En volgens mij de mensen op het podium ook niet. Die mensen zitten daar gewoon, en spelen niet slecht, en gaan naar huis en hebben 150,- verdiend. Dat weet ik. En ik weet dat ik dadelijk ga applaudisseren, wat er ook gebeurt. Ik denk als je erin slaagt om in ieder geval zodanig te spelen dat het duidelijk is dat jij daar de noodzaak van voelt, dan ben je al heel erg ver.

Dat gaat ook over basistheaterprincipes, gek genoeg. Dat is niet gekunsteld. Maar als je weet als musicus waar je focus ligt, qua beweging, kijken en staan, dan kan je al heel veel bereiken. Ik heb bijvoorbeeld een experiment gedaan met Beethoven 9. Ik heb een regisseur gevraagd om eens met het orkest te werken, en die heeft ze de basisprincipes van Stanislavski geleerd. Daar werkt elke acteur mee.

Je hebt in die theorie 4 cirkels. Je hebt een cirkel waar je focust op je eigen innerlijke wereld. In de tweede cirkel focus je een op een, contact met elkaar. Met je ogen. De derde cirkel is abstract in de verte of de ruimte. En de vierde cirkel zijn de dromen en visies. Als je dat weet en iedereen kan dat lichamelijk doen, merk je dat je dat in muziek automatisch doet. Maar je kan bewust ervoor kiezen om met elkaar naar een andere cirkel te gaan, wat een heel tof effect kan hebben op het publiek, wat de muziek verduidelijkt. Dat deden we met het orkest, men speelde uit het hoofd, wat een voordeel was. We kozen ervoor om op een bepaald punt naar cirkel 4 te gaan. Dat deed ontzettend veel, het publiek was enorm geraakt. Je doet eigenlijk niks, maar je zegt alleen: we geloven wat we spelen. We zorgen dat daar visueel niks van afleidt. We helpen het publiek om met ons mee te gaan in die muziek, zonder daar iets theatraals van te maken maar eigenlijk wel.

Is het moeilijk om het orkest mee te krijgen in zo'n gedachte?

Nee, niet als je door een goede regisseur laat doen die ze bewust maakt van het feit dat dat niet iets spelen is, maar dat dat iets is wat je kan doen. Het is gek genoeg niet uit hun comfortzone omdat het zo gerelateerd is aan de muziek. We hebben gesproken over Beethoven in relatie tot dat concept: hoe ervaren jullie de muziek, en als je in die 4 cirkels moet denken, wat is dan logisch? Dan merk je dat het iets is wat heel muzikaal en heel makkelijk is. Je hoeft het niet op de muziek te plakken. Je kan het voelen uit die muziek.

Het helpt enorm in interpretatie. Ik vind dat veel koren en orkesten de neiging hebben alles met dezelfde energie te doen, ook visueel. Koren gebruiken vaak de derde cirkel, gericht op de dirigent. Maar er is veel meer, het kan ook heel een op een zijn. Dat geldt in een orkest ook. Het gekke is dat er genres heel erg een bepaalde theatrale code kleeft die niet per se heel duidelijk onderbouwd is. Als je kijkt naar jazzmusici, die zijn heel erg in de eerste cirkel. En dat hoor je ook veel van het publiek, dat is moeilijk om naar te kijken want dat is zo intellectueel maar ik kom daar niet bij. Dat heeft te maken met die eerste cirkel. Louis Armstrong is iets anders, maar hij doet niet anders maar zit in een andere cirkel. Dat geldt ook voor klassieke muziek, dat heeft heel erg de neiging om naar de derde cirkel te gaan. Het publiek is er niet, je kijkt over het publiek heen. Popmuziek is heel erg tweede cirkel. Popartiesten zitten vaak in het publiek. Maar dat zijn allemaal dingen waar je bewustere keuzes in kan maken, in een stuk zelfs.

Gebruik je dat ook met het Ricciotti?

Ja, constant. Toen we Beethoven speelden in een bos heb ik het publiek uitgenodigd om door het orkest te lopen. Ze waren midden in het orkest toen we ineens naar de 4^e cirkel gingen, wat een enorme impact had op het publiek.

Zijn er ook grenzen aan keuzes die je maakt, om de kwaliteit van het orkest te behouden? Ja. De muzikale kwaliteit staat voor op. Je kan van alles doen maar als het niet goed klinkt dan heeft dat geen zin. Als ik naar ruimtelijke opstellingen kijk, dus bijvoorbeeld bij blazersstukken, ben ik heel scherp op dat ze zodanig staan dat ze elkaar kunnen horen etc. Altijd. Ik vind wel als je nadenkt over andere opstellingen, dat is namelijk helemaal een ding tegenwoordig, het moet nooit een doel op zich zijn. Dat zegt helemaal niks. Wat je doet ligt aan de ruimte en aan de muziek. Luister bijvoorbeeld eens naar het Human Requiem van ene Joachim, dat is geweldig. Dat is Brahms Requiem maar dan heel erg bijzonder gedaan. Het publiek zit er middenin, dus mensen staan om je heen te zingen. Dat gaat heel goed.

Als jullie op scholen spelen, geven jullie de jongeren ook een voorbereidend traject en wat voor effect heeft dit?

Ja, vaak wel. Dit heeft een heel groot effect. We kunnen het niet altijd doen, maar ik doe het steeds meer de laatste jaren, omdat ik merk dat als je dat doet en je met een paar leden van het ensemble een workshop geeft, dan herken je leerlingen op het concert en de leerlingen herkennen jou. De compositieworkshop in de bovenbouw is heel interessant omdat de leerlingen heel snel resultaat horen en de musici kunnen vragen of dit is wat de leerlingen willen met de muziek. Heel erg een op

een contact. Daarna kom je terug met het hele orkest en het optreden heeft dan veel meer impact. Ook omdat je mensen al kent en dan is het publiek ook niet meer zo'n anoniem blok. En de leerlingen hebben dan een rol in dat optreden. Dat werkt heel erg goed. De reden waarom wij dat doen is om dat contact nog veel beter te maken, en dat betekent ook dat de workshop niet per se als eerste doel heeft dat dat een soort diepere begrip van muziek geeft die we spelen of iets dergelijks. Het is niet een workshop op het repertoire, maar het is puur gericht op begrijpen wat de musici doen en getriggerd te worden daar al mee bezig te zijn. Dat verschilt heel erg per doelgroep, als je met muziekklassen werkt kan je hele andere dingen doen dan met klassen die helemaal geen muziek hebben. In dat laatste geval ga je meer proberen laten ervaren wat muziek kan doen, en proberen in te voelen wat een musicus doet en hoe avontuurlijk dat is. En bij een muziekklas kan je veel dieper gaan. Kan je materiaal wat je speelt gebruiken, wat we gedaan hebben is bijvoorbeeld echt muzikaal materiaal thematiek te gebruiken om daarvan een nieuw stuk te maken, en dat vervolgens met het orkest te spelen.

Het contact komt de hele tijd terug, dat is heel belangrijk. Kunnen de jongeren zich dan ook identificeren met de musici?

Ja, dat is zowel op een heel basaal niveau als veel dieper. Voor mij is dat gelukt als de stoere jochies die de hele tijd onrustig zijn toch op een gegeven moment een vioolbeweging maken, wat betekent dat ze er mee bezig zijn. Ook al is dit met humor of op een parodie, ze zijn er toch mee bezig. Ze imiteren vaak de dirigent en dan haal ik ze ook direct naar voren om samen te dirigeren. Maar zo'n workshop kan die identificatie helpen op een dieper niveau. Je voelt wat er precies in de muziek gebeurt en welke werelden je op kan roepen. De verbeelding.

Wat zijn reacties van die leerlingen op de wat meer 'zwaardere' klassieke muziek?

Ik geloof dat als er contact is dan is er geen zwaardere muziek meer. Dan is het gewoon mooie muziek. Er zijn wel stukken die te lang zijn – lengte is heel belangrijk. Onze stelregel is stukken die nooit langer zijn dan 8 minuten. Als de leerlingen weten dat ze korte stukken te horen krijgen en snel een ander stuk horen, is hun spanningsboog beter. Op deze spanningsboog in programmering ben ik altijd heel scherp, evenals op de lengte en afwisseling. Ik probeer altijd heel erg te bewaken dat je een bepaalde lijn maakt. Dat kan groots beginnen en dan steeds zachter terugbouwen, of juist van zacht opbouwen. Maar er moet een lijn in zitten en welke lijn dit is heeft met het publiek te maken.

Wat heeft het met het publiek te maken>?

Bijvoorbeeld de sterk autistische kinderen, daar moet je niet beginnen met een tutti-stuk wat binnen knalt, maar heel rustig opbouwen. Ook qua interactie bouw je dat steeds meer op. Maar in een gevangenis kan het heel tof zijn om met een heel hard stuk te beginnen en dan na het gastdirigentstuk te zeggen: we hebben nu het meeste contact dus du kan ik iets doen wat het meest experimenteel is om te kijken of dit werkt. En tegelijkertijd flexibel zijn en onder het concert keuzes maken die passen bij het publiek.

Is dat niet lastig?

Ja, dat is het wel. Maar bij het Ricciotti hebben we een groot repertoire waaruit we steeds een selectie maken, en de musici weten dit. De musici weten van te voren het programma niet, maar ik houd nummers omhoog zodat de musici weten welk nummer we gaan spelen. Dat is heel levendig. En dat is ook iets moois en wat ik het leukste vind. Als je merkt dat er tijdens het concert iets wordt gemaakt waar je als publiek ook onderdeel van uit maakt, dat is spannend en interessant. Dat kan ook met een vaststaande programmering, maar toch moet je de flexibiliteit houden om te zeggen dat je het toch anders gaat doen. Dat kan niet met iedereen, maar toch kan dat op elk niveau. Dit kan ook met praatjes etc, of door stukken om te wisselen. Om stukken te schrappen tijdens een vaststaande programmering is wel lastig, want de musici hebben gestudeerd. Maar het is wel goed om te voelen hoe de spanningsboog zit.

Leg jij ook veel uit over de muziek in praatjes?

Ja, absoluut. Bij ons zijn er leden die in praatjes dingen vertellen over de muziek. Leden zelf vind ik veel leuker want ik vind het feit dat de dirigent het altijd doet heeft ook iets statisch. Ik vind het veel prettiger als er vanuit het orkest mensen komen. Bij het Ricciotti zijn dat twee groepjes van twee mensen die dan praten. Dit zijn charismatische praters. Dat is heel belangrijk. We zoeken ook altijd naar verschillende mensen, jongetje meisje, sneller, stiller etc. Dat wisselt ook tijdens het concert door.

Zou jij niet vanuit jouzelf dingen willen vertellen?

Dat kan ook prima, ik doe dat soms ook wel. Maar liever niet. Ik heb veel liever dat de musici dat zelf doen. Mensen verwachten namelijk dat de dirigent wat verteld, en als je dat niet doet en je luistert naar het musici in het concert, dat is veel lossier. De dirigent is de enige die het publiek niet ziet, en een violist heeft toch al contact met het publiek. Het is veel logischer dat die wat verteld.

Qua PR – gebruiken jullie bepaalde PR voor bepaalde doelgroepen?

Ja. Wat we proberen is een analyse te maken voordat we op tournee gaan, maar daar moeten we nog wel in groeien. Waar communiceert de doelgroep en waar houdt de doelgroep zich op en wat kunnen wij daarmee. Je hebt vaak verschillende doelen – enerzijds wil je je publiek bereiken. Anderzijds hebben wij te maken met vast publiek, die hebben andere kanalen zoals de nieuwsbrief en een facebookgroep, en de derde groep zijn de geldschieters. Dat is een veel directere manier van benaderen. Ook de toon verschilt daarin.

Als je jongeren wilt benaderen, hoe doe je dat dan?

Nu is Instagram heel groot en dat is vrij lastig, want de manier van Instagram is heel anders dan facebook. Dus we posten veel foto's en filmpjes, met tags eronder. Jongeren volgen ons wel, maar de grootste groep die ons volgt zijn 20ers en 30ers. Jongeren toch wel iets minder, maar onderling wordt er wel veel gesproken. Filmpjes gaan soms viral, maar daar heb je weinig invloed op.

Gebruiken jullie ook onder concerten mobiele telefoons?

Voor de Gametour heb ik een stuk met mobiele telefoons gebruikt. Ik vond het toen wat omslachtig. Wel interessant, we hadden een app op de telefoon waar het publiek een cirkel heeft en de musici werken met de iPad en die kunnen meteen ingrijpen in de compositie. Die kunnen allerlei parameters sturen en dan reageren de musici meteen.

Ik ben zelf van plan de Wolfgang App in te zetten.

Ah, die is heel erg gericht op het begrijpen. Ik ben daar soms wat sceptisch over, soms ook niet hoor, het ligt heel erg aan het stuk. Maar bij koormuziek vind ik de obsessie van willen begrijpen niet altijd terecht. Soms wel: Fauré en Mattheus Passion wel, maar als jij Pärt of Sweelinck hebt, daar speelt tekst niet dezelfde rol. De begrijpen zou daar ook heel erg in de weg kunnen zitten, omdat ervaring belangrijker is. Dat zou je misschien beter moeten faciliteren. Heel storend vond ik op een concert dat mensen constant hun tekst met het programmaboekje mee zaten te lezen terwijl als je de tekst helemaal op het bod analyseert is het een ontwikkeling van donker naar licht. Waarom niet alleen die tekst? Achteraf zou je dan de tekst nog kunnen aanbieden. Dan kan een keuze zijn. Je hebt niet altijd perse de tekst nodig in het stuk zelf. Binnen koormuziek is het een hele erge obsessie, maar dit hoeft niet. Ik denk dat de Wolfgang app misschien wel werkt, maar je kan ook elementen van te voren laten horen en zien. Dit kan een mix zijn.

Het verschilt misschien ook per doelgroep hoe de app werkt. 20 en 30ers van deze tijd zijn vaak meer gericht op ervaren dan begrijpen terwijl de 50ers en 60ers meer willen begrijpen en meer informatie over de muziek willen. Die willen zichzelf meer ontwikkeling. Beleving is echt van nu, het moet goed voelen.

Hoe hou je de balans goed tussen praten en spelen? De muziek en wat daarnaast gebeurd?

Dat is vaak inderdaad een valkuil. Ik kies er tegenwoordig vaak voor om niet tussen elk stuk te praten maar vaak een lijn te maken. Ik denk dat het heel duidelijk moet zijn als je praat wat de functie is. Je kan iets vertellen waarvan je denkt als ik dat niet vertel, dan doet dat af aan de beleving. Of een interventie, om even het publiek weer erbij te betrekken of even te ontspannen. Het kan ook een onzinpraatje zijn, even vragen hoe het gaat. Dat leidt niet af van de muziek, want wat is een concert eigenlijk: is dat een uur lang een hoogmis van muziek, of is dat iets waar muziek een belangrijke rol in speelt? Ik denk vaak het 2^e in het geval van Ricciotti, die praatjes hebben tot doel om soms ook stoom af te blazen. Even wat humor. Maar soms kan het heel erg afleiden. Ik heb ook wel eens een show gegeven in een disco en dan maken we een dj-set, constant muziek. Helemaal geen praatjes maar dan wil je dat mensen om de oren worden geslagen met muziek en contrasten. Je moet van te voren heel goed weten wat je wilt met je concert.

Ik vond het erg interessant wat je vertelde over of een concert educatief moet zijn of niet.

Ja inderdaad, dat zijn we heel erg geneigd te denken. Ik vind het heel prettig dat soms los te laten. Als het niet educatief is, wat wil ik dan met de muziek. Je kan je ook afvragen 'waarom moeten die mensen hier eigenlijk naar luisteren?' Je kan het ook heel persoonlijk maken. Als jij jouw passie laat zien is dat veel interessanter voor publiek dan wanneer een componist geboren is en zo te relateren is aan dit. Die informatie komt voort uit het feit dat we dat wel willen vertellen, maar we vergeten dat we dat persoonlijke ding erbij moeten hebben. Ik laat musici soms vertellen; ik vind dit stuk ontzettend mooi hier en hier en hier om. Dan luisteren mensen wel. Je kan een luistergids aanbieden waardoor mensen getriggerd worden en er een avontuurlijke wereld over gaat. Je moet ook niet te compleet zijn, kleine dingen aanstippen, waardoor andere dingen getriggerd worden. Maar geen compleet overzicht. Het repetitieproces laten horen is ook erg interessant. Ik heb wel eens gerepeteerd met het publiek erbij. Vonden mensen heel erg boeiend en ze gaan anders luisteren. Je kan ook in een concert iets presenteren wat nog niet helemaal af is, of wat heel moeilijk is. Dit moet je goed met je musici kunnen communiceren.

Je kan dit doen als je een goede band hebt met je orkest denk ik?

Absoluut, je moet een heel goede band hebben met je orkest. Het is lastig als je je slechts 1 of twee repetities hebt. De musici moeten een besef hebben wat ze aan het doen zijn en het zelf willen.

Heb jij tips voor mij, of zijn er dingen nog niet besproken?

Er is zoveel om over te praten. Ik vind het te gek wat je aan het doen bent, en je bent erg bewust bezig. Ik zou zeggen als je dingen toevoegt, theatrale dingen, praatjes, zijn er twee dingen die heel belangrijk zijn: je moet zonder uitleg te geven door hebben dat dat theatrale een op een uit de muziek komt en dat dat zo organisch mogelijk is. En ook wat je wilt vertellen heel erg bedenken wat wil je dat het publiek ervaart. Dat is voor mij belangrijker dan wat wil je dat het publiek begrijpt. Uit die vraag kan voortkomen welk medium je inzet om dat dan te doen. Het is goed om te weten wat je wilt bereiken.

Maar kan het publiek niet meer ervaren als ze meer begrijpen?

Ja, dat kan soms. Alleen ik denk niet dat dat het enige is. Ik denk dat dat begrijpen inderdaad iets is, alleen denk ik dat dat iets is waar je teveel in kan duiken. De vraag is: wil je dat die jongeren jou zien als docent? Of wil je dat ze je zien als een gepassioneerd musicus die iets brengt omdat ze dat de moeite waard is. En dit is geen tegenstelling, want bij een goede docent heb je dat gevoel natuurlijk. Maar dat tweede is wel het belangrijkste. Wees daar kwetsbaar in. Durf maar te zeggen tegen 400 jongeren: ik ben een enorm Buxtehudefan. En dan zeggen waarom je dat vind. Dan trek je jongeren naar je toe. Zie het vertellen echt als een trigger, maak daar keuzes in. Misschien komen ze daarna wel met vragen. Dat is veel leuker. Kauw niks voor! Laat het over aan de eigen verbeelding.

BIJLAGE 4 - INTERVIEW MET ANNERIEKE GROEN

30-01-19, 09.30-11.00u, UTRECHT

Annerieke Groen

Rachel Munneke

Klopt het dat jij de operafabriek een jaar geleden hebt opgericht?

Ja, sterker nog, de stichting heb ik nog maar een paar maanden geleden opgericht. Ik wou eerst kijken of het aansloeg en of we ermee door wilden gaan. Eind 2017 hebben we een productie gemaakt bij wijze van experiment en omdat ik heel graag eens zo'n productie wou maken. Maar ook omdat we op het Koning Willem II college in Tilburg konden spelen via een collega van mij. Mijn idee was; als we in ieder geval de kans krijgen om te spelen dan gaan we ook wat maken.

Wat was de gedachte van die opera?

Er zijn veel gedachtes rondom de opera. Maar de aanleiding was dat ik al heel lang graag een kleinschalige operaproductie wilde maken, toegankelijker zijn dat het gebruikelijke. Maar dan niet flauw, wel met kwaliteit. Een goed concept. Ik heb 6 jaar gewerkt bij het klassieke muziektheater, een vrije nieuwe opleiding in Tilburg. Die hebben hetzelfde curriculum als het gewone muziektheater zoals musical, en zij krijgen heel veel spel en dans. Dit is vrij nieuw. Ik vond het heel leuk om daarbij betrokken te zijn. En bij de eerste derdejaars die dat deden moesten ze volgens een curriculum een avondconcert doen en moesten ze zelf een opera bewerken en uitvoeren. Toen deden ze *Così fan Tutte* van Mozart. Dat deden ze heel goed, met een verteller en teksten. Dat sloeg ontzettend goed aan bij het publiek, omdat het zo lekker gespeeld werd, zo fris met jonge mensen. De reacties waren ontzettend positief. Dat was voor mij het bewijs dat het mogelijk was, wat ik in mijn hoofd had zag ik voor me. Toen hebben we met een paar studenten geprobeerd die *Così* te verkopen, maar dat lukte niet meteen. Er werd nauwelijks op gereageerd en het bloedde wat dood omdat iedereen zo druk was. Maar toen had ik al wel een plan ontwikkeld voor deze opera (*Jevkeni Onegin*). Toen had ik het er met een collega over en die was ontzettend positief. Een paar maanden later kwam ze terug dat we het konden spelen op haar school, wat een cultuurprofielschool is. Ze hebben daar een goed team. Dat was kleinschalig, klein zaaltje. En dat sloeg heel erg aan. Die leerlingen vonden het hartstikke mooi en leuk. Het jaar daarna hebben we het nog een keer gespeeld, en vanaf toen heb ik er energie in gespeeld.

Die opera heb je met studenten ontwikkeld?

Ja, met de derde en vierde jaars van de opleiding.

Hebben jullie de opera specifiek met het oog op die jongeren bewerkt?

Ja, ik wel. Mijn zoon was toen 12 en die heb ik geobserveerd, en die observaties heb ik gebruikt. De vraag: 'hoe kan je die opera aantrekkelijk maken?' Toen zag ik de mobiele telefoon en bedacht ik dat het interessant kon zijn om de mobiele telefoon te gebruiken in plaats van dat ze hem weg moeten leggen. Het leek mij interessant om dit te kunnen integreren. En ook met de vertaling en met de spreekteksten hebben we rekening gehouden met de doelgroep. En met de mobiele telefoon moesten we ook bedenken wat de hoofdpersoon ging appen, en dan moet je goed bedenken welke taal je moet gebruiken. Ik weet juiste taal niet, maar mijn studenten wisten het ook niet. We hebben daar jongeren bij betrokken, omdat het anders hopeloos ouderwets is.

Hoe lang duurt de originele opera?

2,5 tot 3 uur, een enorm ding.

Hoe bewerk je zoiets? Lijkt mij erg ingewikkeld.

Daar heb ik een tijd voor gestudeerd, mijn dramaturgische achtergrond. Ik doe dat al heel lang bij 'musical factory', waar ik werk. Maar dat is heel musical-gericht, maar daar maken we elk jaar een eindproductie. Dan maken we twee samenvattingen en bewerkingen van musicals. Dus ik had dat al heel vaak gedaan voor deze productie. Daar heb ik ook de kracht van ontdekt. Er is zoveel overbodige onzin soms, dus het is heel prettig om naar de kern van het verhaal te gaan. Dat kan je veel krachtiger vertellen. Maar dat kan niet met elke opera, kom ik achter nu ik aan het nadenken ben over de 2^e productie. Ik was altijd verliefd op Onegin, omdat het een mooi verhaal is. Het komt echt van een schrijver. Een top verhaal met hele mooie muziek, en kernachtig. Daarom had ik al vrij snel bij die opera dat ik dacht: het zou mooi zijn om die klein te doen. Toen ik op zoek ging naar ander repertoire bleek het moeilijk een goeie opera te vinden. Er zijn vaak meerdere personages, meerdere verhaallijnen, het moet leuk zijn om te zien met veel spektakel. Met andere doelen geschreven. Maar bijvoorbeeld de Mozart opera's, dat is al super lastig om dat terug te brengen tot 1 ding. Er gebeurt erg veel in die opera's. Je moet recht blijven doen aan de opera's. Vaak is het niet te doen om een opera terug te brengen omdat er niet 1 hoofdlijn is, maar meerdere.

We hebben wel van Onegin geleerd, bijvoorbeeld dat de drama en humor erg belangrijk is. Dynamisch, een spektakel. Je moet letten op de concentratieboog, en veel afwisseling bieden. Het is wel interessant dat ze juist ook de mooie, intieme, langzame delen juist heel tof vinden. De aria van 5 minuten, met 1 meisje op het podium, bleek heel goed te worden ontvangen. Het werd gewoon muisstil, ze gaan helemaal er in mee.

Hoe kan dat?

Ze zitten dan midden in een verhaal en ze gaan met dat verhaal mee. Het was herkenbaar omdat het ging over een meisje wat heel verliefd is en zich afvroeg: moet ik hem appen of niet? Ze begrijpen allemaal waar het over gaat. En we vonden het erg belangrijk dat de hoofdrolspeelster vol overgave zou zingen en spelen, vol passie. Dan gaan ze wel mee. Jongeren prikken zo door een neppigheid heen, maar als je je blootgeeft gaan ze eerder mee. De intensiteit en overgave is zo ontzettend belangrijk. Het handige is dat de spelers echt als theatermakers opgeleid zijn, ze willen graag een verhaal vertellen en heel graag spelen. Dat hielp erg, dat ze zelf heel erg genoten van het project. Omdat ze zelf graag willen spelen en samen willen spelen. Het gaat dan om 4 zangers. Ze hadden net een gebruikelijk opera-project gedaan, waar ze meer als zangers werden ontvangen. Nu konden ze echt spelen, dat vonden ze zo lekker. Kinderen zijn misschien minder kritisch ook.

Ik vind het wel knap dat jullie voor deze doelgroep een opera hebben bewerkt. Het is wel een moeilijk publiek, vol vooroordelen over klassieke muziek. Moedig!

Ja, klopt. Soms twijfelde ik ook wel. En nu ben ik wel benieuwd naar nog meer publiek, hoe dat dan is. Vooral groter ook.

Wat was de reactie van de leerlingen op de opera?

De leerlingen hadden wel verschillende reacties, maar vaak toch wel positief.

Bijvoorbeeld 'ik ben opera niet gewend, maar ik vond het wel mooi'. 'Wel prima'.

'De eerste opera vond ik heel saai, maar dit vond ik echt heel leuk!' We hadden een 8 gemiddeld van de leerlingen, klas 1. We hadden het eigenlijk niet voor klas 1 bedoeld, maar de muziekdocent had ze goed voorbereid in opera, wat dat is. Hij had ze ook laten zingen in die klank zodat ze gewend waren aan die klank. De opera is iets geschikter voor klas 3 omdat hun concentratieboog iets beter is. Het thema past ook iets bij ze, het past heel goed in hun belevingswereld. Ze konden het verhaal heel goed volgen, wat de 1^e-klassers lastiger vonden. Het is goed dat ze voorbereid zijn. Daarom heb ik een lesbrief geschreven. Dit probeer ik in hun eigen beleving te doen, door de koppeling met popmuziek te maken. Dit doe ik met een filmpje van Giel Beelen. Een besef van dat ze het eigenlijk al veel horen wil ik creëren. Ze vinden het denk ik mooier dan dat ze zelf denken.

Wat denk je dat het effect is van zo'n voorbereidend traject?

Ik denk dat de eerste schok eraf wordt gehaald, en daarmee de eerste ongemakkelijkheid. Jongeren reageren vaak uit ongemak en worden daarin onrustig. Ze voelen zich niet vaak ongemakkelijk in de groep. Ze zitten er dan met een andere mindset. Anders denk ik dat ze eerder over het geluid bijvoorbeeld raar over gaan doen. Het staat ver weg van ze.

Je moet de leerling focus geven, ze meenemen in het proces.

Wat vind jij belangrijk – dat de leerlingen de opera gaan begrijpen of dat ze het meer ervaren? Ik

geloof dat laatste. Ik vind het minder belangrijk dat ze weten hoe zo'n muziekstuk in elkaar zit. Maar soms kunnen ze iets beter ervaren doordat ze er meer van weten. Als ze weten waar de opera vandaan komt kunnen ze het misschien beter in de context plaatsen en daardoor beter waarderen.

Volgens mij moet je leerlingen meenemen met een verhaal. Dus als je een programma doet met Requiems dan je een verhaal doen over de dood of iets dergelijks. Dat geeft een soort lijn en spanningsboog. Het hoeft niet per se educatief te zijn.

Waar ik nu op stuit is dat de scholen niet happen, dat ze de productie niet willen. Terwijl de leerlingen het heel tof vinden. Maar de scholen durven het niet te kopen. Scholen gaan echt voor het veilige pad. In het basisonderwijs geloven ze echt in cultuur op de scholen, terwijl het op het voortgezet onderwijs per se educatief moet zijn. Maar het is juist belangrijk dat ze wat cultureels meekrijgen, terwijl ze alleen maar makkelijke en toegankelijke voorstellingen zien. Het mag best eens wat uit hun comfort-zone.

Willen jullie de productie ook buiten de scholen uitvoeren?

Ja zeker, maar ook daar is het moeizaam om de productie te verkopen. We moeten echt investeren in de verkoop, want dat is het moeilijkst. Terwijl de productie echt zo goed wordt ontvangen. Het zit tussen opera en theater in, het is een cross-over. Voor de opera festivals is het niet serieus genoeg, en voor de theaters spreekt opera niet aan.

Volgens mij mag ik de scholen wel eens aanspreken op hun verantwoordelijkheid, met tips waar ze geld vandaan kunnen halen.

Wat is het effect van de telefoons in de voorstelling?

De mobieltjes werken erg goed. Het fijne is eraan dat ze wat te doen hebben. Volgens mij helpt het enorm in de spanningsboog en kunnen ze als het spannend wordt hun toevlucht zoeken in hun mobieltje. De hoofdrolspeler vraagt om te reageren op wat hij appt. En de leerlingen lezen dat van elkaar. Er is dus een communicatie onderling die normaal niet mag en verboden is, en deze communicatie is heel prikkelend en leuk. We projecteren alleen berichten die inhoudelijk betrokken zijn. We maken de keuze in wat we projecteren en niet, hoewel er weinig negatieve appjes zijn. Ze beginnen vaak met positieve oordelen over de voorstelling, en daarna gaat het inhoudelijk. Het voordeel is dat ze dus moeten kijken, omdat ze anders geen inhoudelijke dingen kunnen typen. Maar het werkt ook erg dat het hele publiek de positieve elementen zien die anderen appen, waardoor het groepsgevoel heel positief wordt. Leerlingen betrekken elkaar erbij. Je stuurt de groepsdynamiek daarmee.

Ze moeten ook wat te doen hebben. Daarom hebben we tussendoor een moment dat ze cakejes krijgen. Het is dan een verjaardag en dan moeten ze in het Russisch lang-zal-ze-leven meezingen. Dat interactieve werkt ontzettend goed. Dan zijn ze echt betrokken. Dat cakeje maakt het ook lekker luchtig. Even wat stoom afblazen.

Heb je aanpassingen gemaakt in de voorstelling?

We hebben het iets luchtiger gemaakt, iets grappiger. Het moet herkenbaar zijn en hebben er meer humor in gebracht. Het einde voelt voor hen heel onbevredigend, dat vinden ze stom. Hoewel het als het anders was afgelopen misschien zoetsappig gevonden zou worden. De jongen en het meisje vinden elkaar helaas niet aan het eind, dus dat vinden ze echt stom. Maar het is het originele verhaal en mij maakt dat niet zoveel uit: vind het maar stom. Denk er maar eens over na. Bij ons gaat het erover dat het tijdens die laatste strijd kinderen aan het appen zijn tegen hem – geef nou op, loser etc. Die hele wand staat dan vol oordelen. Dat gaat wel dieper.

Is er veel communicatie tussen publiek en musici in het spel en zingen?

Ja, dat proberen we steeds meer. Dat wil ik nog meer. Veel meer contact met het publiek is nodig, om de kinderen mee te krijgen. Anders is het te afstandelijk en te ver weg, dan zijn ze minder betrokken. Het is belangrijk de jongeren er constant bij te betrekken. Onze hoofdrolspeler gaat bijvoorbeeld regelmatig in het publiek zitten.

Ik hoorde laatst iemand zeggen dat het leuk is dat er tussen delen wordt geapplaudisseerd, omdat we dan nieuw publiek hebben bereikt. Die die code nog niet kennen. Dat is zo mooi!

Vanuit passie maak ik vaak keuzes. Welke opera vind ik dat ze moeten kennen? Vind ik dat ze echt gehoord moeten hebben? Dat is de beste drive, de beste drijfveer. Als zij iets horen wat zij supergaaf vinden, dan is dat het doel. Het is fantastisch als je ze dat kunt geven. Je moet ze een beetje voorbereiden omdat het zo overweldigend is en zo anders is, maar dan kunnen ze het niet anders dan het prachtig vinden. En al is het maar de helft, en al zijn het er maar 5. En het kan ook dat ze over 5 jaar hier nog op terug komen, dat het nu niet aanslaat maar dat ze het later herinneren.

Heb je tips voor mij?

Het is interessant hoe vaak wij berichten krijgen over de pianist, een jonge pianist en die speelt moeilijke werken. Dat vinden ze al ontzettend mooi. Piano staat dicht bij hen. En ze zien dat nooit, ze zien vaak heen pianist die zo goed kan spelen.

De jongeren kunnen zich ook identificeren met de musici omdat ze zo jong zijn. Die match ontstaat goed inderdaad, dat helpt erg goed. Jonge, frisse musici.

Het moet komen uit 'hoor eens, hoe geweldig dit is!' En niet vanuit 'ik wil jullie iets leren'. En vanuit een verhaal. En geef ze iets te zien, waar ze naar kunnen kijken.

Email

Ik bedacht me nog iets op de fiets, namelijk een toevoeging op mijn tip 'geef ze een verhaal'. Dat is natuurlijk heel erg vanuit een theatermaker gedacht, en daarom een aanvulling: ... of geef ze een 'vette belevenis'. Volgens mij houden jongeren wel van 'te gekke ervaringen'. Ik denk dan bijvoorbeeld aan bijzondere publieksofstellingen - zet ze eens tussen een orkest ipv dat je ze ertegen aan laat kijken, of zet het orkest in een kring rond het publiek, dat soort dingen. Of dingen met licht (of juist donker) en projecties creëren ook een sfeer en spanning (waar ze natuurlijk gevoelig voor zijn). Of geur voor mij part.

Ik vind het wat dat betreft inspirerend wat het Rosa Ensemble in Utrecht doet, Die denken echt totaal out of the box en maken van een concert een ervaring of belevenis.

Bedankt voor het inspirerende gesprek en de chocolaatjes, en succes!